

TV 15

Glasilo Zveze združenj borcev NOV
in Zveze rezervnih vojaških starešin
Slovenije

Glavni in odgovorni urednik: France Sušteršič

Leto XI. — Št. 50

13. XII. 1973

Množica Jugoslovancev in Italijancev, ki so izkazali čast umrlemu Jugoslovancu na novem pokopališču v Gonarsu.

Spomin na žrtve — simbol razumevanja

ODKRITJE SPOMENIKA V GONARSU

V ponedeljek, 10. tm., je bila v Gonarsu komemorativna slovesnost. Se nikdar ni ta kraj videl tolikšne množice ljudi. Mestece je bilo okrašeno in okrašen s številnimi jugoslovanskimi in italijanskimi zastavami, po stenah pa so bili razobešeni veliki lepaki v italijanskem in slovenskem jeziku, ki so opozarjali Slovence in Italijane na odkritje spominske kostnice. Posebni lepaki so vabili na koncert Partizanskega pevskega zbora iz Ljubljane. Tudi ANPI iz Vidma nas je pozdravljala po vseh ulicah. Ob vhodnih cestah v mesto so namestili troježne napise, ki bodo odslej opozarjali mimoideče na spominsko kostnico.

Na slovesno odkritje so prišli naši ljudje v številnih avtobusih. V sprevodu so nosili zastave borčevskih organizacij, slovenskih in italijan-

skih, trije v Furlani v dachauskih oblekah pa so korakali z zastavo svoje sekcije. Igrali sta godbi iz Trbovelj in Oršana. Šolski otroci so imeli okrog vratu obešene trakove z italijansko in jugoslovansko trobojnico. Tudi na pokopališču so vihrale naše in italijanske zastave. Svečanosti se je udeležil tudi predsednik ZBB NOV Slovenije Janko Rudolf, prišli so tudi nekdanji naši borci Sasso, senator Lizzero in Padovan, predsednik ANPI za Videm Vincenti in naši tovariši iz Trsta, Gorice in Slovenske Benečije. Med gosti smo opazili številne predstavnike italijanske in naše vojske, med njimi z naše strani generala Bukanovića, na italijanski pa generala Biolchija in Contija. Med predstavniki naših mest je bil tudi predsednik novogoriške občinske skupščine Rudi Ši-

mac. Navzoč je bil tudi predsednik občinske skupščine Vrhnika, ki bo 6. maja prihodnjega leta sklenila z Gonarsom prijateljski sporazum. Med venci borčevskih organizacij je bilo videti tudi tiste, ki so jih poslali dijaki slovenskih šol v Trstu in Gorici ter borci iz Kontovela in Proseka. Zupan Gonarsa dr. Toso je pozdravil visoke goste, ki parja Živkovića, nekdanje internirance in svoje tam pokopanih tovarišev. Dejal je, da je Gonars doslej imel grozljiv prizvok za naše ljudi, toda odslej naprej bo postal simbol medsebojnega razumevanja dveh sosednjih narodov.

Vodja italijanske uradne delegacije, minister Mario Toros, je v govoru izjavil, da srečanje predstavnikov obeh držav ob tej priložnosti pomeni zmago demokracije. V Gonarsu in drugod umrli ljudje so opomin, da se vojne grozote ne smejo več ponoviti. Preteklosti ne smemo obravnavati kot zgodovinsko dejstvo, marveč je treba iz nje izluščiti najpomembnejše nauke, da bi živeli v miru in sodelovanju.

V imenu jugoslovanske delegacije je govoril član ZIS Ivan Franko. Dejal je, da je ta spominska kostnica rezultat obojestranskega spoštovanja mrtvih, pa tudi sodelovanja med obema državama in njunih teženj po prijateljskem sodelovanju. Vlada SFRJ se zahvaljuje prebivalcem občine Gonars in generalnemu komisariatu za vojne časti pri obrambnem ministru. Posebno priznanje je izrekel županu občine Gonars in graditeljem spominske kostnice iz podjetja »Ars et labor« v Torviscosi. Izrazil je prepričanje, da bo skupen spomin na umrle in padle nova spodbuda za medsebojno prijateljstvo in skupne napo-

Nadaljevanje na 3. strani

Pogled na spominsko kostnico v Gonarsu. Prihajajo predstavniki naših in italijanskih oblasti.

Na seji predsedstva zveznega odbora ZBB NOV Jugoslavije, ki je bila 5. decembra, je bila osrednja točka dnevnega reda aktivnost organizacij in članstva ZBB NOV pri izvajanju nalog in pisma tovariša Tita in izvršnega biroja predsedstva ZKJ. Iz poročila in razprave o tem izhaja, da so organizacije borcev in večina njihovih članov razumele pismo predsednika Tita in izvršnega biroja kot kazen, kaj in kako je treba spremeniti v naši družbi. Ob upoštevanju tega so borci skupaj z Zvezo komunistov in drugimi socialističnimi silami začeli odstranjevati vse negativne pojave. V krajevnih in družbeno-političnih skupnostih, delovnih kolektivih in povsod, kjer živijo, so doseženi sicer že precejšnji uspehi, toda še zmeraj veliko govorimo — je bilo rečeno — a le počasi spreminjamo besede v dejanja. Pri tem so predvsem mislili na zaplenbo nezakonito pridobljene imovine, pa tudi na počasnost pri drugih potrebnih akcijah.

prihodnjih volitvah ZBB NOV skupaj s Socialistično zvezo zavzemala za to, da bo izvoljenih čimveč mladih ljudi, predvsem pa delavcev.

V nadaljevanju seje so obravnavali še poročila o uveljavljanju zveznih, republiških in pokrajinskih predpisov, ki urejajo pravice borcev in vojaških vojnih invalidov. Ugotovili so, da niti ta sistem, čeprav precej popoln in izdelan — ni brez hib.

Ni dolgo od tega, ko so v federaciji uvedli dolgoročno sistemsko ureditev varstva borcev in v zvezi s tem tudi možnost avtomatske valorizacije dohodkov borcev v zvezi z gibanjem življenjskih stroškov. Po nekaterih podatkih izplača federacija letno za to obliko varstva borcev okoli 4 milijarde dinarjev. Kljub temu je pri tem varstvu še več odprtih vprašanj, pa tudi precejšnja neenotnost pri uveljavljanju zakonskih in drugih predpisov. Od tod izvirajo različni materialni položaji in različna obravnavanja borcev po posameznih

S SEJE PREDSEDSTVA ZBB NOV JUGOSLAVIJE

Še vedno prepočasna akcija

Na seji so poudarili, da niti sama borčevska organizacija ni enotna, kar zadeva materialni položaj njenega članstva. Tudi v njej obstajajo socialne razlike, kar je velikokrat vzrok razhajanju v stališčih, ali naj bi kakšno akcijo začeli ali naj bi počakali z njo. Tudi za zdravstveno zaščito borcev, ki danes živijo na podeželju, smo storili premalo, saj ti borci praktično nimajo možnosti, da bi se zdravili. Sklenili so, da se morajo borčevske organizacije odločneje zavzeti za ureditev teh nalog.

Pozitivno so ocenili uspešno sodelovanje borcev v javni razpravi o načrtih zvezne in republiških ustav. Sklenili so tudi da se bo na

republikah, pa tudi v okviru iste republike ali pokrajine.

Zaradi tega so sklenili, da je treba najpozneje do konca januarja prihodnjega leta izpopolniti analizo, ki jo je predložil sekretariat za delo in socialno politiko, tako da bodo še pred VII. kongresom ZBB NOV v glavnem razčiščene neurejene zadeve.

Predsedstvo se je še posebej zavzelo za resno družbeno kontrolo porabe denarnih sredstev za te oblike varstva, predlagalo je tudi pogovore s predstavniki zdravstvenega in pokojninskega zavarovanja.

Na seji je bilo slišati, zelo resne

Konec na 3. strani

besede in dejanja

ŠE SO RAZNI LJUDJE

Se so razni ljudje — taki so bili tudi v vrstah komunistov — ki kaj vem zakaj nekako z omalovaževanjem gledajo na našo preteklost. Mar tisti, ki je šel skozi to krvavo vojno, ki je vse to preživel in doživel, lahko danes zdrkne tako nizko in podcenjuje pridobitve, ki smo jih dosegli!

Iz Titovega odgovora na zdravico v Jajcu

ZAPLENBA IMOVINE

V Titogradu je komisija za ugotavljanje izvora premoženja skoraj hkrati izdala šestim občanom svoje prve odločbe. Zaplenila jim je imo-

vino, katere vrednost so ocenili na več kot pet in pol milijona dinarjev. Med drugim jim je zaplenila stanovanjske in poslovne prostore, velike 1.476 kvadratnih metrov, kar ustreza površini 25 poprečnih dvosobnih stanovanj.

Politika — 3. XII. 1973

TO JE MOČNA ARMADA

Zveza združenj borcev ima okoli 1.500.000 članov. To je močna armada, ki je ostala dosledno na čini ZKJ in naših revolucionarnih pridobitev in ki se lahko upre vsem protisocialističnim pojavom. Zato ni čudno, da se pri tem, ko občuti to moč borcev, tuja in domača reakcija javlja s parolami, da so

borci partizanska-konzervativna sila.

Iz pogovora generalnega sekretarja ZBB NOV Dušana Sekića z aktivom borcev v Zemunu

ŠE MARIKAJ BO TREBA

Skoro vsak tretji direktor v gospodarstvu Srbije ima samo osnovno šolo. Od tisoč direktorjev v tej republiki, ki se jim je lani iztekel štiriletni mandat, so jih 800 ponovno izvolili za direktorja, ne glede na njihov poklic, znanje in poslovanje podjetja v času njihovega »vladanja«.

Večernje novosti — 3. XII. 1973

LESNO KEMIČNA INDUSTRIJA **lesonit** ILIRSKA BISTRICA

dogodki tedna

● Slovenski izvršni svet je razpravljal o dopolnitvah zakona o starostnem zavarovanju kmetov, kar naj bi predvsem uredilo financiranje ugodnosti kmetom borem. Razpravljali so tudi o delu komisije za ugotavljanje virov premoženja ter ugotovili, da jim družbenopolitične organizacije v nekaterih občinah ne nudijo dovolj podpore. Delo komisij bi morali bolj vključevati v sistem delavske kontrole. Prav tako so obravnavali pomanjkanje kadrov za delo teh komisij.

● Predsednik Tito se je mudil v Bosni in Hercegovini. V pogovoru z družbeno-političnimi delavci Banjaluke je predsednik Tito poudaril, da bo treba na X. kongresu ZKJ mnoge stvari razčistiti, partijske organizacije pa bodo z njegovimi sklepi dobile močno orožje za boj proti opozicijskim elementom. Pri mladini, je dejal tovariš Tito, moramo paziti, da nam je ne bodo zastrupljali rankovičevci, liberalci, dijelasovci in drugi razredni sovražniki. Najpomembnejše je, da se ZKJ usposobi, da bo odločna in močna, da bo vse, kar je tujega, zatrla v kali. Povedati velja, kaj smo do zdaj dosegli v naši jugoslovanski samoupravni skupnosti, kaj smo dosegli za človeka, kakšni so naši ljudje, kakšna so ne samo mesta, temveč tudi vasi. Ob zadovoljstvu nad uspehi pa ne smemo pozabiti tudi na napake — te moramo odkrito spoznavati in priznavati pa odpravljati... Bilo je mnogo težkih trenutkov v graditvi Jugoslavije, mnogo poskusov sovražnikov od zunaj in od znotraj, da bi ovirali naš razvoj, a niso uspeli, ker se je ZKJ v odločilnem trenutku zoperstavila tem poskušom. Danes je zveza komunistov spet močna partija, ki se zaveda odgovornosti in obveznosti do ljudstva. »Dokler bom na čelu Zveze komunistov, bom dal vse od sebe,« je poudaril Tito in dodal, da verjame, da bodo vsi njegovi sodelavci in člani zveze vedno podpirali vodstvo Zveze komunistov.

● Član zveznega izvršnega sveta in zvezni sekretar za gospodarstvo Boško Dimitrijević je na čelu jugoslovanske gospodarske delegacije odpotoval v Havano, kjer se bo udeležil otvoritve jugoslovanske gospodarske razstave in razgovarjal o možnosti razvoja industrijske kooperacije in drugih oblik gospodarskega sodelovanja med Jugoslavijo in Kubo. — Predsednik ZIS Džemal Bijedić je na povabilo predsednika ministrskega sveta LR Poljske odpotoval na tridnevni uradni obisk na Poljsko. Predsednik Bijedić bo to pot obiskal tudi Češkoslovaško.

● Jugoslovanski veleposlanik v Avstriji Gustav Vlahov se je mudil na Koroškem, kjer se je pogovarjal s predsednikom deželnega parlamenta, predsednikom deželne vlade in celovskim županom, obiskal pa je tudi delavsko in gospodarsko zbornico. Vlahov je v pogovoru poudaril, da je za dobro sosedsko sodelovanje Avstrije in Jugoslavije predvsem nujno, da avstrijska vlada zagotovi slovenski in hrvaški manjšini v Avstriji pravice, ki jim jih daje 7. člen avstrijske državne pogodbe. Z ureditvijo teh vprašanj bi odpravili ovire, ki sedaj otežujejo razvoj jugoslovansko-avstrijskih odnosov. Gustav Vlahov je sprejel tudi predstavnike obeh organizacij koroških Slovencev in se z njimi dalj časa prijateljsko pogovarjal ter se zanimal za njihove probleme.

● Na konferenci o skrčenju vojaštva v Srednji Evropi, ki je bila na Dunaju, sta Vzhod in Zahod odklonila predloge drug drugega kot nesprejemljive, vendar predlogov niso povsem zavrnili. Atlantske države se zavzemajo za zmanjšanje števila čet v dveh etapah, tako da bi imela Atlantski in Varšavski pakt v Srednji Evropi po 700.000 vojakov. V prvi etapi naj bi iz Srednje Evrope odpoklicali 29.000 ameriških vojakov in 68.000 sovjetskih vojakov. Države varšavskega pakta pa predlagajo, naj bi obe strani leta 1975 umaknili po 20.000 vojakov, naslednjega leta naj bi število čet zmanjšali za 5 odstotkov in 1977 še za 10 odstotkov.

● V Angliji je v 81. letu starosti umrl sir Watson Watt, znanstvenik, ki je iznašel radar. To je instrument, brez katerega si danes ni mogoče zamisliti sodobne mornarice in letalstva. Radar je iznašel leta 1941, to je v času bitke za Britanijo.

● Gerald Ford, član ameriškega predstavniškega doma, je pred obema domoma kongresa prisegel kot 40. podpredsednik ZDA. Novi podpredsednik se je rodil 14. julija 1913 v Omahi v zvezni državi Nebraski. Med drugo svetovno vojno je bil v ameriški mornarici, s politiko pa se je začel ukvarjati po koncu vojne. Za poslanca predstavniškega doma so ga prvič izvolili na volitvah leta 1948, in od takrat naprej je bil Gerald Ford polnih 25 let član predstavniškega doma ameriškega kongresa.

● Predsednik Nixon je zapretil, da bo dal veto na novi zakon o trgovini, če kongres v ta akt ne bo vnesel »klavzule največjih ugodnosti« v trgovinski menjavi s SZ. Kongres nasprotuje taki klavzuli zaradi omejevanja emigracije Židov iz Sovjetske zveze. Nixon pa meni, da bi, če bi izpustili tako določilo iz zakona, škodovali prizadevanjem njegove vlade, da bi normalizirala odnose s SZ.

● Danska je odpovedala gostoljubje vsem tujim delavcem, ki so na začasnem delu v tej državi. Nedavno je danska vlada naročila, naj ne podaljšujejo zdajšnjih dovoljenj za delo. Prav tako ne bodo sprejemali na novo tujih delavcev in ta sklep velja za delavce iz vseh držav. Na Danskem dela 15.000 tujih delavcev, med njimi 7.000 Jugoslovancev. Zdajšnji ukrepi so posledica pomanjkanja nafte.

● Predsednik državnega sveta Romunije Ceausescu je iz neznanih razlogov sklenil za tri dni skrajšati obisk v ZDA, kjer se je pogovarjal z Nixonom in njegovimi sodelavci predvsem o ameriško-romunskem gospodarskem sodelovanju. Med drugim se predvideva možnost, da ameriške banke investirajo kapital v Romunijo, ki pa želi ugodnejše pogoje za izvoz nekaterih vrst blaga (predvsem čevljev in oblačil) v ZDA. Govorili so tudi o možnosti, da bi Romunija povečala svoj izvoz nafte v ZDA od sedanjih 200 na 700 tisoč ton. Ob tem pa je Ceausescu izjavil, da njegova država ni pripravljena sprejeti sodelovanja z ameriški petrolejski družbi pri iskanju nafte v Črnem morju. Predsednik Nixon je z zadovoljstvom sprejel vabilo, naj obišče Romunijo.

● Obrambni ministri 14 držav članic severnoatlantskega pakta so se sešli v belgijskem glavnem mestu na sestanku vzdrževanja ameriških enot v Zahodni Evropi. Obravnavali so konkretno zahtevo ZDA, da bi zahodnoevropske države še bolj sodelovale v pokrivanju stroškov za vzdrževanje 300.000 ameriških vojakov, stacioniranih v Zahodni Evropi.

● V Tel Avivu je v 87. letu starosti umrl ustanovitelj izraelske države in njen prvi ministrski predsednik David Ben Gurion. Bil je ena od največjih osebnosti sionističnega laburističnega gibanja. Rodil se je leta 1886 v Plonsku na Poljskem, leta 1906 pa se je izselil v Palestino, kjer je skoraj nepretrgoma deloval do svoje smrti.

politični razgledi

Scenarij za Ženevo

Bližnjevzhodno prizorišče se od tistega 29. novembra (dan po končani arabski konferenci na vrhu v Alžiru), ko je Egipt prekinil pogajanja z Izraelom na 101. kilometru ceste med Suezom in Kairo (ker Izrael ni maral izpolniti druge točke sporazuma šestih točk, podpisanega 11. novembra, ki je terjala njegov umik na položaje 22. oktobra, ob prvi prekinitvi ognja), ni kaj bistveno spremenilo. Vtem ko si je finski general Siilasvuo, poveljnik mirovnihi sil OZN, prizadeval spraviti obe sprti strani znova pod pogajalski šotor na stoprtem kilometru, je na frontah sicer še naprej vladalo premirje, toda izredno krhko in negotovo. Izrael je celo razglasil stanje pripravljenosti za svoje čete, Egipt pa je jasno napovedal, da bo pripravljen nadaljevati z vojno, če Izrael ne bo spoštoval sprejetih sporazumov.

Od časa do časa je tako prišlo do posamičnih kršitev premirja, ki so nekajkrat, zlasti na sirski fronti (na Golanjski planoti), prerasle v pravce večurne spopade. Ozračje na Bližnjem vzhodu je torej vse prej kot mirno in varno — zlasti še, ker se pošiljanje vojaškega materiala obema stranema še nadalje (izraelski obrambni minister Moše Dajan je šel celo osebno nakupovat v ZDA — in sicer v vrednosti kar treh milijard dolarjev).

A četudi so pogajanja na stoprtem kilometru zastala, četudi opazovalci ne izključujejo povsem možnosti obnovitve spopadov in četudi se zaostruje položaj celo na naftnem področju (arabske izvoznice nafte so te dni na sestanku v Kuvajtu sklenile januarja zmanjšati proizvodnjo za nadaljnjih pet odstotkov, naslednje mesece pa še za pet, vse dokler se Izrael ne bo umaknil z zasedenih ozemelj) — so vendarle zdaj že v ospredju priprave na ženevsko mirovno konferenco o Bližnjem vzhodu. Začela naj bi se 18. decembra. Doslej sta Egipt in Izrael že sporočila, da se bosta konference udeležila, seveda ob določenih pogojih. Tudi Jordanija je že prejela povabilo za udeležbo na konferenci, medtem ko je vprašanje udeležbe drugih bližnjevzhodnih predstavnikov za zdaj še odprto: Sirija o udeležbi še premišlja, za Libanon še ni povsem gotovo, ali bo sodeloval na konferenci od vsega začetka, povsem neznano pa je, kaj bo z udeležbo palestinskega osvobodilnega gibanja.

Izrael se sicer strinja, naj bi se mirovna konferenca začela že 18. decembra, meni pa, da bodo vsebinski pogovori šele drugo leto, po končanih volitvah v Izraelu (volitve bodo 31. decembra, izraelska vlada pa bo sestavljena šele enkrat januarja). Seveda je že dolgo znano, s kakšnimi pogoji prihaja Izrael na pogajanja z arabskimi državami: terjal bo zase Jeruzalem (o tem se sploh neče pogajati, četudi Arabci odločno zahtevajo to mesto tudi zase,

saj je za Meko drugo najsvetejše muslimansko mesto), pa strateški del Golanjske planote, Šarm el Sejk in najbrž še več mejnih popravkov v Cisjordaniji (lahko se zgodi, da bo zahteval tudi pas Gaze).

Egipt seveda vztraja pri tem, da se Izrael nemudoma umakne z vseh arabskih zasedenih ozemelj, kakor terja resolucija varnostnega sveta OZN z novembra 1967. Prav zato je Egipt kot prvega izmed treh pogojev za udeležbo na konferenci zahteval, da jo je treba sklicati na pobudo generalnega sekretarja OZN in da je treba poudariti glavni cilj konference — uveljavitev resolucij varnostnega sveta; drugi pogoj je, naj generalni sekretar Waldheim spregovori uvodno besedo, nato pa naj bo na konferenci navzoč eden izmed njegovih pomočnikov; tretji egiptovski pogoj je, da na konferenci sodelujejo poleg Egipta še Sirija, Jordanija in Izrael, v drugi fazi pa naj bi sodelovali še predstavniki palestinskega odporiškega gibanja (in morda Libanona).

Tako se počasi oblikuje nekakšen scenarij za ženevsko konferenco. Pred dnevi je odpotoval na dolgo popotovanje po bližnjevzhodnih in nekaterih drugih državah ameriški zunanji minister Kissinger, ki bo pri tem sestavljalju scenarija prispeval še svoj delež.

Kissinger je odpotoval iz Washingtona 8. decembra na dvotedensko turnejo, med katero bo obiskal Bruselj, London, Kairo, Riad (Saudska Arabija), Damask, Aman (Jordanija), Bejrut, Tel Aviv, Lizbono, Madrid in naposled Ženevo, kjer se bo udeležil mirovne konference.

Njegova prva pot je torej vodila v Zahodno Evropo, med ameriške zavezničke v severnoatlantskem paktu, ki ga je zadnja bližnjevzhodna vojna (in z njo povezana energetska kriza) dobro omajala. Kissinger bo tu potemtakem skušal zalepiti razbiti porcelan atlantskega zavezništva.

To vsekakor ne bo lahko delo. Zahodnoevropski zaveznički imajo svojemu velikemu »zaščitniku« onstran oceana (»zaščitniku« zato, ker drže ZDA nad Zahodno Evropo svoj atomski dežnik) veliko očitati — nič manj očitkov pa nima pripravljenih tudi »veliki zaščitnik«. ZDA očitajo Zahodni Evropi, da jih je v zadnji vojni pustila na cedilu in se postavila povsem na arabsko — ali vsaj nevtrarno — stališče; Zahodni Evropejci pa očitajo ZDA, da so vse diplomatske in vojaške akcije ob zadnji vojni vodile na lastno pest, ne da bi se posvetovale s svojimi zavezniki. To politično nesoglasje bo težko zgladiti, zlasti še, ker se je Zahodna Evropa zadnji čas precej jasno zavedala, da ji je potrebna čimbolj enotna in samostojna skupna politika.

Obisk v šestih bližnjevzhodnih prestolnicah bo prepričevalne narave — tako na političnem kot na naftnem področju. Na političnem področju je mišljeno dogovarjanje o udeležbi na ženevski konferenci, hkrati pa seveda tudi želja ZDA, da čimbolj okrepijo svoj vpliv v arabskem svetu. Znano je, da je Egipt 7. novembra znova vzpostavil stike z ZDA (prekinjene od leta 1967 naprej) in da je bil v začetku novembra na obisku v ZDA tudi namestnik sirskega zunanjega ministra Zakarija (ki ga je sprejel celo Nixon); po drugi strani je Izrael najtesnejši zaveznik ZDA, medtem ko so Saudska Arabija, Jordanija in Libanon v preteklosti veljale za »ameriško sfero« v arabskem svetu — zadnja vojna pa je to zavezništvo malce omajala. In ker je Saudska Arabija zelo pomemben člen v naftni ofenzivi arabskih držav, si bo Kissinger nedvomno prizadeval, da bi ta člen malce razrahljal.

Scenarij za ženevsko konferenco bo po Kissingerjevem obisku na Bližnjem vzhodu nedvomno nekoliko drugačen od tega, kakšen obstaja zdaj. Toda tudi Kissinger ni čudodelnik (kot je zgovorno pokazal vietnamski problem, ki kljub pariški konferenci še vedno ni povsem razrešen, ampak se bo vlekla še čez dolgo vrsto ovir — in ne bo tako kmalu prišla do svojega cilja. Toda pomembno je že to, da je storjen prvi korak. Pot tisočih milj se začneja s korakom, prvi stari kitajski rek. Bližnjevzhodna pot se je začela na stoprtem kilometru, potekala pa bo skozi Ženevo.

KOMENTATOR

naši delovni uspehi

Za občinski praznik, ki ga v metliški občini praznujejo v spomin na uničenje belogardiščne postojanke na Suhorju 26. novembra 1942, so odprli asfaltirano cesto do Draščev. Lani so dokončali prvi odsek te ceste do odcepa za Vinomer, letos pa so nadaljevali in tako do konca uredili še drugi del. Cesta je velikega pomena za povezavo metliške občine s sosednjo Hrvaško. Naša fotografija kaže graeber pri končanih delih na tej cesti.

(Besedilo in fotografija T. T.)

Najboljša samoobramba je visoka zavest

S PROSLAVE V MUTI, KJER JE GOVORIL FRANC ŠETINC

Dan pred praznikom republike, 29. novembrom, je delovna skupnost Tovarne poljedelskega orodja in livarne Gorenje-Muta proslavila 400-letnico kovaštva in obstoja tovarne na Muti. Na zborovanju je govoril tudi sekretar sekretariata CK ZK Slovenije Franc Šetinc.

Tovariš Šetinc je uvodoma spregovoril o razvoju tovarne na Muti in njen razvoj primerjal z razvojem nove socialistične Jugoslavije. Nato pa je nadaljeval:

»Bežno primerjavo razvoja vaše tovarne z Jugoslavijo sem si dovolil zato, da bi znali ceniti dosežke. Med nami so še posamezniki in skupine, ki poskušajo razvrednotiti našo preteklost. Motijo jih vedno prisotne stalnice v revoluciji. Radi bi izpdkopali temelje, na katerih gradimo družbo jutrišnjega dne. Strah jih je delavskega samoupravljanja, odločilne delavske vloge, ki grozi njihovim monopolom, privilegiranim položajem, s katerih si lahko prilasčajo trud delavčevih rok, njegove samoupravne pravice.

Nadaljnji uspešen razvoj naše socialistične samoupravne družbe je življenjsko vprašanje vsakega delavca. Če hoče, da ga ne potisnejo nazaj v položaj meznega delavca, ko bi mu lastnik — država ali kapitalist — krojil usodo, mora biti sposoben braniti takšno svojo družbo. Socialistična, samoupravna, federativna Jugoslavija je pridobila, brez katere ne bi mogli več živeti v svobodi in neodvisnosti. Nenehno jo moramo braniti na dveh frontah: na notranji proti nasprotnikom socializma in samoupravljanja, na zunanji pa proti sovražnikom politike neuvrščenosti. Oboje je vzajemno povezano. Neodvisen, svoboden razvoj Jugoslavije po poti socialističnega samoupravljanja je mogoč samo v takih mednarodnih razmerah, v katerih so neuvrščene države močna, nepogrešljiva pregrada, ki varuje majhne in srednje države pred dominacijo velikih.

To priložnost izrabljam tudi za to, da vnovič opozorim na hude krivice, ki se gode slovenski narodni skupnosti onstran Karavank. Ni jih malo, ki menijo, da hudo pretiravamo, ko vedno znova načenjamo vprašanje neizpolnjenih obveznosti, kakor jih nalaga avstrijska državna pogodba. Očitajo nam celo, da ta problem namenoma napihujemo, da bi obrnili pozornost domače javnosti od notranjih težav. Vsem tem navkljub si upamo trditi, da izvirata takšna doslednost in vztrajnost iz trdnosti in moči našega družbenega sistema, iz trdnih temeljev bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov. Podpora upravičenim zahtevam našega življenja v Avstriji ni nikakršen ljubljanski ali slovenski nacionalistični kompleks, to je dejanje in prepričanje naših ljudi od Jesenic do Gervelije.

Razsežnosti tega problema so mnogo širše in globlje, kot bi površni opazovalci lahko sklepali po goli številčnosti naše narodne skupine ali po zunanjem pomenu dvojezičnih napisov. Prav gotovo ni samo smešno naključje, da nacionalistični in šovinistični avstrijski krogi vedno in povsod poudarjajo, da ogrožamo in napadamo večinski narod, ko se potegujemo za pravice slovenskega življa. Hkrati zahtevajo preštevanje manjšine, češ da je je tako malo, da je komaj omembe vredna. Ni potrebno kaj prida politične izkušnosti, da ugotovimo prisotnost mračnih sil, ki jih obstoj ali neobstoj koroskih Slovencev samo po sebi ne zanima dosti. Njihov cilj je ustvarjati napetost in krizni prostor, ki ga poskušajo širiti sorazmerno s popuščanjem napetosti na drugih kriznih točkah Evrope in sveta. To ni samo naš problem, ampak je tudi problem Avstrije, če hoče veljati za demokratično, kulturno pa še nevtoralno povrh. To je problem tudi drugih, ki jim je kaj do miru na svetu. Podpirati nacionalistične in šovinistične kroge v Avstriji, predvsem pa tiste, ki se skrivajo za kulisami, pomeni

ogrožati proces popuščanja napetosti v Evropi. Če bi to dovolili, bi pomenilo, da so vse lekcije iz nedavne zgodovine zaman.

Kriza na Bližnjem vzhodu je bila nova, trda preizkušnja načel naše notranje in zunanje politične usmeritve, ki smo jo kot vedno dobro prestali. Toda na preizkušnji ni bila samo diplomacija, temveč tudi naša sposobnost uspešnega dela med množicami. Tudi to preizkušnjo smo zvečine dobro prestali. Toda bili so tudi prazni prostori, ki jih je poskušal zapolniti sovražnik s svojo propagando, s sodobnim orožjem psihološke vojne. Tuji propagandi je uspelo vznemirjati del naših državljanov, predvsem tam, kjer je bilo politično delo med ljudmi zelo ohlapno ali pa ga sploh ni bilo. Vedeti moramo, da je najboljša družbena samoobramba visoka zavest ljudi o tem, da morajo svojo družbo, svoje vrednote braniti vsak dan, v vsakem okolju, na vsakem delovnem mestu. Sovražnike in nasprotnike socializma bomo onemogočili predvsem tedaj, ko bo postala vloga delavskega razreda stvarna, vsepovsod pričujoča in odločujoča. Pridobitve revolucije moramo varovati že v miru: na zunanji fronti z uveljavljanjem politike neuvrščenosti in njenih načel v mednarodnih odnosih, na notranji fronti pa s krepitvijo samoupravnega so-

cializma. Ne smemo se zgledovati po malo meščanih, ki so hrupni, pogumni, radikalni, dokler se počutijo varne na svojem zapetu, a postanejo plen sovražnih parol in zmede, brž ko začutijo, da je ogrožen košček njihove lagodnosti in sebičnosti. Polni so fraz o socialni enakopravnosti, demokraciji in podobnem, ko pa je treba to pokazati z dejanji, so prvi med povzročitelji težav in nereda. Planili bi v trgovine in na bencinske črpalke, v svoji lakomnosti in sebičnosti ne bi pomislili na sočloveka.

Ob koncu svojega govora je sekretar sekretariata CK ZK Slovenije, Franc Šetinc, zaželel delovni skupnosti Tovarne poljedelskega orodja in livarne Gorenje-Muta kar največ uspehov v nadaljnjem razvoju tovarne, posebej še pri uresničitvi programa zelene tehnike. S tem se odpirajo, kot je naglasil, nove možnosti dodatnega zaposlovanja delavcev in izboljševanja življenjskih razmer prebivalstva tamkajšnjih krajev. S tem bo sčasoma odpadel tudi razlog, zaradi katerega si morajo delavci iskati delo v tujini. Storiteli moramo vse, je sklenil misel Franc Šetinc, da bo to obsejno območje vzbrstelo v novem življenju, da bo poseljeno z zadovoljnimi in zavednimi ljudmi, prvim brankom pred črnimi namerami svetovne reakcije.

-M-

Kaj pomeni »po partizansko«

Nedavno sem v Tedenski tribuni zapisal, da mora biti novinar politično odgovoren ne samo za tisto, kar je nastalo v njegovi glavi, ampak tudi za tisto, kar je prevzel ali povzel od drugih. Nekateri novinarji se namreč zelo ohlapno in nepravilno izražajo pa tako zakrivijo krive razlage in zastraševanje javnega mnenja. Ob tem je treba posebej opozoriti na glavne in odgovorne urednike, ki niso dovolj tenkočutni ali dovolj vestni, posledica vsega pa so razni politični spodrsiljaji, kakršni se je pripetil nedavno spet v 47. številki »Tovariša«.

V tem »Tovarišu« poroča Andrej Triler o gospodarskem kriminalu v izolskem podjetju »Enotnost«, ki je bilo kaznovano s 75.000 dinarji denarne kazni, odgovorne osebe Peter Zigante, inž. organizacije dela in direktor, s 6.900, France Ceditnik, pomočnik direktorja, s 2.600 dinarjev denarne kazni itd. V poročilu bi bilo vse v redu, če ne bi Andrej Triler povzel izjave sedanjega računovodje češ, da se je v podjetju poslovalo preveč »po partizansko« in če ne bi te fraze ponovil še v naslovu. Zeleti bi bilo, da bi vsak mlad človek vsaj malo poznal dogajanje v partizanskih časih, še zlasti pa bi to morali poznati novinarji. Kajti, če bi dogajanje med NOB poznali, bi vedeli, da je bilo poslovanje odborov OF, odborov ljudske pomoči, gospodarskih komisij in štabov zelo natančno in je le zaradi zakonov konspiracije o tem razmeroma malo pisanih pričevanj, predvsem pa je bilo poslovanje vseh teh organov in ustanov izredno pošteno in pravično. Zato tega poslovanja nikakor ne moremo primerjati s sedanjimi pojavi gospodarskega kriminala, ki imajo svoj izvor v pohlepu po zasebnem imetju in v težnji po lahkem življenju. Partizanstvo je bilo vse prej kot kaj podobnega.

Fraza »po partizansko« bi bilo mogoče uporabiti le v primeru, če bi s tem hoteli povedati, kako hitro in učinkovito se je takrat ukrepalo proti raznim škodljivcem, in sicer tudi v lastnih vrstah, torej, če bi želeli poudariti zakonitost, pravočasnost in strogo partizanskega sodstva. Marsikomu je tedaj letela glava za košček slanine, klobase ali skledo žizla, če si je kaj takega prilastil, kaj bi se zgodilo šele, če bi šlo za milijonske utaje davka in podobne goljufije. Za razmeroma majhno samovoljo in zapravljane partizanskega denarja je bil obsojen na smrt celo tak junak, kot je bil štajerski prvoborec Rudi Knez-Silas, naštet bi jih lahko še in še. Vsak od teh primerov je po svoje tragičen, priča pa o izredni moralni čistosti naše revolucije. Ne pozabimo, da se revolucija nadaljuje in da se mora tudi danes bojovati za moralno čistost! Vsak, ki mu je kaj do naše junaške preteklosti in

do naše srečne prihodnosti, mora skrbeti, da naše revolucije ne bo nihče popackal, tudi ponevedoma ne...

FRANCI STRLE

Gre za spremembe in dopolnitve

REPUBLIŠKEGA ZAKONA O VOJNIH INVALIDIH

O spremembah in dopolnitvah republiškega zakona o vojaških invalidih so razpravljali na seji komisije VVI republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki je bila 5. decembra in so se je udeležili tudi predsedniki rep. sekretariata za zdravstvo in soc. skrbstvo.

Znano je, da so predloge sprememb in dopolnitev republiškega zakona o vojaških invalidih prejele občinske komisije VVI že v oktobru. O njihovi vsebini so razpravljale skupaj z občinskimi službami za vojaške vojne invalide in poslane številne spremeni-valne predloge. Na tej seji je bilo treba vse te predloge izoblikovati v enoten predlog, kajti zakon bo že letos predložen skupščini SR Slovenije v obravnavo.

V vseh teh predlogih gre najprej za izboljšanje pogojev, ki opravilujejo osebnosti ali družinske invalide do prejemanja invalidskega dodatka. Nanašajo se tako na starost kakor tudi na enotni cenzus pa tudi na dohodke družinskih članov, kar vse je potrebno izboljšati. Predlagano je tudi zvišanje minimalnega družinskega dodatka.

Pri predlogih glede zdravstvenega varstva invalidov je stopila v ospredje razprava

o participaciji za zdravila, ki jo nameravajo ponovno uvesti tudi za invalide. Pri tem je prišlo do izraza enotno stališče, da si osebni invalidi te pravice ne samo ne pustijo odvzeti, marveč zahtevajo, da se z zakonskim določilom razširi tudi na tiste družinske uživalce invalidnine, ki prejema-jo polni invalidski dodatek.

Nadaljnje oblikovanje enotnih predlogov za spremembe in dopolnitve zakona o vojaških invalidih se je nanašalo na pogoje za rehabilitacijo invalidov in na višino njihove oskrbine med rehabilitacijo, dalje na ublažitve pogojev za regres pri nabavi osebnih avtomobilov za vojaške vojne invalide, na višino regresa in še na nekatere druge izboljšave predpisov tega zakona.

Obširna, toda izredno stvarna razprava je pokazala na vso pomembnost obravnavane snovi, opozorila pa je tudi na potrebo po doslednosti v postavljenih stališčih.

Na seji so obravnavali in sprejeli tudi predlog proračuna komisije za vojaške vojne invalide republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

V. M.

SPOMIN NA ŽRTVE — SIMBOL RAZUMEVANJA

(Nadaljevanje s 1. strani)

edinstvenega. Videti je kot cvet, katerega listi iz nerjavečega jekla slonijo na švedskem granitu, osrednja prašnična ploskev cveta pa je iz oranžnega in rdečega muranskega stekla, druge površine pa so obdane s ploščami iz snežnobelega carrarskega marmorja. V njej počivajo posmrtni ostanki 453 Jugoslovancev, največ Slovencev. V grobnico so jih prenesli 7. decembra. Pri tem je sodelovala skupina desetih tovarišev, med katerimi je bil tudi Ljubomir Simčič iz Nove Gorice. Povedal je, da ne bo nikdar pozabil ime prve žrtve: števila ena je pok. Veronika Čop. Spomenik je odkril naš veleposlanik v Rimu tovariš Miša Pavičević.

Naj povemo, da ljudje v občini Gonars niso delali ta dan. Izostanek bodo nadomestili prihodnjo soboto. Občina je izdala lično natisnjeno brošuro

»Trent'anni dopo« (Po tri- desetih letih), ki opisuje podrobnosti o taborišču. Naslovna stran je opremljena s sliko Nikolaja Pirnata, ki jo je napravil v taborišču. V besedilu je tudi naša narodna pesem »Gozdič je že zelen«, v originalu in v prevodu.

Slovenski bralec je prijetno presenečen, ko prehira točne podatke o dogajanju v taborišču, Ponatisnjenih je več faktimilov taboriščnega časopisa. Nekatere slike, ki so reproducirane, imajo zdaj v lasti razni furlanski prijatelji.

Partizanski pevski zbor iz Ljubljane je imel popoldne samostojen nastop. Tovariši so za revolucionarne pesmi bili nagrajeni s prisrčnim in dolgotrajnim aplavzom.

Gonars je blizu državne meje. Kogar zanese pot mimo Palmanove, lahko obišče Gonars in grobnico. Ne bo mu žal.

POLDE VRBOVSEK

NEPOPISANI, JAVITE SE

Popis udeležencev narodnoosvobodilnega gibanja je po določenem programu sicer že končan. Toda zaradi nepredvidenih ovir in težav, ki so nanje popisovalci naleteli pri svojem napornem delu, so tu in tam ostali nekateri posamezniki še nepopisani. V interesu vseh pa je, da se tisti, ki so doslej izostali, javijo svojim združenjem borcev ali naravnost popisovalcem, oziroma da popisovalci, ki iz kakršnihkoli razlogov še niso dokončali dela, poskušajo dobiti podatke tudi od tistih udeležencev NOB, ki jih doslej niso uspeli popisati.

Vsi prizadelet se moramo pač zavdati, da bo uspeh popisa popoln le, če bodo popisani prav vsi ali skoraj vsi, ki prihajajo za to v poštev.

ŠE VEDNO PREPOČASNA AKCIJA

(Nadaljevanje s 1. strani)

pripombe na račun strokovnih služb v občinah, od katerih tolmachenja in delovanja je odvisno, ali borci dosežejo svoje zakonite pravice in, kar je tudi važno, kdaj jih dosežejo.

Med odprta vprašanja, o katerih bo zvezni odbor zavzel svoje stališče še pred iztekom svojega mandata, sodijo prizadevanja o priznanju statusa borca ženskam in mladincem, ki so stopili v NOB po 9. 9. 1943. Naglasili so tudi nujnost, da na ravni federacije čimprej predpišejo standarde za ortopedske pripomočke, s čimer bi onemogočili, da se to tržišče, ki se vanj zlivajo sredstva federacije, zapira v svoje meje. Predsedstvo je razpravljalo tudi o sodelovanju ZZB NOV z organizacijami borcev sosednjih dežel in ugotovilo, da so v zadnjih letih bili doseženi pomembni uspehi z medsebojnimi stiki.

Na dnevnem redu se je bila še informacija o pripravih odkritja spomenika borcem, padlim na sremski fronti, in pa načrt dela zveznega odbora, predsedstva in komisij do VII. kongresa ZZB NOV. Obravnavali so tudi proračun zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije za leto 1974 in določili datum prihodnje seje zveznega odbora, ki bo ta proračun sprejel.

Andrej Stih, Stare selo 49, 65222 Kobari

Pretresljivo pričevanje iz taborišča

Arhiv CK ZKS v Ljubljani hrani pismo, ki ga je napisal leta 1944 interniranec, ko se je vrnil iz podružnice taborišča v Mauthausnu domov v Idrijo Karlu Pirjevcu, bratu uglednega kulturnega delavca, knjižničarja publicista in urednika Avgusta Pirjevca. Avgust Pirjavec se je rodil leta 1887 v Gorici. Diplomiral je slavistiko na Dunaju. Prva leta po prvi svetovni vojni je bil srednješolski profesor, od leta 1921 nadalje pa knjižničar. Vodil je rokopisni oddelk na sedanji narodni univerzitetni knjižnici. Uredil je številna klasična dela naših pesnikov in pisateljev ter se je uveljavil tudi v vrsti naših prešernoslovcev. Umrl je kot interniranec v Gusnu pri Mauthausnu 19. decembra 1943. Kako je trpel s številnimi drugimi našimi ljudmi v taboriščnem peklju, opisuje interniranec v omenjenem pismu Karlu Pirjevcu:

Po dolgih letih se te spominjam in ves izmučen z zelo žalostnim sporočilom, ki bi ga sicer moral nasloviti na družino tvojega rajnega brata (Avgusta, pr. uredništva, ki je umrl 19. decembra 1943 v koncentracijskem taborišču Gusen v Nemčiji (po nekaterih — uradnih — podatkih je A. P. umrl 9. XII. 1943, kar je verjetno tiskovna pomota — op. ured.).

Ne bom vas tolažil z navadnimi frazami, toda v tolažbo naj bo nam vsem, da je bil pokojnik naš ponos. Bil nam je interniranec pravi oče, ne le po svoji starosti, ampak tudi po srcu. Ljubili smo ga vsi od prvega do zadnjega — neizmerno. Storiš je za nas vse, kar je mogel, in ustregel vsakomur, če je le bilo v njegovi moči. Nobena stvar na svetu ne veže človeških src tako močno kot vdano prenašanje skupnega trpljenja in vzajemno prizadevanje, da bi drug drugemu lajšali gorje. Naj vas tolaži zavest, da za Avgustom žalujemo vsi, ki smo ga poznali, saj nam je bil vzor poštenjaka in umrl je kot pravi mučenik za naše narodne ideale.

Glede na to, da sva bila ves čas internacije velika prijatelja in do njegove poslednje ure skoraj vedno skupaj, ter ker me je malo pred smrtjo prosil, naj popišem njegovo in naše trpljenje v taborišču, izpolnjujem njegovo željo.

Nismo bili vsi v isti baraki, zato smo imeli le zjutraj in zvečer priložnost se videti ter pogovoriti. Vsakdo je bil radoveden, kaj se godi zunaj taborišča, kakšen je položaj na fronti, saj smo živeli odrezani od sveta. Zadnjič sem se srečal z Avgustom 14. decembra ob petih zjutraj. Bil je zelo izmučen in dejal mi je otožno: »Nimam skoraj nobenega upanja več. Od snodi sem bil že devetih na stranišču. Vodo držim zelo težko in lahko sam vidiš, kako sem šibek, da motovilim kot večša. Moči me čedalje bolj zapuščajo. Vidim, da je konec z menoj... Prosim, povej ali popiši na kratko moje oz. naše trpljenje v taborišču... Pozdravi mi ženo, hčerko, Karla in njegove, kakor vse naše najpristraneje, zlasti hčerko, ki je tudi v internaciji in trpi kot jaz za iste ideale...«

Prav tiho je še pripomnil, da bi zelo rad opisal naše življenje v taborišču v knjižici. Glas mu je zamrl. Spremlil sem ga do njegovega ležišča in mu obljubil, da ga bom zvečer obiskal. Preden sem odšel, mi je hotel povedati nekaj o svoji hčerki, a razumel sem le, da bi rad govoril o nekem predavanju, ki ga je hčerka sestavila sama o Prešernu za neko šolsko slovesnost. Nadalje ga nisem mogel razumeti, ker mu je glas popolnoma odpovedal in le se je hropel. Se isti dan so ga odnesli v bolnišnico, bolj rečeno v mrtvašnico, kjer je umrl po poročilu streljajev 18. decembra (pisec omenja spet drug datum — op. ured.). Umrl je lahko, ker je popolnoma oslabil. Trpel je zaradi nedohranjenosti, razen tega je imel staro bolezen na ledvicah. Dne 19. decembra je bil sežgan v taboriščnem krematoriju z drugimi istega dne umrlimi enaintridesetimi tovariši.

Bila sva znanca že iz mirnih časov, še ko si ti služboval v Trstu, in sva se vnovič dobila v tržaškem »coroneu«, ki ga pozna na tisoče internirancev. Dne 27. junija 1943 so naju skupaj odvedli na »slavni« inšpektorat (prejšnjo kvesturo), kjer so naju vsakega posebej do dobrega pretolčili; hoteli so naju prisiliti, da bi podpisala ovadbo! On je izjavil, da ne podpiše, ker ni resnična. Zato so nad nama počenjali še pozneje razne surovosti, kar pa ti bom rajne ustno povedal, ko se bomo videli. Od tam je Avgust pozneje prišel za menoj v taborišče »Cairo-Montenotte«, seveda ves izmučen in zelo slab... Po nekaj dneh, 8. oktobra 1943, so nas naložili v živinske vagonce. V njih smo se vozili nepretrgano štiri dni. Hoteli so nas oddati v Dachau, ker pa je bilo tam prenapolnjeno, so nas peljali nazaj v Linz in nas oddali v Mauthausen (26 km od Linza). Taborišče so zidali italijanski ujetniki med zadnjo svetovno vojno in tam jih je veliko umrlo. Tja smo prispeli 12. oktobra zvečer.

Avgust je bil določen za glavnega tolača in prav dobro se spominjam, kako je tolažil našim trdim kmetom, kaj so zahtevali od nas v taborišču, kako se moramo ravnavati. Spravili so nas z njim vred na

gole deske. Bili smo popolnoma nagi in docela obrti. Spati smo morali tako stlačeni, da se ni mogel nihče niti obrniti. To je hotel slaboumen Poljak (kriminalec), ki nas je pretepal že prvi večer.

Ob petih zjutraj smo morali vstati, nakar so nam dali lesene cokle in jetniško obleko ter nas odgnali v 6 km oddaljeno drugo taborišče, imenovano Gusen, pri Linzu.

Tam smo padli v roke pravih razbojnikov. To so bili večinoma Poljaki. Prve dni so neznosno divjali nad nami. Morali smo stati na prostem na pol nagi od jutra do večera in vsakdo izmed njih nas je poljubno pretepal ter grdo ravnal z nami. Vsakdo je bil za vsako malenkost do krvi pretepen z gumijevko in večkrat so nas na tleh še surovo brcali. To divjanje je trajalo prvih štirinajst dni, nato smo bili deljeni na delo. Tam pa smo bili pravi sužnji! Delali smo v kamnolomu, v katerem je bilo nad deset tisoč žrtev zaradi pretepanja, mraza, lakote in bolezni. Drugi so delali nove barake, tretji pa razna rokodelska dela. Z vsemi so grdo ravnali. Takrat nas je bilo v taborišču dvanajst tisoč. Stanovali smo v barakah, ki so bile približno 40 m dolge in 6 m široke. V vsaki baraki 600 ljudi! V posamezni baraki je bilo po tristo postelj, po 80 cm širokih in v vsaki postelji sta spala po dva interniranca.

Ustroj taborišča pa je bil naslednji: »Komando« v posameznih barakah je imel gestapo, to se pravi, da je bil v vsaki baraki nameščen po en »poveljnik blok« (po nemško: Blockführer). Vse drugo vodstvo so imeli v rokah kaznjenci, in sicer večinoma Poljaki ter Nemci. »Najstarejši« (Blockälteste) je bil odgovoren za red v baraki. Imel je celo vrsto pomagačev, ki niso delali nič drugega kot nas pretepli in zasledovali ter iskali razloge, da so nas lahko spet pretepli. Bili so do skrajnosti surovi. Okrutni. Pokojni... je prišel pri njih v nemilost in začeli so ga zapostavljati, žaliti in pretepati. Nas Slovence in Ruše so imeli na piki, pa tudi Jugoslovane, ki jih je bilo mnogo, niso priznawali. Tako se je začel navsezgodaj zjutraj pretep; začel ga je zmeraj »blockführer«, s tem da je temeljito obrcal »najstarejšega«, ta pa se je nato znesel nad svojimi pomagači. Ti so potem pretepli nas, še ko smo bili v baraki, potem pa nadalje pri delu.

Tako je mineval dan za dnem v taborišču. Za najmanjšo malenkost, ki bi je kdo drug niti ne opazil, si že dobil zausnico... Malo pred odhodom iz taborišča sem zvedel, da je bil naš »najstarejši« (»Blockälteste«) ubijalec svoje žene in sina ter bi moral odsedeti v zaporu 28 let. Po izpovedi starejših v taborišču je imel na vesti sto petdeset umorov! Prav nič mu ni bilo ubiti koga pri delu z lopato ali rovnico; v moji navzočnosti je mnogokrat zalučal komu v hrbet, prsi ali večkrat v glavo po več kilogramov težko opeko. Tihotapil se je za nami in če je koga zalotil brez dela — gorje mu! Razen tega, da ga je pri priči kaznoval, mu je zvečer še v baraki naložil kazen — petdeset udarcev z gumijevko po zadnji plati. Dogajalo se je, da pretepeni interniranci niso mogli ne sedeti ne ležati. Pritožiti se nismo mogli nikjer, saj smo bili popolnoma brezpravni! Če bi se kdo hotel pritožiti, bi ga prihodnji zagotovo ubili.

Naši ljudje so bili zelo marljivi pri delu; narodnost se je kazala pri umivanju, snajenju in nasploh. Zato pa je tudi marksiter interniranec postal žrtev taborišča... Skratka, prilagoditi se je bilo treba strašnemu redu in disciplini, ki sta dan za dnem ubijala naše ljudi.

Brž ko se je pokojni... zameril našim rediteljem, so ga poslali kot tolača v kamnolom Kosten-Hofen. Tam je bil poveljnik pri delu Karl Fischer, Poljak cigari; ta pokojnega ni mogel videti, kakor tudi ne njegov pomagač (»podkomandant«) Nemec Otto Vouchenig. Oba sta ga zapostavljala na vse načine, ga žalila in mu vzdevala najgršnje vzdevke. Končno sta ga začela neumljeno pretepati, ne da bi kaj zakrivil. Čeprav je bil tolač, je moral kot drugi interniranci prenašati težko kamenje. Tako je prišel nekoč od dela ves objokan in brez nabočnikov. Pokazal je razbite nabočnike in ranjeno glavo. rekoč: »Ubili sta me hoteli!« Nekaj dni pozneje so se zanj zavzeli nje-

govni prijatelji Čehi, ki so bili že dve leti v taborišču. Priskrbeli so mu delo v tovarni Steyr, ki je bila v taborišču samem. Mišlili so, da bo tam zanj boljše, toda tudi tam je imel smolo. Moral je ves dan prenašati težke kose železa, kar pa je bilo zanj pretežko, saj je bil zelo šibek. Dne 16. novembra je prišla iz Berlina v taborišče komisija, da bi se prepričala o naši krivdi; polkovnik (Italijan — op. ur.) nas je zalotil, češ da smo bili Slovenci in Hrvati privedeni v taborišče Gusen, ker so nas zalotili v gozdovih ter da smo komunisti in nasploh nevarni. (Ta polkovnik se je pisal Passavanti). Avgust je bil ob tej priložnosti komisiji za tolača. Tedaj je bil že nedo zdelan. Pred komisijo je moral stati po šest do sedem ur na dan, a prav tedaj so nam še skrčili hrano. Dne 7. decembra sem bil poklican pred komisijo jaz. Tedaj mi je povedal, da je hudo z njim in da ne drži več vode. Tolažil sem ga, kolikor sem mogel, in ga spodbujal, naj si pomaga, ker ima med Čehi dobre prijatelje, tako da bo vzdržal do dne, ko pojdemo na civilno delo zunaj taborišča.

Komisija je videla, da ni več sposoben za potovanje, in pustila ga je še v taborišču; prvi transport iz taborišča pa je bil odposlan prav tisti dan — kakor smo pozneje zvedeli, so jih poslali v Linz h gasilcem (k službi za protiletalsko varnost). Drugi transport pa je zapustil taborišče 14. decembra, ko je bil on (Avgust — op. uredn.) že v bolnišnici, prav tako v Linz. Zadnji transport je bil poslan 24. januarja 1944 — naravnost domov! Zakaj bili smo že živi okostnjaki in ne več za nikamor drugam. V zadnjem transportu nas je bilo okrog 360. Med nami so trije umrli že na poti, veliko pa jih je umrlo potem doma. Veliko jih je umrlo, ker so začeli prezgodaj uživati pretežko hrano... Ni čudno, ko pa smo bili tako oslabei. Od hrane, ki smo jo dobivali v taborišču, pač ni bilo mogoče živeti. Vstajati smo morali ob petih ali celo bolj zgodaj. Ob šestih smo dobili po četrt litra grahove, skoraj nezabegljene juhe, ki je imela komaj vonj po grahu. Nato smo morali stati do sedmih v vrstah kot vojaki, da so nas preštelj in uvrstili v oddelke, ki so jih potem odgnali na delo. Ob dvanajstih smo prejeli pol do tričetrt litra re-pa ne vodi s kakšnim ješprenjem ali krom-

pirjem, nakar smo morali takoj spet na delo. Ob šestih zvečer smo dobili četrto litra grenke »kave«, četrtinko komisa in kosček, do tri deka grame margarine. Nato smo bili pol ure prosti. Potem se je začela nova gonja do devetih. Tedaj je bil pregled, ali imamo uši. Vsi v baraki smo morali nastopiti popolnoma nagi, s spodnjim perilom v roki, ter stopati drug za drugim v vrsti pred »komisijo«, ki je pregledovala perilo zelo natančno. Komisijo so sestavljali večinoma sami Poljaki. Bila je zelo nepristranska in natančna, ker so njeni člani za vneto delo prejeli vsak dan dvojni obrok jedi — zjutraj in opoldne. Delo ni bilo prijetno, saj je perilo smrdeelo — bilo je umazano, saj smo prano perilo dobivali komaj na vsakih petdeset (!) dni. Marsikdo je bil zaradi tega še tepen... Pri vsakomur, ki so v njegovem perilu našli uši, je moral oddati še zgornjo obleko z odoje vred, da so vse poparili v parnem kotlu. Tako je ostal nesrečnež popolnoma nag v nezakurjeni baraki, ki je bila ponoči še odprta, da se je zračila. Če mu ni nihče pomagal, je zmrzoval vso noč. Toda to še ni bilo vse! Za vsako najdeno uš v njegovem perilu so ga še kaznovali s petimi udarci z gumijevko po zadnji plati, kar je večkrat pripomnilo, da se je kdo onesvestil.

Po pregledu perila smo se morali na po-

velje spraviti na ležišče v sami srajci. Vsak večer so nam pregledali še noge, ali so bile čiste, kakor tudi vse telo. Kopali smo se vsak teden po enkrat. Četrto ure pred kopanjem smo se morali do golega sleči, se postaviti v vrsto in nato teči po treh ali štirih »ulicah« (med barakami), preden smo se ustavili pred kopališčem. Umivali smo se brez mila in brisač najprej s toplo, potem pa še s popolnoma mrzlo vodo, nakar smo spet tekli...

Tako so minili skoraj štirje meseci gorja ter trpljenja — mnogim v pogubo. Starejši interniranci so mi povedali, da je v taboriščnem krematoriju v treh letih zgorelo približno 35 000 ljudi. Interniranci so bili Poljaki (večidel), Spanci, Ruši, Jugoslovani, Nemci in Slovenci (primorski — op. uredn.), Spancev, bivših pripadnikov republikanske vojske iz francoskih taborišč, je bilo sprva približno 7000, živih pa tedaj komaj še 280! Poljakov je umrlo na razne (Nadaljevanje na 5. strani)

fotografija z vprašajem

Fotografijo štaba Prešernove brigade iz zadnje, 48.—49. številke TV-15, so nam poslali Karel Leskovec, Bogdan Javor in deloma Jakob Sedej iz Ljubljane. Na fotografiji so od leve proti desni: Karel Nardin-Jakec, načelnik štaba brigade, Karel Leskovec, komandant brigade, v sredini je Cveto — sekretar oblastnega komiteja KP za Gorenjsko, četrti je Viktor Kirn, politični komisar brigade, in peti Bogdan Javor-Peter, oficir Ozne. Karel Leskovec pripominja, da je bila fotografija posneta v začetku januarja 1945 na Stari Oselci.

Nežka Bakšič iz Vasi pri Kočevju nam je sporočila, da je na fotografiji štirih tovarišic iz Prešernove brigade prepoznala tovarišico Ančko Sešek, doma iz Zelne pri Kočevju. Ker nam je tovariš Bušljeta javil samo imena teh tovarišic, prosimo prešernovce, da nam to fotografijo natančneje pojasnijo!

Po izidu praznične številke smo dobili tudi natančno pojasnilo za fotografijo iz 45. številke. Poslal nam ga je dr. Ivan Cibic-Mirko, ki pravi, da je fotografija nastala v SVPB Pavla. Hudo Polje, Mrzla rupa, in sicer prve dni avgusta 1944. Postojanka je bila zgrajena po evakuaciji SVPB Pavla zaradi pobege bolničarke Cilke 27. julija 1944, ki je bila agentka gestapa. V postojanki na Hudem polju so prebivali ranjenci le avgusta in septembra 1944, nakar so bili premeščeni v SPB Centrala. Postojanka je bila izpraznjena zaradi dekonspiracije, bila pa je blizu ceste Mrzla rupa—Lazno. Na fotografiji so od leve proti desni: dr. Pavla Jerina Lah, Lepodvorska 2, Ljubljana, Franc Jereb-Zajčca, umrl, doma iz Idrije, Jože Frelih, Brunov drevored 17, Tolmin, umrl lani (prva vrsta); Tone Velikonja iz Idrije, Jože Gorjan-Ata, Narodni Volčja draga 38, Ludvik Gnezda iz Idrije, Srebrničeva ulica, Anton Rot iz Kobarida (druga vrsta); Viktor Traktor-Viki iz Idrije, Srebrničeva, Franc Vidmar iz Ljubljane, Pod hrbiom 56, Jože Regent-Bobi, Ljubljana, Poljanska 24 (tretja vrsta); Ludvik Vižintin-Golobček, Koper, Semedela 1, Ivanka Kenda, Idrija, Prešernova 13, Lavreta iz Trsta (četrt vrsta); Pavle Jančar iz Dravlj pri Ljubljani, umrl leta 1945, Vilda Mavrič, poročena Kirn, Ljubljana, Titova 16, Guglielmo De Valenti, Molfancone (Tržič), ul. 9, Guglielmo, Stanko Krapež s Predmeje, umrl (peta vrsta); Anton Fon-Kamno 4 pri Kobaridu, Janez Poljanec, Idrija, Dom onemoglih, tretji neznan, dr. Ivan Cibic-Mirko, Ljubljana, Tugomirjeva 2 (šesta vrsta); zadaj (sedma vrsta) je prvi neznan, drugi pa je Janez Doljak, Gregorčičeva 28, Ajdovščina.

Vsem se za pojasnila najlepše zahvaljujemo. Na hrbtini strani fotografije, ki jo objavljamo danes, piše: »Klasična tehnika na Gačniku. Katera tehnika? Čas?« Zanima nas torej, kako se je tehnika imenovala (šifra), kdaj je fotografija nastala, ter imena, priimki, partizanska imena in funkcije tovarišev, ki jih boste prepoznali.

Ujeli so nas beli

V 44. številki TV-15 smo objavili kratek življenjepis Lea Adamiča v rubriki »Medicinci, padli v NOB«. Tovariš Stane Pečar iz Škofje Loke je bil pri Sv. Vidu (Zilcah) ujet skupaj z Leom Adamičem in drugimi pa nam je o tem poslal svoje spomine, ki jih v celoti objavljamo.

Ujeli so nas belogardisti pod vodstvom znanega zločinca Vuka Rupnika. Med njimi je bilo tudi nekaj Nemcev, kar nas je verjetno rešilo smrti. Ujetih je bilo po mojem 22 ali 24 partizanov, in to večinoma novincev. Največ so nas ujeli v neki zapuščeni hiši na koncu vasi. Vmes je bilo baje izdajstvo.

To se je zgodilo kmalu po napadu na Stampetov most nad Vrhniko, ko je bilo ranjenih kakih 50 borcev. Sreča je, da so jih pravočasno evakuirali na varno. Partizanske enote so bile razmeščene v tej in sosednjih vaseh. Stab (verjetno divizijski, kajti med njimi je bil tudi Daki) je bil na stanjen, če se ne motim, v tej vasi (verjetno na pošti) in so se vsi člani ob napadu rešili. Če me spomin ne vara, je belogardistom takrat prišel v roke Dakijev plašč.

Beli so iznenada vdrl v vas, ker so poprej neslišno pobili stražo in nas presenetili prav tedaj, ko smo komaj pognali po tleh v opuščeni hiši. Zakričali so skozi večna vrata: »Hitro vsi ven!« Bili smo prepričani, da nas kličejo naši zaradi premika, ker smo nedolžni stran slišali močno streljanje. Pohiteli smo iz hiše in to naravnost belim v objem. Eden mi je takoj iztrgal iz rok puško, nato pa odpel še pas, na katerem sem imel ročno bombo in bajonet. Z brco v zadnjo plat me je potisnil v kolono k drugim ujetnikom in zakričal: »Marš za njimi!«

Zajete so nas vodili v koloni na drugi konec vasi v poštne prostore, kjer so bili zbrani nemški in belogardistični poveljniki. Dr. Slavka Prevca je prepoznal eden izmed belogardistov in rekel: »Aha, tukaj si, svinja...« Potegnili so ga iz vrste in ga odgnali v bližnje gospodarsko poslopje, od kjer so se čez nekaj časa zaslišali strelji.

Nas druge so nato natančno preiskali in popisali. Meni so pobrali popolnoma vse. Ker sem bil razmeroma dobro oblečen in obut, so mi slekli tudi suknjič in odvzeli gojzdarice. V zameno za moj suknjič, ki je bil poprej last italijanskega oficirja, so mi dali obnošen nemški suknjič, čevljev pa mi sploh niso dali in sem tako ostal bos. Do njih sem se dokopal šele kasneje v ljubljanskih zaporih. Potem so nas nagnali v bližnji hlev, ki je bil prazen, in smo tam prenočili. Ponoči so se boji v bližnji okolici in tudi daleč naokoli nadaljevali, kajti slišali smo močno streljanje. Vseskozi smo upali, da nas bodo naši rešili, po drugi strani pa smo se bali, da nas bodo beli prej pobili, če bi se morali zaradi pritiska

naših umakniti. Občasno so v hlev potisnili še kakega ujetnika iz nočnih bojov.

Zjutraj so nas zvezali s telefonsko žico po dva skupaj in tudi drugega za drugim. Nekaterim so natovorili strelivo ali drugo opremo, nakar so nas pod močno stražo odveli k peči v Velike Lašče. Med potjo so kolono z vrha nekega hriba napadli partizani, toda beli so jih odbili. Med napadom smo zvezani in otovorjeni poglobili v obcestni jarek in upali, da bomo rešeni, toda zaman. Ujetnik za menoj je bil obut v težke vojaške čevlje in so moje boste noge večkrat občutile težo in ostrino njegovih čevljev. Do Velikih Lašč smo v vaseh doživljali veliko ponižanje, kajti prebivalci nekaterih vasi (mladi in stari) so nas zmerjali, kamenjali, v nas pljuvali, posamezniki pa celo tolkli in brcali.

V Velikih Laščah so nas zaprli v neko klet, ki so jo, kar sem zvedel šele po vojni, ko sem obiskal ta kraj, uporabljali za zapore in mučilnico. V Velikih Laščah so nas ponoči zasliševali in mučili. Moral sem leči na leseno klop, belogardist pa me je po ukazu nekega oficirja tolkel z opasacem po zadnjici. Med belimi, ki so me ujeli, so bili tudi trije moji sovaščani z Vrhnike (dva podoficirja in en oficir) in so zato hoteli od mene vedeti nekoliko več kot od drugih. V Ljubljani so nas najprej namestili vse v eno sobo, kasneje pa so nas razdelili. Mene so dodelili v sobo skupaj z Adamičem, dr. Čelešnikom, Jožetom Iglom iz Vrhnike in še nekaterimi drugimi. V tej sobi smo se znašli skupaj z znanim črnorokcem Viktorjem Ferfoljo z Verda pri Vrhniki. Zatrjeval je, da so ga zaprli zaradi prekupevanja z zlatom, vendar sem iz dokaj zanesljivih virov izvedel že v zaporih, da je moral na lastno pest iz koristoljubja. V Velikih Laščah me je neki belogardistični podoficir z Vrhnike fotografiral na vrtu pred zapori skupaj z najstarejšim ujetim partizanom Jožetom Iglom iz Vrhnike (sedela sva na hlohidi). Fotografija je bila baje objavljena v nekem belogardističnem časopisu in je pod njo pisalo: »Najmlajši in najstarejši bandit — zajeta v bojih pri Sv. Vidu.« Do te fotografije sem po vojni prišel slučajno.

V Velikih Laščah smo bili zaprti do naslednjega večera, nato so nas odpeljali s kamioni v ljubljanske zapore. Iz ljubljanskih zaporov so nas po nekaj tednih odpeljali v Begunje na Gorenjskem. Od tu so odrasle (jaz sem bil tedaj še mladoleten) odpeljali nekako proti koncu meseca oktobra v nemška taborišča, mene pa so odpeljali z večjo skupino mladoletnikov v München.

Spominjam se, da je Leo Adamič prišel k partizanom prek javke na Vrhniki (javka je bila pri Sklepcevem kozolcu) skupaj z dr. Prevcom in dr. Francem Čelešnikom, ki je umrl letos. Adamič je bil tedaj resnično bolan, zakaj stalno ga je mučil kašelj. Zanj naj povem še to, da je pogumno prenašal vse napore in ponižanja, ko sva bila skupaj ujeta. Bil je zares skojec na mestu. Preziral je sovražnika in tiste, ki so se mu karkoli udingali. STANE PEČAR

POJASNILO

Pavla Leban dopolnjuje svoj prispevek »Ukanil je kvesturo«, ki je bil posvečen Francu Šavliju-Medvedu (TV-15 štev. 47 z dne 22. 11. 1973), in sicer glede prihoda Antona Veluščka-Matevža na Primorsko, ki je bil od CK KPS iz Ljubljane poslan za organizatorja OF na Primorsko jeseni leta 1941 in ne v začetku leta 1942, kot se je dalo razumeti iz omenjenega sestavka.

FRANCE SLOKAN:

STARA PRAVDA

Zgodovinar omenja to pravdo kot zgled, kako se je plemstvo začelo učinkovito naslanjati na državno upravo proti podložnikom, ko je izgubljalo svojo neposredno, po prejšnjem neomejeno oblast nad kmeti. Na drugi strani pa so se kmetje prepogosto slepili z vero v pravičnost cesarja in njegovih uradnikov, sodišč in cesarskih namestnikov. Prav zaradi tega zaupanja v cesarja so večkrat odlagali upor proti gospodi, dokler ni bila mera prepolna.

Plemstvo je v svoji nenasitnosti po dohodkih hlatalo po vsem, kjer je še kaj odkrilo, da bi odrgalo podložnikom. V vinogradniških krajih so vinogradniki, ki so vinograde ustvarili sami na sicer nerodovitnih zemljiščih, neprimernih za kakršen koli drug pridelek, uživali posebne pravice po »gorskem« (goriškem, vinogradniškem) pravu. Uživalec te pravice je bil dolžen zemljiškemu gospodu plačevati le dajatev kot nekakšno priznavalnino, da ima zemljiški gospod vrhovno posestno pravico do zemljišča. Dajatev je vinogradnik plačal bodisi z vinom bodisi z denarjem, sicer pa je z vinogradom gospodaril sam. V drugi polovici šestnajstega stoletja — kmalu po velikem uporu — se je začel na Štajerskem spor med deželnim knezom in deželnimi stanovmi. Deželni knez je hotel uvesti tudi za vinograde dedni zakup po kupnem pravu, kakor je to veljalo na kmetijah. To se pravi, da bi poslej moral dedič vinograda ob prevzemu vinograd tako rekoč kupiti, če bi ga hotel imeti. Leta 1624 pa je bilo na Štajerskem po dolgih trenjih vendar uvedeno kupno pravo za vinogradniško posest. Vinogradnik je moral odtlej pri vsaki lastninski spremembi, ob prodaji ali nakupu vinograda,

plačati desetino kupnine, pozneje pa so to dajatev še zvečali.

Tlačanski kmetje so v dolgih stoletjih prevzemali na svoja ramena zmeraj nova bremena — vsaj na videz kolikor mogoče potrpežljivo. Pri obremenitvi vinogradniške posesti pa je bilo malo drugače; vedeti je treba, da so bili lastniki vinogradov ne le kmetje, ki so sicer tudi tlačani zemljiški gospodi, ker so imeli še kmetije, marveč tudi nekmetje, meščani in cerkvena gospoda. Toda vrana vrani ne izkljuje očli. Brž ko se je cerkevna gospoda hotela pritožiti nad uvedbo kupnega prava za vinograde, so deželni stanovni zadevo zamudoma zagladili: vinogradi cerkvene gospode so bili izjema — nova obremenitev ni veljala za cerkevne, pred letom 1624 pridobljene vinograde. Proti knjižni »gorniški« pravici pa so se potem dolgo pravdali mestni vinogradniki v mestih na slovenskem štajerskem ozemlju. Končno je tudi v tem primeru zmagovalo plemstvo, medtem ko je bila državna oblast razsodnik (navadno na strani močnejšega).

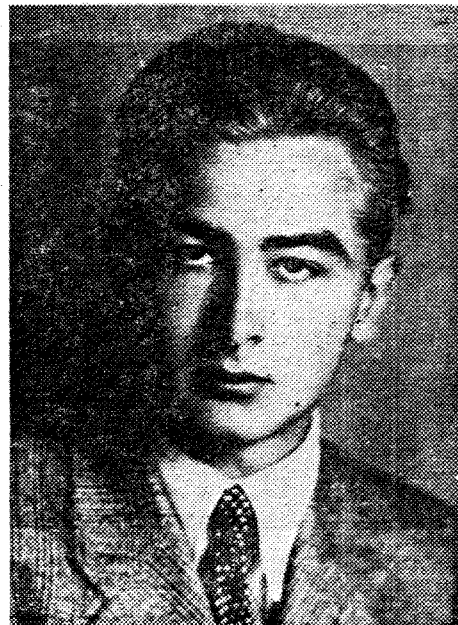
Sedemnajsto stoletje je tudi posebna izjema med kmečkimi upori na Slovenskem. V letih 1609 in 1610 so se namreč upirali kmetje na Krasu v boju za »staro pravdo«, marveč celo v zavezništvu s kranjskimi deželnimi stanovmi proti kršitvi njihove pravice do trgovanja s soljo! Ta trgovina je bila med našimi Kraševci tedaj izrednega, skorajda življenjskega pomena. To laže razumemo, če se zamislimo v tedanje prometne razmere, v težave, ki so preprečevale povezavo širšega zaledja, prostranih dežel brez prometnih občil z morjem. Sol je bila življenjska potrebščina, trgovske poti od morja do daljnjih dežel na severu pa so bile dolge, in posameznik je lahko tovoril le manjše količine precej občutljivega blaga (sol je bilo treba skrbno varovati pred vlago, zlasti pred dežjem!). S soljo je najlažje trgovalo in jo tovorilo prebivalstvo, ki je živele blizu morja in solarni.

Tedaj pa je leta 1609 deželni knez dal trgovino s soljo v zakup Tržačanu. Ta je nakopil velike zaloge soli v Trstu in Devinu. Svoj monopol pa je varoval s svojimi biriči, oboroženimi konjeniki, ki jih je najel iz vrst uskokov v Senju. Uskokov so se v tistih časih bali marsikje — ne le Turki. Omenili smo že, kako usodno vlogo so imeli uskok pri zadušitvi kmečkega upora 1573. Tako si lahko zamislimo, da domačini nikakor niso prijazno gle-

Medicinci, padli v NOB

Ivan Rožič

Rodil se je 22. novembra 1922 v Mariboru, kjer je tudi maturiral. Jeseni leta 1941 se je vpisal na medicinsko fakulteto v Ljubljani. V OF je bil povezan v študentovski organizaciji na fakulteti. K partizanom je šel 29. septembra 1942 v Dolomitski odred. Nazadnje se je pisмено oglašil v Ljubljano iz Polhograjskih dolomitov 15. avgusta 1943. Natančnejši podatki o njem kot partizanu niso znani. Po nekkih podatkih je bil poleti 1943 še v partizanskih bolnišnicah na Kočevskem Rogu. Za kraj in datum smrti ne vedo niti njegovi prijatelji niti sorodniki. Prosimo vsakogar, ki bi o Ivanu Rožiču karkoli vedel, da to sporoči uradništvu ali na Slovensko zdravniško društvo. Komenskega 4, Ljubljana, telefon 323-469.

Nadaljevanje s 4. strani

načine kakšnih 30 000. Zelo mnogo jih je umrlo zaradi lakote, nekaj so jih ubili pri delu, ne da bi nesrečneži kaj zakrivali — pobili so jih delovodje, kriminalci. Ti delovodje so bili za internirance prava nesreča, saj so ubijali ljudi duševno in telesno: bili so večinoma Nemci in Poljaki, zelo redki pa so bili med nami Španci. Španci so bili z nami zelo dobri. Razumeli smo se zlahka, saj sta si španščina in italijanščina zelo podobni (primorski Slovenci so dobro obvladali italijanščino — op. ured.).

Naših je umrlo v taborišču okrog 250 — večinoma zaradi pretepanja in lakote, le malo pa zaradi bolezni, ker so bili zelo odporni. Veliko jih je umrlo šele pozneje doma zaradi pretežke hrane. »Bolezni«, ki je razsajala v taborišču, je bila driska zaradi nedohranjenosti. Bolnikov s to boleznijo sploh niso zdravili. Dajali pa so jim injekcije, tako da je bolnik naslednji dan umrl. To injekcijo so imenovali: rdeča injekcija. Zato zaradi bolezni ni hotel nihče v bolnišnico. Vsakdo je delal prav do zadnjega. Veliko jih je umrlo kar pri delu ali med spanjem.

Med kriminalci so bili neprekosljivi roparji in tatovi. Dogajalo se je, da so v temi ali ko je bila gosta megla, pobili bliskovito internirance, če je imel zlat zob. Nezvestnemu so izdri zlat zob. Zrtev so navadno našli mrtvo šele drugi dan. Sam sem videl, kako so razbojniki mrtvemu nesrečnežu pol ure po smrti izdri šest zlatih zob...

Rusi in Jugoslovani so bili z nami (s primorskimi Slovenci — op. ur.) zelo dobri, pravi prijatelji in so nas marsičesa naučili. V taborišču je bilo izredno pomembno pridobiti si kar največ hrane, razen tiste, ki smo jo kot taboriško prejimali. S taboriško hrano so goljufali nezasi-

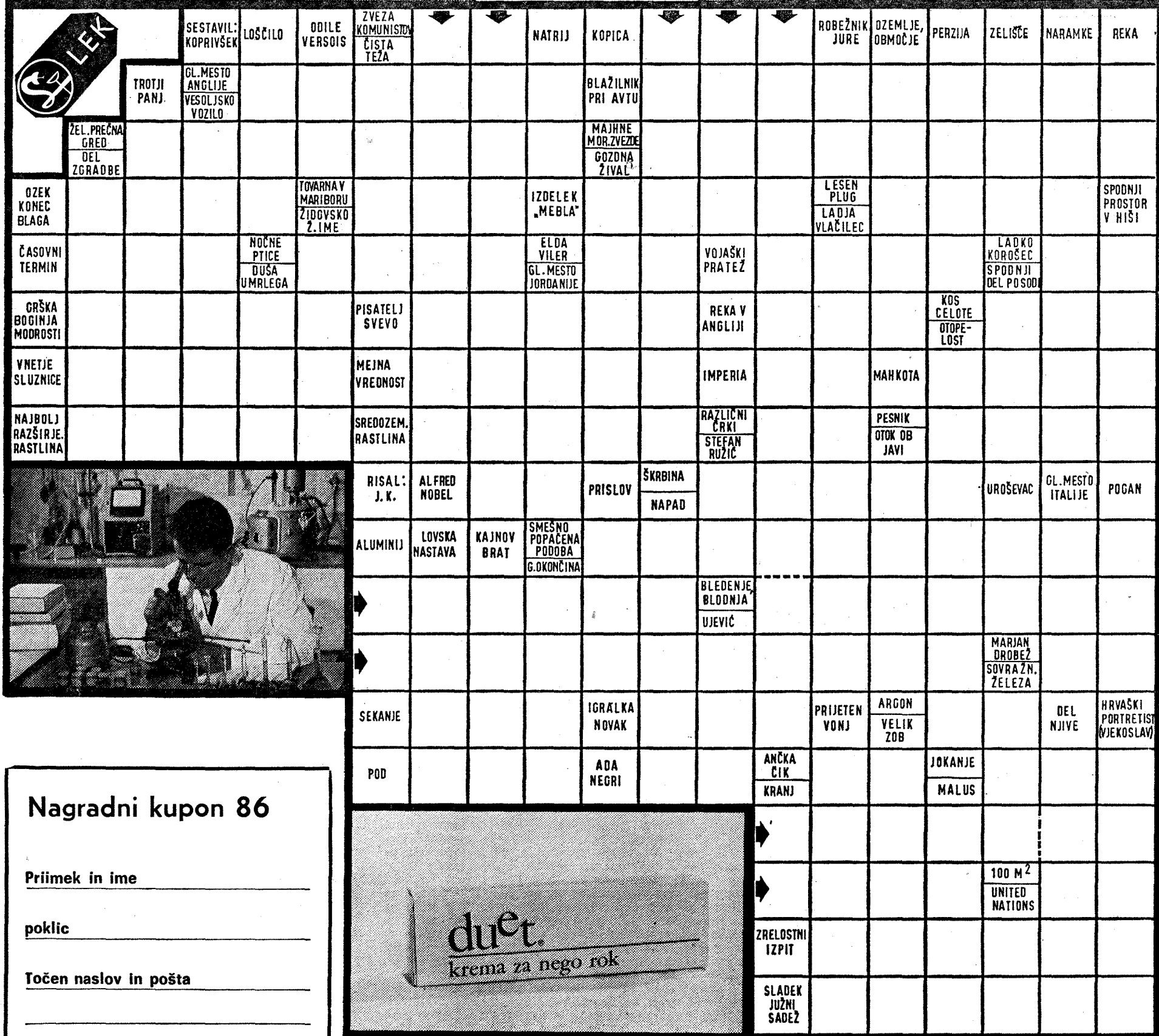
dali tujih jezdecev, ki so samopašno divjali po Krasu in oblastno nastopali proti ljudem, zlasti pa še proti tihotapcem s soljo. Zakaj kdor se je še nadalje ukvarjal s trgovanjem s soljo, je tedaj grešil proti odločitvi cesarske oblasti. Tedaj so biriči tržaškega zakupnika plenili kraškiim tovarnikom tudi tovarno živino, ne le sol. Kmalu so se začeli spopadi med zakupnikovimi biriči in kraškiimi tovarniki. Do sredi leta 1610 so tuji konjeniki našim kmetom zaplenili kar okrog tristo konj, oropali pa so jim tudi denar ali jih skorajda do golega slekli. Pri spopadu s konjeniki na Notranjskem, pri Hrušici, so kraški tovarniki leta 1610 pošteno naklestili tržaške konjenike. Verjetno so se dobro pripravili na spopad. Med bojem so padli štirje konjeniki. Pravi boj pa se je razvil med tržaškimi biriči in našimi ljudmi 20. junija 1610 na sejmu v Postojni. Na sejem je prijezdilo 22 tržaških konjenikov in začelo strahovati ljudi, jim pleniti denar in blago. V ljudeh je prekipelo. Čeprav so bili kmetje na sejmu neoboroženi, so planili na konjenike, pograbili, kar so najprej dosegli, in začeli udrihati po nasilnežih. Konjeniki so se umaknili v cerkev. Ko je druga skupina jezdecev prihitela obleganim biričem na pomoč, so kmetje nagnali tudi te. Potem se je začel spopad ob cerkvi. Konjeniki so streljali iz cerkve in ubili tri moške, enega pa ranili. Oblegovalci pa se niso umaknili pred strelnim orožjem in menda so tudi sami dobili puške. Tri konjenike so zadeli. Potem sta prihitela posredovat tržni sodnik in graški oskrbnik. Zahtevala sta, naj konjeniki odložijo orožje. Štirje so se jima predali. Ko sta jih vodila čez trg v graški zapor, so razkačeni ljudje spet planili nanje, napadli stražo in pobili vse štiri konjenike.

Deželni stanovni so se pri deželnem knezu odločno zavzemali za kmečko pravico do trgovanja s soljo. Pri tem so se zlasti sklicevali, da monopol na solno trgovino povzroča kmečki upor. Dosegli so, da je bil 4. decembra 1610 odpravljen zakup za trgovino s soljo na Kranjskem.

Deželni stanovni se seveda niso zavzeli za kmete iz kake človekoljubnosti, marveč med drugim — če že ne predvsem — iz strahu pred upornimi kmeti. Strah pred kmečkimi upori je menda bolj ali manj nenehno preganjal oblastnike, odkar jim je začel v kosti med velikimi kmečkimi vstaji. Prav dobro so spoznali, da ta strah ni kakor ni bil votel.

(Se nadaljuje)

Nagradna križanka LEK št. 86

Razpis nagradne križanke

Pričujočo nagradno križanko industrije kemičnih in farmacevtskih izdelkov »LEK« iz Ljubljane smo namenili že za št. 48-49. Zal ni bilo prostora zanj. Kar korajžno se je lotite. Kljub mrazu in premedli svetlobi smo prepričani, da nam jo boste lahko rešeno poslali do 24. decembra. Se pred novim letom, t. j. 27. decembra, bo »TV 15« izšel zad-

njič v tem letu, in takrat bodo trije od vas, spoštovani reševalci, prebrali v njem svoje ime!

Prispevili smo tri nagrade: stoječo svetilko »MIRA« (1x60 W), knjigo Ivana Zórmána »Draga moja Iza« in knjigo »Prvi bataljoni« pisatelja Vinka Trinkavsa ...

UREDNIŠTVO IN UPRAVA

Nikolaj Pirnat: Izgnanci. — Z naslovne strani spominske brošure, ki jo je izdala občina Gonars.

10 let nagrad AVNOJ

Letos so v dneh velikega jubileja revolucije izredne slovesnosti v slavnostni dvorani zveznega izvršnega sveta na Leninovem bulvaru v Novem Beogradu. Letos na dan republike so razglasili imena novih dobitnikov letošnje nagrade AVNOJ. S tem se je končala naloga odbora zvezne skupščine, ki vsako leto podeli ta največja jugoslovanska priznanja za delo in stvaritve splošnega družbenega pomena našim najboljšim ustvarjalcem v znanosti, književnosti, v umetnostnem in družbenem življenju.

Minilo je deset let, odkar je bila dana pobuda zvezne skupščine in zveznega odbora SZDLJ, naj bi podeljevali nagrade AVNOJ. Podelitev tega priznanja najuglednejšim ustvarjalcem na podlagi zakona o nagradah AVNOJ so pobudniki utemeljili s potrebo, naj bi tako spodbujali ustvarjalnost posameznikov in skupin ustvarjalnih ljudi socialistične samoupravne Jugoslavije.

Prvi odlok o podelitvi te nove oblike družbenega priznanja je bil izdan ob 25-letnici revolucije. Prve nagrade so podelili leta 1966. Časti, da so bili prvi dobitniki tega izrednega priznanja, je bilo deležnih dvanajst uglednih jugoslovanskih revolucionarjev, učenjakov in umetnikov. To so bili: Antun Augustinčić, Rodoljub Čolaković, Jovan Hadži, Fran Kogoj, Blaže Koneski, Miroslav Krleža, Petar Lubarda, Ismet Mujezinović, Pavle Savić, Alojz Tavčar, dr. Kosta Todorović in dr. Branko Žeželj.

Leta 1967 so nagrade AVNOJ prejeli: Ivo Andrić, dr. Milan Bartoš, dr. Vladimir Čavka, Božidar Jakac, Mihailo Lalić, Nikola Martinoski, Vanja Radauš, Cedomir Simić, dr. Siniša Stanković, Josip Vidmar in inštitut za vodno gospodarstvo »Jaroslav Černi«.

Nagrajenci leta 1968 so bili: France Bevk, dr. Bogdan Brecelj, zagrebško filmsko podjetje za risani film, dr. Jovan Djordjević, Velibor Gligorić, inštitut za koruzo v Zemunu-Polju, Slavko Janevski, Edvard Kardelj, Fran Kršinić, Djordje Lazarević, Milan Luković in dr. Isidor Papo.

Leta 1969 so bili nagrajeni: Miroslav Cerar, dr. Alija Košir, Miško Kranjec, inž. Miladin Pečinar, dr. Ivo Popović Djani, dr. Maks Snuderl, univerza »Kiril i Metodij«, Skopje in Dušan Vukotić.

Nagrajenci leta 1970 so bili: Emerik

Blum, Veljko Bulajić, Branko Čopić, Oskar Davidović, dr. Oskar Danon, Vojo Dimitrijević, Alojz Derling, Marijan Detoni, Krsto Hegedušić, Panta Jakovljević, Ljubiša Jovanović, Vjekoslav Kaleb, dr. Dušan Kanazir, Mile Klopčić, Desanka Maksimović, dr. Petar Martinović, France Mihelić, dr. Georgije Ostrogorski, Meša Selimović, dr. Stanoje Stefanović, Risto Stijović, Aco Šopov, dr. Teodor Varićak in dr. Vinko Zganec.

Leta 1971 so bili nagrajeni: dr. Grga Novak, dr. Milivoje Sarvan, dr. Luka Marić, Marko Ristić, dr. Esad Mekuli, Dimitar Mitrev, Boris Kalin, Miloš Vušković, Krešimir Baranović, Ivan Radović, inž. Petar Zečević in Stanko Tomić.

Lanski nagrajenci AVNOJ so bili: dr. Vladimir Bakarić, Dušan Kostić, Skender Kulenović, Boris Zihnerl, Petre Pričko, inž. Živko Mučalov, dr. Petar Drezgic, Jakov Gotovac, dr. Branimir Gušić, Norbert Veber, dr. Franc Novak, Sterijino pozorje iz Novega Sada, rudarsko-topilniški bazen Bor, in Jugoslovanski leksikografski zavod, Zagreb.

Letošnji nagrajenci AVNOJ so: gledališki igralec Vjekoslav Afrić iz Zagreba, akademski slikar Stojan Aralica iz Zagreba, gospodarstvenik Ivan Atelšek iz Velenja, književnik Matej Bor, profesor dr. Dušan Čalić iz Beograda, glasbeni umetnik Miroslav Čangalović, akademik zdravnik dr. Ernest Grin iz Sarajeva, književnik Vlado Maleski iz Skopja, profesor dr. Janez Milčinski, slikar Aleksander Prijic iz Tivta, akademik prof. dr. Aleksandar Trumić, podjetje Hidrogradnja iz Sarajeva in Narodna biblioteka SR Srbije.

ZONE SVETINA — ČASTNI ČLAN ALMIRE

Delavski svet radoviške Almire je sklenil na pobudo političnih organizacij v podjetju imenovati znanega pisatelja Toneta Svetina za častnega člana delovne skupnosti podjetja. Ta naziv mu podeljujejo zavoljo njegovih izrednih zaslug na področju kulturne ustvarjalnosti ter prenašanja revolucionarnih tradicij v stvarnost in na mlade rodove. Listino o nazivu častnega člana delovne skupnosti so mu svečano podelili.

Še ena pomembna razstava

Na Spodnji Muti so na dan republike odprli razstavo o delavskem gibanju, narodnoosvobodilnem boju ter o povojni izgradnji in družbenem razvoju radejske občine. Z njo so počastili trideseto obletnico AVNOJ in 400-letnico tovarne »Gorenje-Muta«.

Razstava zajema obdobje od majske deklaracije do današnjega časa. V njej se prepletata dva elementa: ob boju za socialno osvoboditev se je odvijal tudi boj za nacionalno svobodo. Tako prikazuje, sicer fragmentarno, šest desetletij od majske deklaracije leta 1917 do danes. Iz slik, dokumentov in časopisnih poročil je razvidno, kako se je delovni človek tudi v teh krajih dvignil proti izkoriščevalcem. Prebujeno narodno zavest izpričujejo listi s podpisanimi domačinov ob deklaracijskem gibanju leta 1918. Dokumenti iz arhiva Kominterne govorijo o dejavnosti Neodvisne delavske stranke Jugoslavije na Muti leta 1923. Razstavljeno je gradivo o enajsttedenski stavki delavcev v kamnolomih v Josipdolu leta 1938.

Obdobje NOB prikazujejo izjave o prvih pohorskih partizanih. V sredini je izobešen razglas o ustrelitvi prvih talcev v Mariboru, med katerimi je bil Edi Grubelnik, prva žrtev iz radejske občine. Na tem območju je deloval pohorski bataljon in pozneje pohorski odred. Decembra 1943 ga je rešil obkolitve orožnik Peter Podlesk, ki so ga Nemci ustrelili. Razstavljeno je njegovo poslovilno pismo, v katerem sporoča svojcem, da je ponosen, ker je rešil smrti štiri slovence. Številni dokumenti govorijo o delovanju partizanskih enot na tem področju.

Gradivo iz povojnega časa prikazuje dosežke na področju industrializacije in urbanizacije, razvoj samoupravnih odnosov in spremembe, ki jih doživlja ta obmejni predel.

Zelo so zanimivi dokumenti o delovanju kulturnih skupin. Posebna vitrina je posvečena njihovi odgovornosti za množično iz-

seljevanje leta 1941 in za nasilje med vojno. Poudarjena je vloga, ki jo je imelo domače prebivalstvo v narodnoosvobodilni dejavnosti v tridesetih letih. Razstavljene so tudi dokumenti, ki so jih jugoslovanski orožniki odvzeli ilegalcem in kurirjem na državni meji. Tod so vodile poti v Avstrijo, ilegalni kanali KPJ, ki so se jih posluževali tudi madžarski in bolgarski komunisti. O tem govorijo številni orožniški in policijski zapiski. Med prikazanim gradivom je videti celo nekaj listov, ki se tičejo voditelja madžarske revolucije Bele Kuna. Ilegalne kanale so vzdrževali ljudje iz radejske občine. V ospredje razstave so postavili še dva Leninova citata, ki izpričujejo njegovo brezmejno zaupanje v ustvarjalno silo delavskega razreda. Kmalu se bomo spomnili 50-letnice njegove smrti.

Za pomoč se organizatorji zahvaljujejo občinski skupščini in občinski konferenci ZKS. Posebna zahvala pa velja kolektivu tovarne Gorenje-Muta, ki je razstavo podprlo tudi finančno. Gradivo so prispevali: Muzej narodne osvoboditve v Mariboru, Muzej revolucije v Slovenjem Gradcu, Pokrajinski arhiv v Mariboru, Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, arhiv CK ZKS in Arhiv delavskega gibanja v Beogradu.

FRANCE FILIPOVIĆ

PRIPRAVE NA PROSLAVO DNEVA JLA

Šmarska mladina se skupaj s kulturno skupnostjo pripravlja na veliko kulturno prireditev v proslavo dneva JLA, 22. decembra. Prireditev bo združena s kvizom z vprašanji o NOB. Zanj so izbrali zdravilsko dvorano v Rogaški Slatini. Prireditelj bo občinska konferenca ZM Šmarje pri Jelšah, medtem ko bo kulturna skupnost pripravila kviz (tekmovanje). Na tekmovanje se je doslej prijavilo osem mladinskih aktivov.

beleške

»JAMA« DRUGAČE

Skopski režiser Ljubiša Georgijevski pripravlja scensko realizacijo »Jame« Ivana Gorana Kovačiča. Do sedaj je bilo to delo v Jugoslaviji predstavljeno že večkrat, a vedno v obliki recitala. Georgijevski je znan kot režiser tako imenovanih eksperimentalnih gledaliških predstav in na ta način želi predstaviti tudi poemu »Jama«.

»BITKA NA RAVNINI«

Nekaj velikih pekinških listov je objavilo tekst obnovljene revolucionarne opere »Bitka na ravnini«.

ki so jo napisali in izvedli člani pekinške opere. Delo je posvečeno boju nekega partizanskega odreda na ravnini severne Kitajske, glavna osebnost pa je vodja odreda — lik vojaka iz vrst delavcev in kmetov, sposoben za najbolj junaška dejanja. To je — kakor piše list »Rdeča zastava« — pesem zmage ljudske vojske.

RAVENSBRÜCK

Knjiga je zbornik o največjem ženskem koncentracijskem taborišču, v katerem je bilo tudi okoli 2800 jugoslovanskih jetnic. Cena 100,00 din.

Dva nova slovenska filma

V petek, 16. novembra, je bila v unionski dvorani slovesna premiera novega slovenskega celovečernega filma »Begunec« režiserja Janeta Kavčiča in prva javna predstava kratkega filma »Pesem padlega partizana« režiserja Milana Ljubiča.

Film Janeta Kavčiča »Begunec« obravnava temo iz obdobja NOB in nedvomno predstavlja obogatitev te tematike. Pošega v čas, ki je bil najbolj usoden za slovenski narod, saj so se morali ljudje odločiti ali za oborožen boj ali za izdajo in doselovanje z okupatorjem. Glavni junak filma Ernest, bolje rečeno antijunak, predstavlja tisti tip ljudi, ki se niso hoteli odločiti za nobeno stran.

Sama zgodba »Begunec« je v bistvu preprosta. Opisuje nam troje mladih ljudi, ki so bili nekoč prijatelji, pa jih je vojna postavila na povsem različne begove, tako da se zasovražijo in tragično končajo.

Ideja filma je angažirana in aktualna, saj nam posreduje sporočilo trajne vrednosti. »Begunec« je bil predstavljen na letošnjem puljskem festivalu in je sprožil vrsto reakcij. Gledalci na slovenski premieri, med katerimi so bili tudi Mitja Ribičič ter drugi znani politični in kulturni delavci, so film lepo sprejeli in pozdravili njegove izvajalce, ki so se jim predstavili po projekciji.

Glavne vloge je režiser Jane Kavčič zapagal članu SNG iz Ljubljane Borisu Cavazzi, zagrebškemu igralcu Radu Serbedžiji in sovjetski igralki Ljudmili Lisini. Počeg njih

nastopa še cela vrsta znanih slovenskih igralcev.

Pred projekcijo »Begunec« smo si ogledali kratek film režiserja Milana Ljubiča »Pesem padlega partizana«, ki nam prikazuje življenjsko pot slovenskega pesnika, revolucionarja in borca Karla Destovnika-Kajuha. Gre za filmski zapis življenja človeka, ki se je posvetil borbi za pravičnejšo prihodnost, v katero je veroval, se zanj boril in padel. Film nam predstavlja resnico o Kajuhu — človeku, umetniku in borcu. Dokumentarno gradivo, pričevanja njegovih sodobnikov in prijateljev, odlomki iz njegove poezije ter prikaz naše vsakdanjosti strnejo film v celoto. Režiser je oblikoval film, ki ga je vredno videti, saj se ob njem lahko tudi zamislimo. Ko gledamo vrvenje življenja na ulicah, razumemo Kajuhove besede: »Lepo je, veš mama, lepo je živeti, toda, za kar sem umrl, bi hotel še enkrat umreti!«

TADEJ LABERNIK

KMEČKI PUNTI

V počastitev štiristoletnice kmečkih uporov je v Vojni muzej v Beogradu pripravil razstavo »Kmečki upori na teritoriju Jugoslavije v XVI. stoletju«. Gre za predstavitev hvarskega punta leta 1510, pripleškega punta 1564/65, južno-ogrskega punta leta 1514 — in dveh najpomembnejših uporov na naših tleh, slovenskega kmečkega punta leta 1515 in hrvaškega punta 1573. leta.

Tone Svetina je izdelal tudi spomenik padlim borcem v Almiri.

DEVETDESET SOVJETSKIH VOJNIH LADIJ V SREDOZEMLJU

Predstavniki Pentagona je pred nekaj dnevi izjavili, da je sedaj v Sredozemlju približno 90 sovjetskih vojnih ladij. Običajno se jih zadržuje tu po 50 do 60. Čeprav gre za precejšnje povečanje, se zaradi tega v Washingtonu ne vznemirjajo. Dokaz za to je obisk ameriške letalonosilke INDEPENDENCE v spremstvu štirih drugih ladij v Atenah. Predstavniki Pentagona je poudarili, da takih prijateljskih obiskov ne delajo, če so razmere napete.

Na sovjetskih ladjah je tudi do 2000 pripadnikov mornariške pehote. Vendar tudi to ni mnogo v primerjavi z ameriško stranjo. Samo na dveh ameriških vojnih ladjah, ki križarita v vzhodnem Sredozemlju, je približno 3600 pripadnikov ameriške mornariške pehote.

IZRAELCI PRIZNAVAJO NAPAKE

Izraelski general Bar Lev je skušal v intervjuju, ki ga je objavil izraelski časopis MAARIV, pojasniti, zakaj so uspeli Egipčani tako hitro prebiti izraelsko obrambno črto, ki se imenuje po Bar Levu in ki je zgrajena vzdolž vzhodnega brega Sueskega prekopa. Bar Lev se izgovarja, da to sploh ni bila utrjena obrambna črta, in da so si »linijo Bar Lev« izmislili novinarji. Po njegovih besedah naj bi šlo le za kakih dvajset utrd, ki pa, kot je dejal, ne morejo zadržati pet sovraž-

zanimivosti

nikovih divizij, ki napadajo na sto kilometrov široki fronti.

General Ezer Weisman, ki je vodil operacije v »šestdnevni vojni« leta 1967 in ki so ga tokrat spet mobilizirali, pa je priznal, da so Izraelci v zadnjih spopadih zagrešili vrsto napak in da Izrael ne bi bil v tolikšni meri odvisen od ameriške pomoči, če teh napak ne bi bilo. »Podcenjevali smo količino orožja in opreme, ki je bila dobavljena našim sovražnikom in zato nismo bili pripravljeni na tako intenzivno vojno. Naša vojska je zasluženo zmagala v šestdnevni vojni, toda na političnem področju so zmagali Američani in Sovjeti,« je končal svojo izjavo general Weisman, ki je v civilu eden od vodij desničarske opozicije.

11.000 HEROJEV

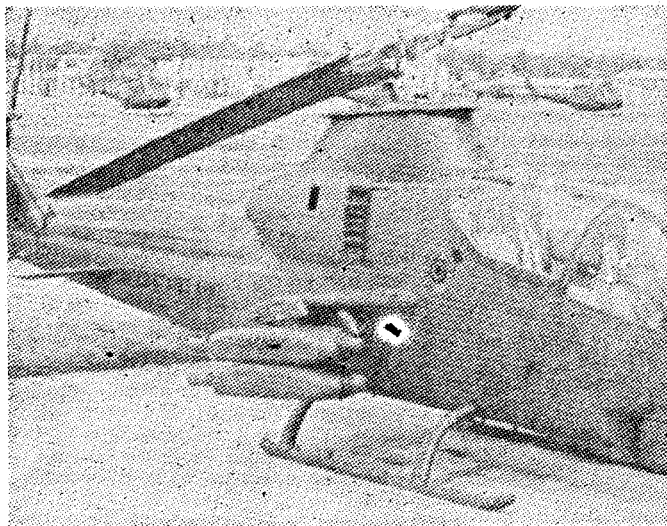
V Sovjetski zvezi so objavili podatke, iz katerih je razvidno, da je bilo med drugo svetovno vojno v sovjetskih pehotnih divizijah 66 odstotkov Rusov, 22 odstotkov Ukrajincev, 5 odstotkov Uzbekov in 7 odstotkov pripadnikov drugih narodnosti.

Kar zadeva narodne heroje, je to najvišje priznanje za hrabrost v boju prejelo 8160 Rusov, 2069 Ukrajincev, 309 Belorusov, 161 Tatarov, 108 Židov, 96 Kozakov, 90 Georgijancev in 501 pripadnik drugih sovjetskih narodnosti.

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

PO ČETRTEM SPOPADU NA BLIŽNJEM VZHODU

Zmagoslavje majhnih raket

S protitankovskimi raketami TOW so oborožene ne samo pehota in oklepne enote, ampak celo helikopterji.

Zahodne obveščevalne službe, kot piše francoski MONDE, so prepričane, da so z enakim orožjem, ki je bilo uspešno uporabljeno na arabski strani v zadnjem spopadu s Izraelom, oborožene tudi druge vzhodnoevropske dežele. Prav tako so prepričane, da ima Sovjetska zveza še sodobnejše orožje od tistega, ki ga je dobavila Arabcem.

Po podatkih iz ameriških virov je mogoče sklepati, da je sovjetska vojska že leta 1966 dobila lahko pehotno orožje, namenjeno za boj z letali in helikopterji, ki lete na majhnih višinah. To je SAM-7, ki ga zahodni strokovnjaki poznajo tudi pod imenom STRELA. S temi raketami so se Američani srečali že lani v Južnem Vietnamu, imajo pa jih tudi angolski partizani. S STRELAMI sta oboroženi še sirska in egiptovska pehota in v Pentagonu priznavajo, da so v zadnjem spopadu največ izraelskih letal sestrelili prav s temi raketami. V glavi te rakete je pasivni infra rdeči detektor, ki raketo usmerja proti izvoru toplote — motorju letala ali helikopterja. Z raketo ravna en sam vojak, njen učinkoviti domet proti ciljem, ki lete s podzvočno hitrostjo, pa je od 150 do 2500 metrov.

V letošnjem avgustu so v pehotnih enotah vzhodnonemške, poljske in sovjetske vojske opazili spet neko novo orožje. Gre za večevne rampe na podvozju bojnega tanka BRDM-2. To vozilo je namenjeno za lansiranje raket SAM-7. Zahodna obveščevalna služba meni, da je omenjeni mobilni sistem narejen za zaščito oklepnih formacij pred jurišnimi helikopterji. Poleg tega pa imajo oklepne enote tudi rakete SAM-6, ki so namenjene za boj z letali na večjih višinah.

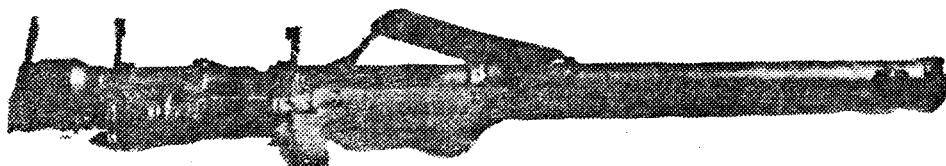
Z raketami SAM-6, ki so jih tuji opazovalci prvič lahko videli na vojaški paradi 7. novembra 1967, lahko obstreljujejo cilje do višine 15.000 metrov. Nekaj baterij teh raket so Izraelci v zadnjih bojih sicer zaplenili, vendar vse kaže, da Sovjeti zaradi tega niso kdove kako vznemirjeni. Sovjetska zveza ima namreč že druge in še bolj izpopolnjene protiletalske rakete, ki jih zahodni strokovnjaki poznajo pod nazivi SAM-9 in SAM-10.

Približno enake ugotovitve veljajo tudi za sovjetske protitankovske rakete, ki so jih uporabljale arabske sile. Čeprav rakete SAGGER in SNAPPER niso najnovejšega datuma, so se v bojih pokazale silno učinkovite. Spričo tega bo moralo tudi izraelsko vodstvo znova preanalizirati svojo taktiko in dati prednost ne več protitankovskim točkovim, ampak protitankovskim raketam. Spremembo izraelskih stališč je videti že po najnovejših ameriških dobavah Izraelu, ki vsebujejo med drugim tudi protitankovske rakete TOM. To so rakete, ki se proti cilju usmerjajo s pomočjo infra rdečih žarkov, ki jih je mogoče uporabljati tudi ponoči in ki lahko prebijajo tankovske oklepe na razdaljah do 4000 metrov.

Zahodne vojske (zlasti francoska in zahodnonemška s svojimi protitankovskimi raketami HOT in MILAN) se glede protitankovskih raket še nekako kosajo z ustreznimi sovjetskimi raketami, toda pri protiletalskih raketah močno zaostajajo. Zadnja svetovna vojna, vietnamska vojna in indijsko-pakistanska vojna prepričljivo dokazujejo učinkovitost protiletalske taktike, ki jo je pripravila Sovjetska zveza. Najnovejši dokaz za to pa je vsekakor zadnji spopad na Blžnjem vzhodu. Ob tej priložnosti je ugotovljeno, da so arabske dežele z intenzivno uporabo najrazličnejših protiletalskih raket SAM v nekaj dneh dosegle značilno premoč s tal.

Fred kratkim izvedena anketa pododborja

za taktične letalske sile v ameriškem senatu pa je pokazala, da sta motenje in elektronska nevtralizacija že dosegli tolikšno stopnjo razvoja in da so rakete »zrak-zem-

Sovjetska protiletalska raketa STRELA je dolga 127 cm in teža le 10,6 kg, učinkovita pa proti letalom in helikopterjem na višinah do 2500 metrov.

telegrami

LJUBLJANA: Osnovna organizacija ZRVS Vič-Vrhovci je s pomočjo predsedstva občinskega odbora ZRVS naredila načrt, da se razdeli na dve organizaciji, saj je v občini številčno najmočnejša. Obe novo nastali organizaciji bosta zaradi manjšega števila članov le-te lažje zajeli v delo na terenu in v organizaciji.

MARIBOR: Konec oktobra so po vseh osnovnih organizacijah ZRVS zaključili izpite za tiste rezervne starešine, ki se niso udeležili orientacijsko-taktičnih pohodov. Odgovarjali so na vprašanja o protidiverzantskem boju, drugi vojaški teoriji in topografiji. Prav pri slednji pa se je pokazalo, da jo RVS bolj slabo obvladajo, zato se bo morala vsaka osnovna organizacija bolj zavzeti, da se stanje popravi.

MARIBOR: Odbor osnovne organizacije ZRVS Jožica Flander je v dogovoru z drugimi odbori družbenopolitičnih organizacij sklenil, da na svojem območju ustanovi dve osnovni organizaciji rezervnih starešin. Sklep so sprejeli na podlagi statuta ZRVS Slovenije in na podlagi potreb na terenu. Saj ta organizacija zdaj šteje okoli 600 članov in jih odbor ne more vseh vključiti v delo, saj je že sam nadzor nad takim številom članov zelo težak.

NOVO MESTO: Osnovna organizacija ZRVS Desni breg, ki je štela prek 550 članov, se je razdelila na 3 organizacije. Prej je bilo zaradi velikega števila članov delo zelo težko, saj so predavanja morali imeti po dvakrat, orientacijsko-taktične pohode pa kar po petkrat.

NOVO MESTO: V novembru so v vseh osnovnih organizacijah ZRVS imeli predavanja o oktobrski vojni na Blžnjem vzhodu; udeleževali so se jih tudi drugi občani. V Sentiernu, Straži in Novem mestu pa so imeli za člane ZRVS še posebna predavanja, na katerih so dali poseben poudarek vojaški praksi.

NOVO MESTO: V Zužemberku, Dvoru in Dolenjskih Toplicah so po predavanjih o vojaškem spopadu na Blžnjem vzhodu predvajali film »Mirna 2. del«. Isti film so prikazali tudi učencem osnovnih šol Otočca, Dolenjske Toplice, Bršljina, Vavta vas in v novomeški šoli »Katja Rupena«, kjer so imeli kar tri predstave. Pred projekcijami so na vseh šolah spregovorili učencem in učiteljem o osnovah koncepcij splošnega ljudskega odpora.

NOVO MESTO: Osnovna organizacija ZRVS Birčna vas je konec novembra imela za svoje člane strelsko vajo z vojaško pištolo. Rezultati pa niso bili preveč dobri, saj je večina rezervnih starešin tedaj šele prvič streljala s pištolo.

PTUJ: Sredi novembra je bilo tu izredno zanimivo predavanje o poteku bojev na Blžnjem vzhodu. Predaval je Milan Anić, profesor na višji vojaški akademiji v Beogradu. Poleg aktivnih starešin ptujske garnizije se ga je udeležilo tudi 130 tukajšnjih rezervnih starešin.

SKOFJA LOKA: Občinski odbor ZRVS se pripravlja na slovesnost v počastitev dneva JLA — 22. decembra. Tedaj bodo podelili priznanja 20 rezervnim starešinam in drugim, ki so v preteklem obdobju pokazali največ aktivnosti in prizadevnosti v izgradnji sistema SLO, varnosti in samozasčite. Poleg teh bo ob prazniku napredovalo v višji čin tudi večje število rezervnih podoficirjev in oficirjev.

SKOFJA LOKA: Občinski odbor ZRVS je pred dnevom republike organiziral za člane svoje organizacije izlet v Kumrovec, rojstni kraj tovariša Tita. Ogledali so si muzej na Urhu, muzej slovenskih izseljencev v Brestanici in še vrsto drugih zgodovinskih obležij in pomembnih krajev iz NOB. Z velikim zanimanjem pa so si seveda ogledali tudi Titovo rojstno hišo ter atomske toplice v Podčetrtku.

NOVO MESTO: Osnovna organizacija ZRVS Levi breg je v drugi polovici novembra organizirala orientacijski pohod s taborniki GORJANSKEGA BATALJONA z novomeške gimnazije. Udeležilo se ga je 40 tabornikov, razdeljenih v 7 ekip. Vodili so jih rezervni starešine, ki so tabornike poučili, kako se uporablja kompas in topografsko karto.

LJUBLJANA: Osnovna organizacija ZRVS Dobrova (občina Vič-Rudnik) je ustanovila strelsko družino »Polhov Gradec« in že vložila prošnjo, da jo registrirajo.

VRHNIKA: V počastitev 30. obletnice Avnoja in dneva republike je ZRVS priredila tekmovanje v streljanju z malokalibrsko puško. Sodelovalo je 5 tričlanskih ekip ZRVS, ena borčevska ter 3 mladinske in 2 pionirski. Pri organiziranju tekmovanja so pomagali člani strelske družine in je prireditve v celoti uspela. Mladi udeleženci so izrazili željo, da bi takih prireditve še več in sodelovanje med ZM in ZRVS še tesnejše.

DELAMARIS IZOLA

IZOLA BRAND
riba s povrtnino

- predjed
- izdatna malica
- na weekendu
- na campingu
- na potovanju

Okrepljena idejno-politična vzgoja članstva

Predstaviti dejavnost in program dela aktivna ZK pri občinskem odboru ZRVS Maribor, pomeni opozoriti, da so: idejno-politična vzgoja, strokovno izpopolnjevanje, še večja pritegnitev rezervnih starešin v delo družbenopolitičnih organizacij, zlasti v pripravah na SLO, pomlajevanje kadrovske strukture v vodstvih ZRVS, nenehna skrb za sprejemanje mladih v ZK in onih, ki imajo za to pogoje, razširitev delovanja ZRVS med mladino zaradi pridobivanja kandidatov za šole rezervnih starešin prek tabornikov, strelcev, radioamaterjev, planincev in drugih organizacij, razširitev informativno-propagandne dejavnosti in skrb za moralni lik rezervnega starešine, nekatere njihove osrednje in dolgotrajne naloge.

O tem, kako jih uresničujemo, so govorili na nedavnem sestanku aktivna. Po besedah NEDELJKA ARANDJENOVICA, njihovega sekretarja, so v občini Maribor rezervni starešine pismo predsednika Tita in predsedstva vključno z 21. sejo predsedstva CK ZKJ in z ostalimi stališči ne le razumeli kot ugotovitev stanja v naši družbeni stvarnosti, ampak tudi kot napotilo k še večji zagnanosti pri svojem delu.

Poslej je opaziti mnogo večjo zavzetost rezervnih starešin pri delu v družbenopolitičnih organizacijah in ne nazadnje občutljivejšo razredno in ideološko-politično izostrenost do raznih anomalij in pojavov ter do nedelavnih članov. Poleg tega so člani ZRVS mnogo bolj kot poprej vključeni v izvajanje programa o idejno-političnem in strokovnem usposabljanju. Spričo tega so tudi krajevne organizacije ZRVS postale dejavnije s večjo sistematiko dela in že na-

stopajo kot pomemben družbenopolitični dejavnik na omočju krajevnih skupnosti in celo v občinskem merilu.

V občini Maribor menda res ni organizacije, kjer ne bi bili zastopani rezervni starešine ali kot člani, kot predsedniki posameznih komisij ali pa so celo na čelu te ali one organizacije. Gre torej za večjo medsebojno organiziranost, v kateri so si tudi rezervni starešine zlasti kot člani ZK, pridobili pomembno mesto. Treba je še reči, da je med aktivom in komitejem mestne konference ZK Maribor stalno sodelovanje, kar se kaže v stalni udeležbi sekretarja aktivna na njihovih sejah, rednem dobivanju potrebnih informacij in v stalnih stikih s posameznimi člani mestne konference ZK. Tako je bil torej komitej mestne konference sproti seznanjen o obsegu in oblikah delovanja ter o problemih rezervnih starešin v občini Maribor. Prav tako so dobri stiki tudi z ostalimi družbenimi organizacijami na ravni občine in v posameznih krajevnih organizacijah.

Med nalogami, ki so jih v okviru aktivna ZK že izpolnili, kaže omeniti, da so izdelali analizo kadrovske strukture po krajevnih organizacijah do občinskega odbora ZRVS. Ob tem so ugotovili, da je v nekaterih organizacijah zastopanih celo 50 do 60 odstotkov mladih rezervnih starešin. Prav tako so zadovoljni z opravljeno analizo družbenopolitične dejavnosti rezervnih starešin v družbenopolitičnih organizacijah in v javnem življenju. Omenjena analiza namreč prča o nadaljnji afirmaciji združenja rezervnih oficirjev in podoficirjev. Hkrati so spoznavno z komitejem Mestne konference ZK Maribor uspeli doseči, da so na njenem

območju organizacije ZK razpravljali na svojih sestankih o vlogi in delu ter o aktivnosti posameznih članov ZRVS kot komunistov.

Ko so posamezniki v razpravi ob takšni razgrnitvi družbenopolitičnega stanja v razpravi opredeljevali ves ta splet številnih družbenopolitičnih aktivnosti in reagiranja rezervnih starešin kot članov združevanja ali pa kot članov ZK, so poudarili, da enoletni program sicer v celoti le ni izpolnjen, da pa je bilo v tem kratkem času zares veliko storjenega. Pri tem res lahko govorimo o okrepljeni idejno-politični vzgoji in osveščenosti članov.

DRAGO MIKLAVEC

DEJAVNOST ZRVS RAVNE NA KOROŠKEM V LETU 1973

Za dobro obrambno sposobnost

Občinski odbor ZRVS Ravne na Koroškem je skrbel za strokovno vzgojo svojih članov po navodilu republiškega odbora ZRVS. Vzgoja je vključevala strokovno in idejno-politično usposabljanje, dopolnila pa so jo še s strelskimi vajami z lahko strojnico.

Prvo predavanje je bilo o »Oblikah protidiverzantskega in protiterorističnega boja«; predavatelji so bili iz Maribora in Celja. Predavanje so ponazorili s shemami in grafoskopom in je v občini zajelo 83 odstotkov rezervnega vojaškega starešinskega kadra. Predavanja so bila popestrjena tudi s filmi »Delo izvidniške skupine v sovražnikovem zaledju« in »Krajevna skupnost Mirna v miru in vojni«. Najboljša udeležba je bila v Mežici, kjer se je tega predavanja udeležilo 90 odstotkov rezervnih starešin.

Taktično-orientacijski pohodi so bili izvedeni po vseh osnovnih organizacijah ter združeni z izpiti. Strokovna vprašanja je sestavila komisija pri občinskem odboru. Pohod je bil daljši od predvidenega, udeležba v občini pa je bila 74-odstotna. Najboljša udeležba je bila v osnovnih organizacijah Mežica in Ravne I — 83-odstotna.

Kljub temu da je bila udeležba na predavanjih v aprilu v vseh osnovnih organizacijah več kot 80-odstotna, se je občinski odbor odločil, da v jeseni izvede ponovno predavanje za vse, ki se iz kateregakoli razloga niso udeležili predavanja v spomladanskem roku. Ob tej priložnosti so bili organizirani tudi izpiti za člane, ki se niso udeležili taktično-orientacijskih pohodov. Po drugem predavanju je število poraslo na 93 odstotkov udeležencev (tu niso všteti RVS miličniki in RVS s prek 6 dni vojaških vaj).

Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev občinski odbor ZRVS ni mogel izvesti občinskega taktično-orientacijskega tekmovanja. Na republiškem tekmovanju je bila ena ekipa.

Na srečanju rezervnih vojaških starešin Jugoslavije v Ohridu sta bila dva člana, ki

UDELEŽENCEM POHODA XIV. DIVIZIJE NA ŠTAJERSKO

Dne 5. januarja 1974 bo v Ljubljani osrednja prireditve v počastitev 30-letnice pohoda 14. divizije na Štajersko.

Odbor želi, da bi se te prireditve udeležili vsi borci, ki so bili na pohodu. Čeprav že imamo evidenco udeležencev pohoda, so mnogi spreminili svoja prebivališča.

Odbor je vsem udeležencem pohoda poslal pismo s prošnjo, da sporočijo svoj naslov. Kolikor kdo od udeležencev pohoda ne bi dobil pisma, naj ga čimprej pošlje Odboru za proslavo 30. obletnice pohoda XIV. divizije na Štajersko, Ljubljana, Beethovnova 10.

ODBOR

V POSTOJNI ZA DAN REPUBLIKE VELIKO STRELSKO TEKMOVANJE

Sto strelcev republiki

Postojnčani so v okviru praznovanja dneva republike in v počastitev 20-letnice občinske strelske zveze ter 25-letnice SZ Slovenije izvedli tradicionalno strelsko tekmovanje z zračno puško, ki se ga je udeležilo rekordno število ekip (32) iz devetih slovenskih mest. Tolikšnega števila odličnih strelcev (105) še ni bilo v Postojni in organizatorji so bili v velikih težavah, kako na majhnem strelišču izvesti tako množično tekmovanje. Za prehodne pokale in nagrade se je v Postojni potegovalo veliko število republiških prvakov, kot so npr. dvakratna prvakinja SFRJ Urška Kozjek iz Kamnika, republiški prvaki Ramšak iz Velenja, Nadoh iz Postojne, Rešetar iz Hrastnika, Mrkun iz Ljubljane in drugi. V tako močni konkurenci so bili doseženi tudi odlični rezultati; pogledimo jih po posameznih kategorijah.

ZENSKE: Tekmovalo je presenetljivo kar osem ekip oz. 24 strelk. Prepričljivo so zmagale republiške prvakinja iz Kamnika (Kozjek, Reiser in Podgornik) s 488 krogi, strelke iz Pivke so bile — tako kot na prvenstvu SRS — druge, nastreljale so 446 krogov, Rudnik (Hrastnik) 427, Center (Postojna) 421, Rajko Skapin (Ljubljana) 419, Brest (Cerknica) 406, Rudar (Velenje) 366, SD Alojz Hohkravt (Trbovlje) pa 338 krogov. V konkurenci posameznice je dvakratna državna prvakinja Kozjekova iz Kamnika s 178 krogi pustila daleč za seboj svoje nasprotnice; druga je bila Suštarjeva iz Hrastnika (162), tretja Reiserjeva (Kamnik) s 160, Križmanova s 158, Čotarjeva (obe Pivka) s 157 krogi itd.

PIONIRJI: Tekmovalo je šest ekip. Strelci iz Velenja in Kamnika so nastreljali po 496 krogov, toda prvi so bili Velenjčani; tretji so bili domačini s 475 krogi, Rajko Skapin s 444, Pivka s 434, Hrastnik s 433 krogi. Posamežno je zmagal republiški prvak Ramšak iz Velenja s 170 krogi, sledijo Zajc (Kamnik) s 167, Nadoh (Postojna — republiški prvak z MK puško) s 166, Ahmin (Velenje) s 161 itd.

MLADINCI: Zelo močna je bila konkurenca v mladinski konkurenci, kjer so se spopadle tri prve ekipe iz republiškega prvenstva. Tudi tokrat so zmagali Krimovci; toda samo z enim krogom prednosti pred SD Center Postojna. Vrstni red je bil sledeč: SD Krim (515), Center (518), Kamnik (515), Velenje (504), Hrastnik (489), Rajko Skapin (488), Pivka (465), Brest in Srednje-šolec (458 krogov). Med posamezniki je odlični Janez Mrkun, republiški prvak in tretji v SFRJ, postavil s 186 krogi rekord strelšča, Zakrajšek (Rajko Skapin) in Klein-

dienst (Krim) sta nastreljala 177 krogov, Satler (Velenje) 176, Požar (Center) 175, Repič (Kamnik) 175, Šuligoj (Center) 174, Burja (Kamnik) 173, Rešetar (Hrastnik) 171, Fajdiga M. (Center) 169 krogov itd.

ČLANI: Teh ekip je bilo devet. Tudi v tej kategoriji so zmagali Velenjčani; nastreljali so 683 krogov, Kamnik 672, Trbovlje 670, Hrastnik 665, Center Postojna 664, Rajko Skapin 654, Gozdar Postojna 642 in Portorož 620 krogov. V konkurenci članov, ki se jih je zbralo v Postojni 38, je z odličnim rezultatom zmagal domačin Slobodan Mihajlovič; nastreljal je 181 krogov, Korbar (Trbovlje) in Zučko (Velenje) po 177 krogov, Perhač (Velenje) 174, Drolc in Rihtar (Kamnik) 173 krogov itd.

Tekmovanje v Postojni so vodili republiški sodniki iz Postojne, v pomoč pa so jim bili tudi udeleženci inštruktorskega tečaja, ki se je pravkar končal v Postojni, medtem ko bodo zaključni izpiti prihodnje nedelje v Postojni.

EDVARD PROGAR

Štiridesetčlanska skupina mladincev in mladink domala iz vse Slovenije se je med drugimi gosti udeležila osrednje proslave tridesete obletnice naše republike. Na poti v Jajce so si mladci v Bihaču z zanimanjem ogledali tudi muzej prvega zasedanja Avnoja, Uro zgodovine je vodila VLADIMIRA KINDL, kustos muzeja, Novomeščanka, ki živi v Bihaču. (BRANE JAKOVLJEVIČ)

SLOVESNOST V SANSEPOLCRU

V soboto, dne 15. decembra 1973, ob 11. uri bo svečano odkritje spominske kostnice v Sansepolcro v pokrajini Arezzo. V tej kostnici počivajo posmrtni ostanki tistih Jugoslovancev, ki so umrli v taborišču Renicci ali padli na področju Srednje Italije.

Nekdanje internirance in svojce umrlih, kakor tudi ostale državljane, obveščamo, da bo potovanje v Sansepolcro organizirala potovalna agencija Kompas. Odhod iz Ljubljane bo v petek, dne 14. decembra ob 7. uri in sicer s Trga Revolucije.

Cena za prevoz, cestnino, prenočišče, večerjo in zajtrk bo 500,00 dinarjev. Prijave sprejemajo vse poslovalnice podjetja Kompas do četrтка, 13. decembra. Po 15. uri tega dne prijav ne bodo več sprejemali.

brest cerknica
industrija pohištva jugoslavija
telefon 791-080 telex 31-167

KRANJ

REPUBLIŠKO PRVENSTVO V SEDEČI ODBOJKI

Zveza za šport in rekreacijo invalidov Slovenije je priredila 17. novembra v Kranju republiško prvenstvo v sedeči odbojki.

Na letošnjem prvenstvu so nastopile ekipe iz Ljubljane, Kamnika, Ponikve in Kranja. Kot gostje so nastopili tekmovalci Zveza za ortopedijo »Hrabri« iz Zagreba.

Temu zanimivemu tekmovalstvu sta prisostvovala tudi predstavnika ZSRI iz Hrvatske prof. Nikola Neralić in iz Makedonije profesor Panče Pandilov.

Po vsem, kar smo videli v Kranju, lahko ugotovimo, da je ta zvrst športa končno po dolgih letih napredovala tudi pri nas v Sloveniji. V drugih republikah je šport sedeče odbojke šele v razvoju.

Ljubljanska ekipa mladih športnikov — težkih invalidov, je zaigrala zelo zanesljivo. Igra je bila med igralci povezana in pestra. Ekipa je pokazala najboljšo pripravljenost, posebno se je izkazal talentirani igralec Jože Banfi.

Končna uvrstitev: 1. Sportno društvo »Invalid« Ljubljana — zmagovalci, 2. Zavod Kamnik, 3. Sportno društvo »Borec« Kranj, 4. Zavod Ponikve, 5. Sportno društvo »Hrabri« Zagreb.

Sklepno kosi lo in razglasitev rezultatov sta bila v hotelu Bor v Predgradu. Predsednik ZSRIS Stane Lavrič je pozdravil mlade športnike invalide in se jim zahvalil za udeležbo. Prvim najboljšim ekipam je nato izročil v trajno last plakete in diplome.

Podelili je tudi jubilejne plakete ob 20-letnici telesne kulture invalidov Jugoslavije. Prejeli so jih: Tine Jurgele, Ivo Bevc in Janez Furlan ter Sportno društvo »Borec« iz Kranja. Plaketo so podelili tudi pokojnemu Ediju Resmanu, dolgoletnemu predsedniku SD »Borec« v Kranju.

VINKO BOVCON

CERKNO

NOVA CESTA

Na praznik republike so odprli 8 km razširjene in asfaltirane ceste iz Cerknega v Novake in bolnico Franjo. Za preureditev ceste so prispevali občani teh krajev 200.000 din prostovoljnih prispevkov ter opravili veliko število ur prostovoljnega dela. Ceste se bodo še posebno razveselili tisoči obiskovalcev bolnice Franje.

JANEZ JERAM

JESENICE

ŽELEZARJI ZA KUMROVEC

Na zadnji seji delavskega sveta jeseniške železarne so delegati temeljnih organizacij združenega dela sklenili, da iz sklada skupne porabe namenijo za gradnjo doma mladine in borcev v Kumrovcu 70.000 dinarjev.

D. S.

ZBIRANJE GRADIVA O AKTIVISTIH

Pred nedavnim so na Jesenicah med prvimi ustanovili okrožni odbor OF za jeseniško in radovljiško občino. Na seji pokrajinskega odbora za Gorenjsko, ki so ga bili že ustanovili na zboru aktivistov v Podlublju, so se namreč domenili, da ustanove okrožne odbore po gorenjskih občinah.

Prve seje odbora OF za jeseniško in radovljiško občino na Jesenicah so se udeležili poleg članov tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij jeseniške in radovljiške občine. Domenili so se, da bo odbor sestavljalo 17 članov jeseniške in radovljiške občine, predsednik pa bo Aleš Jelenc, znani aktivist OF.

Na seji so tudi sklenili, da ob pomoči gorenjskih muzejev, predvsem pa oddelka za delavsko gibanje pri Tehniškem muzeju jeseniške železarne prično čimprej zbirati gradivo o delu medvojnih aktivistov. Ta del naše preteklosti je razmeroma še malo raziskan in dokumentiran, zato je sedanja akcija nujna. Med prvimi nalogami bo vse-

kakor analiza dela takratnih okrožnih odborov na področju Jesenic, rajonskih in vaških odborov, odborov, ki so delovali v tovarnah. Ob tem ne bodo prezrli pomena in dela odborov, kot so delavska enotnost, slovenska protifašistična zveza žensk, mladina, sindikat. Skratka tistih enot, ki so delale na terenu in nudile vso podporo partizanskim enotam. Pri tem bodo upoštevali tudi topografijo NOB in se opirali na dokumente, ki jih hranijo muzeji.

D. SEDEJ

ČRNA NA KOROŠKEM

LETNA KONFERENCA ZVVI

Konec novembra smo se zbrali vojaški vojni invalidi iz Črne na Koroškem, da bi se vsaj enkrat v letu pogovorili o svojem dosedanjem delu in prihodnjih nalogah. Pri tem pa moramo ugotoviti, da nas je vsako leto manj. Saj je med letom umrlo kar šest naših članov in članic. Zato šteje naše združenje le še 59 članov.

V pretekli poslovni dobi sta odbora ZVVI in ZB ob novem letu skupaj obiskala in skromno obdarila 35 članov ZVVI in ZB iz Črne. Sredstva za obdaritev je prispevala krajevna skupnost. Tudi letos nameravamo invalidi in člani ZB iz Črne izvesti enako akcijo. Krajevna skupnost nam je v ta namen obljubila sredstva za nabavo 35 skromnih darilnih paketov.

Ob dnevu mrtvih smo skupaj s člani ZB priredili komemoracijo in položili venec tudi na grobove padlih partizanov v Šmarjeti pri Pliberku v avstrijski Koroški. Naše sodelovanje z združenjem borcem je zelo uspešno in smo sklenili v prihodnjem letu organizirati skupni izlet za člane ZVVI in ZB.

Na konferenci smo razpravljali tudi o klimatskem zdravljenju osebnih invalidov, in to zato, ker je od osmih naših članov, ki so se za tako zdravljenje prijavili, komisija v Mariboru zaradi pomanjkljivih podatkov zavrnila kar štiri.

Po končani razpravi o poročilu odbora in sprejetih sklepih so se zbrani člani pogovorili še o marsičem.

IGNAC ZDOVC

MARIBOR

SVEČANOST OB PODELITVI TRANSVERZALNE ZNAČKE

Podelitev transversalne značke kurirjev in vezistov NOV Slovenije je že tradicionalna svečanost. Letos je bila pri podjetju za PTT promet v Mariboru, kjer so ob dnevu republike podelili petnajstim tovarišicam in tovarišem transversalne značke.

Dobitniki so bili iz vse Slovenije in med njimi jih je bilo kar pet iz podjetja za PTT promet v Mariboru, ki je pripravilo to svečanost ob kvalitetnem programu svojega kulturno umetniškega društva »Pošta« in družbenopolitičnih organizacij. Značke s spominskimi darili je izročil Martin Prevorčnik, predsednik komisije za transversalno kurirjev in vezistov NOV Slovenije, ki deluje v okviru pokroviteljskega odbora pri Združenem podjetju za PTT promet Ljubljana.

Transverzala kurirjev in vezistov NOV Slovenije je bila odprta 1969. leta. To je čudovita pot mimo lepih pokrajin, vrhov, gorskih samot in prelazov, skozi zgodovinska obeležja NOB od Gancanov v Pomurju do Slavnika na Primorskem. Poleg tega je to tudi odraz fizične vzdržljivosti in ne nazadnje ena izmed najbolj izvirnih oblik obujanja partizanskih tradicij v Sloveniji.

Doslej si je transversalno značko v Sloveniji priborilo že enainštirideset posameznikov; prvi so jo v skupini prehodili mladinke in mladinci izobraževalnega ptt centra v Ljubljani.

Zanimanje za transversalno neprestano raste. Komisija za transversalo, ki se sestane

S slovesnosti v Mariboru: v prvi vrsti dobitniki značke

Najmlajši iz Trebnjega pri igri

vsako leto najmanj dvakrat spomladi in v jeseni ima pri tem največ zaslug, poleg tega redno skrbi za vzdrževanje transversale. Članom je treba izreči priznanje, prav tako tudi pokroviteljskemu odboru in delovnim kolektivom podjetij za PTT promet v Sloveniji, ki vse to nesebično podpirajo.

D. MIKLAVEC

POSTOJNA

VTISI S POHODA AVNOJ 73

Tudi letos so kot lani priredili štirinajstodnevni pohod »AVNOJ 73«. Iz postojnske občine so se pohoda udeležili trije mladinski delavci: Janko Korče (bivši predsednik OK ZMS Postojna), Stanko Markovič (sedanji predsednik) in Janko Černigoj (predsednik komisije za poročanje). Udeleženci so se upravičeni šteli počaščene, da so jih izbrali za pohod. Pogovorila sem se z njimi, kako so doživljali pohod.

Obrnila sem se na Janka Černigoja: Kako si sprejel novico, da pojdeš na pohod?

»Novico mi je prinesel Stanko Markovič. Kajpada sem bil zelo vesel. To je bila zame nekakšna nagrada in ponudila se mi je lepa priložnost, da se bolje seznanim, kako so živeli partizani. Tako je tudi mogoče uspešno gojiti tradicije narodnoosvobodilne vojne. Na samem pohodu pa smo si tudi kar najbolj prizadevali, da bi bili podobni partizanski brigadi in gojili tovarištvo, kakršno je vladalo med borci.«

Vprašala sem ga, kakšne vtise je nanj zapustil pohod.

»Veš, to pa je zelo težko povedati. Lahko pa rečem, da so mi spomini na pohod verjetno nekaj najdražjega. Zlasti te pritegne življenje v brigadi — tisto tovarištvo in prijateljstvo, ki se spletata med mladimi ljudmi. Skratka, tega ni mogoče tako preprosto opisati. Kar zapiši, da je najboljše, če sam doživiš življenje v brigadi...«

Koliko vas je bilo?

»Vseh nas je bilo v brigadi 122; bilo je tudi dvajset deklet, ki so se dobro odrezale. Brigada je imela razen tega svoj pratež, kuhinjo. Sprijateljil sem se z vsemi. To pomeni, da sem imel kar 121 prijateljev!«

Kako vas je sprejemalo prebivalstvo?

»Čudovito! Povsod smo bili deležni toplega sprejema. Ljudje so nam radi priskočili na pomoč, če je bilo treba. Seveda pa tudi mi nismo odpovedali; zlasti pri proslavah smo mnogo prispevali, da je bil spored kar najboljši. Zlasti prisrčno so nas sprejeli na Sinjem vrhu. Za popotnico pa so vsakemu dali hlebec koruznega kruha, pršuta, čebulo in jajce...«

Vživila sem se v opis čudovitega pohoda in si skušala pričarati pred oči kraje, ki so jih videli — od Ljubljane do Jajca...

ILONKA ČELHAR

TREBNJE

PRED REFERENDUMOM

V trebanjski občini se s pospešeno vneto pripravljajo na podaljšani referendum za izgradnjo osnovnih šol v občini in za komunalno dejavnost. Občani trebanjske

občine bodo šli na referendum 14. in 16. decembra ter se odločali, če so za hitrejši razvoj svojih krajev ali hočejo ostati pri sedanjem. S sredstvi, ki jih bodo v glavnem namenili za najetje kreditov, bodo zgradili več šol, telovadnic in pomembnih komunalnih objektov. Največ pričakujejo malčki, kot so tile na sliki, saj bodo dobili sodobne šolske prostore in telovadnice.

LJUBLJANA-ŠENTVID

DVE LEPI PROSLAVI 30-LETNICE AVNOJ

Združenje borcev Ljubljana-Sentvid je prav ob proslavi 30-letnice II. zasedanja AVNOJ pokazalo, kako široko je povezano z okoljem, v katerem deluje. Za letošnji zgodovinski jubilej rojstva nove Jugoslavije je organiziralo med šolama Alojza Kebeta in Franca Rozmana-Staneta v Sentvidu tekmovalje v znanju na temo: »Kaj vem o narodno osvobodilni borbi«. Tekmovali so učenci od 1. do 8. razreda.

Dvorana doma Svobode v Sentvidu je bila skoraj pretesna za mlade in starejše obiskovalce, ki so prav v tej obliki proslave videli nekaj novega, veličastnega in zgodovinsko utemeljenega. Pokroviteljstvo nad proslavo je prevzela delovna skupnost tovarne dekorativnih tkanin iz Ljubljane, ki je dala tudi sredstva za bogate nagrade. Tudi druge družbenopolitične organizacije so pomagale, da je vsak tekmovalec dobil še knjigo s spominskimi posvetilom ZB.

Pred pričetkom tekmovalja je predsednik ZB Slavko Tekavčič v primernem govoru očrtal pomen zgodovinskega zasedanja in velike uspehe v naši socialistični izgradnji.

Navzoči so vsak uspeh tekmovalcev nagradili z burnim aplavzom. Med posameznimi tekmovalnimi točkami pa so učenci osnovne šole France Rozman-Stane in glasbene šole Franca Sturma izvajali zelo pester kulturni program. Ki je proslavo vsebinsko še bolj izpopolnil. Na koncu je Mara Stular s svojimi učenci izvedla zelo lep in globok recital iz naše borbe in revolucije. Tekmovalje je bilo zelo izenačeno, saj so tekmovalci osnovne šole Alojza Kebeta zmagali s pičlo razliko 6 točk.

Tako je to združenje pokazalo tesno povezavo s šolami in delovnimi organizacijami. Vsi so izrazili zagovojstvo nad tako lepim in uspešnim načinom vzgoje mlade generacije in prenašanjem tradicij iz NOB. Druga proslava je bila za odrasle. Tudi ta je bila v dvorani Svobode, kjer je številnim starim borcem in drugim občanom ter mladini zapel Partizanski pevski zbor, pod vodstvom prof. Radovana Gobca. O pomenu praznika je spregovoril predsednik krajevne konference SZDL tov. Temlin. Navdušenje navzočih je bilo nepopisno in izvajalci so bili nagajani z navdušenim priznanjem. Tudi to proslavo je organiziral odbor ZB.

VILKO KOLAR

RADOVLJICA

PRED LETNIMI SKUPŠČINAMI ZRVS

V torek, 4. decembra 1973, so se zbrali v Radovljici v kinodvorani člani ZRVS iz celotne občine. Rezervnim vojaškim starešinam so govorili in odgovarjali na vprašanja podpolkovnik Janez Kokalj, ki je govoril o vojaško-političnem položaju in nekaterih izkušnjah v zvezi z bližnjim vzhodom, podpolkovnik Jože Klemenčič je rezervne vojaške starešine seznanil o varnostnih vidikih, vezanih na situacijo na bližnjem vzhodu; polkovnik Avgust Vrtar je govoril navzočim o notranji kadrovske problematiki. Ob koncu je tudi predsednik medobčinskega sveta SZDL Janez Varl seznanil navzoče z oceno dogodkov v občini, ki so vezani z dogodki na bližnjem vzhodu.

Pred predavanjem so se predsedniki in tajniki KO ZRVS dogovorili, da bodo imeli v radovljiški občini letne skupščine osnovnih organizacij ZRVS od 14. do 16. decembra 1973.

CIRIL ROZMAN

ZAKAJ POZABLJAJO NA LETALSKE MEHANIKE?

Minilo je 29 let, odkar so se po partizanskih enotah širilo po Sloveniji začeli zbirati izbrani mladi borci, pripravljeni nadaljevati šolanje na naših novih vojaških šolah (akademijah). Ti izbranci so bili določeni predvsem za naše letalstvo, za pilote. Zbrali so se v Krasincu v Beli krajini. Med njimi sem bil tudi jaz. Prehodili smo težavno in dolgo pot z navdušenjem, s smotrom pred seboj, da bomo postali Titovi piloti, zavojalci našega sinjega neba, ki ga bomo zvesto branili pred vsakomur. Aprila 1945 smo prispeli v zbirališče v Pančevo.

Čakala nas je nelahka preizkušnja; predvsem so nas dobro zdravstveno pregledali. Brez razočaranja ni šlo, ko so ocenjevali, češ da ni sposoben za pilota. Zaman je bila dolga prehojena pot, zaman vse sanje. Toda letalstvo potrebuje tudi mehanike, ne le pilote. Kdor ni mogel postati pilot, je lahko stopil v prvo šolo za letalske mehanike, strokovnjake. Težka je bila ločitev od vojnih tovarišev. Nekateri so poslali na šolanje v Sovjetsko zvezo ali v Pančevo; ti so se šolali za pilote. Za mehanike pa je bila šola v Kraljevem.

Kakšnih trideset fantov se nas je oddaljilo, da stopimo v šolo za letalske mehanike, ki je bila avgusta 1945 ustanovljena v Kraljevem. Solo smo si zamišljali precej drugače; njeni prostori so bili namreč v na pol razdejani vojašnici — z razbitimi okni in s skorajda popolnoma neopremljenimi prostori. Niti postelj ni bilo sprva. S trdnjo voljo in z vneto marljivostjo pa smo vojašnico kmalu uredili, da smo imeli v nji bivališča in učilnice. Precej nelahkih dni smo preživeli tedaj v tistih prvih mesecih

po vojni, ko so bile razmere še zelo neurejene. Sprva je Slovencem delala nekaj težav tudi srbohrvaščina, a smo si tovariško pomagali, tako da smo že prvo šolsko leto končali z lepim uspehom. Med nami je vladalo zgledno tovarištvo. Vsi smo bili skojevci ali partijci, sklepi organizacije pa so nam bili sveti. Zato pa smo tudi učili z največjo zavzetostjo.

Premestitev šole v Rajlovac nam je prinesla nove težave in naloge, saj smo morali začeti znova — urediti vojašnico za bivanje in učenje. Pouk pa je bil tudi čedalje obsežnejši in težavnejši. Razen tega, da je pouk trajal po ves dan, smo morali tudi stražiti vojašnico in čedalje več je bilo tudi nočnih vaj. V tistih letih je še marsičesa primanjkovalo, zato tudi ni bilo dovolj primerne obutve in obleke, a s hrano tudi nismo mogli biti kdo ve kako zadovoljni. Skrbno smo se morali pripravljati na nelahke izpite. Precej noči je minilo brez pravega spanja; obvladati je bilo treba kar 32 učnih predmetov. Toda zdaj se vsega tega človek spominja s posebnim zadoščenjem. Več bi lahko napisali še žveč drugi gojenci šole, n. pr. Tekavec, Tribušon, Šarabon, Stritih, Močnik, Trpin, Štancer, Mašera, Benedičič, Ločniškar in še nekateri. Vsi Slovenci smo končali šolanje povprečno s pravim dobrim uspehom. Med nami je bil tudi tako imenovani Titov gojenec, tj. odličnjak, ki je imel za vse predmete red petico.

Po izpitihih so nas razmestili po enotah po vsej Jugoslaviji; vzdrževali (popravljali) smo vse vrste takratnih sovjetskih letal. Dobro smo se zavedali odgovornosti, saj je bilo od naše vestnosti in sposobnosti odvisno življenje pilotov. Marsikateri pilot se nedvomno še spominja, kako težavne naloge smo imeli še leta 1948, ko je bilo treba kar najbolj varčevati prav z vsem, od bencina

do nadomestnih delov. Pogosto je bilo treba ponoči, ne glede na vreme in mraz, popravljati letala, da so piloti lahko opravili svoje naloge po načrtu. Neredko smo morali popravljati napake, ki so jih povzročili letalci ali tudi napake, ki so jih povzročili posamezni neveseli piloti.

Iz Sovjetske zveze in iz šole v Pančevu so se vrnili vojni tovariši, ki so končali vojaško akademijo. Veseli smo jih bili, a nekateri so vendar pozabili, da smo se z rami ob rami bojevali v naših gozdovih in da bi nas poslej moralo vezati nič manj tesno tovarištvo. Vendar so se drugi dobro zavedali, da se mehanik lahko zmoti le enkrat pri svojem delu in posledice so nepopravljive. Zato tudi mehanike upravičeno imenujemo, da so srca pilotov.

K pisanju teh vrstic me je spodbudilo predvsem to, ker vidim, da nekateri pišejo po časniki o pohodu mladih partizanov v pilotske šole, nihče pa ne omenja, da so bili med tistimi fanti tudi bodoči letalski mehaniki, ki so nedvomno prispevali nemajhen delež za razvoj našega letalstva. Ko berem po časopisju, da v Ljubljani ustanovljajo klube bivših letalcev, se čudim, da so pozabili na tiste zveste, nad vse marljive in požrtvovalne vojne tovariše, mehanike, ki so sestavni del osebjaja našega letalstva. Tudi mi bi se radi zbrali kot enakovredni člani letalcev in obudili spomine na tiste hude dni, ko smo nastopili šolanje in prva leta šole. To bi bili pač upravičeni, saj smo vsi prispevali za enotno obrambo domovine — torej tudi pozabljeni (?) mehaniki, orodjarji, električarji...

MILOŠ SOVA

nekdanji letalski mehanik 2. bombarderskega polka

Popravek

V rubriki: »Imeli smo ljudi« v TV 15 od 29. novembra se v osemnici Lado More to ime pravilno glasi Lado Mole (Vanja). S tem popravljamo napako in se opravičujemo prizadetim. Uredništvo

Obvestilo

Borce Dolomitskih odredov in aktiviste OF, ki so sodelovali s temi odredi, obveščamo, da bo v kratkem izšla knjiga »Dolomitski odredi in Dolomiti v NOB«. Želimo, da bi knjigo dobil vsak borec Dolomitskih odredov in aktivist OF tega področja brezplačno.

Prosimo borce in aktiviste OF, da nam najkasneje do 31. decembra 1973. leta pošljejo svoje naslove. Poleg naslova navedite svoje illegalno ime, kdaj (od—do), v kateri enoti in v kakšni funkciji ste delali v Dolomitskih odredih ali organizaciji OF na tem področju. Če razpolagate s podatki o sotovariših in mrtvih, jih tudi sporočite. Tovarišem, katerih naslova ne bomo sprejeli, ne bo mogoče priskrbeti knjige. Naslove pošljite na: Občinski odbor ZZZB Vrhnika — za Odbor Dolomitskega odreda, 61360 Vrhnika.

V 1974. letu predvidevamo zbor dolomitčanov; ob tej priložnosti bi se tudi delila knjiga.

ODBOR

V SPOMIN JEZERNIKOVIM

Kdo ne pozna Zagorja ob Savi, prelepega industrijskega mesta v Zasavju!

Zagorje ob Savi leži med Kumom, Partizanskih vrhov, Čemšeniško planino in Zasavsko goro. Same lepe izletniške točke, z lepimi pejsaji predvsem za tiste, ki radi pešajo.

Jugozahodno od Partizanskega vrha, ob njegovem vznožju, stoji lepa vasica, imenovana Kotredež. Po vasi se imenuje tudi potok — Kotredeščica. V tej vasi so bili od nekdaj dobri ljudje, med sabo so se razumeli, pri delu drug drugemu pomagali, zares lepo je bilo tod. V tej vasi so živeli na svojem vzornem posestvu Jezernikovi, po domače Krištofovi. Helena in Alojz sta bila mož in žena. Nace pa je bil Alojzev brat in je bil v glavnem zaposlen v njihovem mlinu. Pri njih je živela tudi rejenka Jelka, ki še danes živi v Zagorju. Jezernikovi so bili vzorni in napredni kmetovalci, zelo marljivi, delovni ter so uživali ugled in spoštovanje kot vzorni kmetovalci. Jezernikovi pa niso bili napredni samo v pogledu kmetijstva, temveč so bili napredni tudi v pogledu družbenega razvoja. Saj sta bila zakonca Helena in Alojz člana KPJ že v stari Jugoslaviji. Znala sta prikazati vaščanom, kako kapitalistični sistem izkorišča delavca in kmeta ter da si morata biti delavec in kmet zaveznika in skupno nastopati proti izkoriščevalcem. Pri njih na domu so bili partijski sestanki pred drugo svetovno vojno.

Pa je prišla vojna, ki tudi Jugoslaviji ni prizanesla.

Na pobudo KPS v Zagorju so se Jezernikovi takoj vključili v OF in v Kotredežu je bil pri njih formiran vaški odbor OF. Počasi so Jezernikovi pridobivali še druge vaščane za sodelovanje. Zelo primeren za aktivistično delo je bil Jezernikov mlin, stoječ ob potoku Kotredeščica, streljaj od vasi Kotredež. Pri Jezernikovihih se je oglašil marsikak partizan in se pri njih dobro nahranil. Ko je bila Čečeva Tončka v letu 1941 pod Kumom ranjena, se je tako zatekla v Kotredež k Jezernikovim in se nekaj časa pri njih zadrževala. Pri njih so se oglašali tudi voditelji osvobodilnega gibanja v revirjih.

Helena Jezernik je stalno vzdrževala zvezo s Pečarjevimi v Zagorju.

Pa je prišel nesrečni 31. avgust 1942 — zaradi podlega izdaje so Jezernikove aretirali in jih odpeljali na grad Borl pri Ptuj, kjer so imeli Nemci »specialiste« za mučenje pristavev OF in upornih Slovencev.

Pri Jezernikovih so aretirali:

Heleno Jezernik — 2. 10. 1942 ustreljena v Mariboru; Alojza Jezernika — 12. 12. 1942 umrl za posledicami mučenja v bolnici v Mariboru; Ignaca Jezernika — 2. 10. 1942 ustreljen v Mariboru.

Na domu je ostala samo rejenka Jelka. Jezernikovi, kot smo že povedali, so bili žrtve podlega izdajstva. Preden so Jezernikove postrelili, so vse tri strahovito mučili. To so neproglašeni narodni heroji. Menim, da bi bilo prav, da bi Jezernikovim, o katerih se do danes ni pisalo in premalo govorilo z živo besedo, posvetili primerno mesto v Zagorju. Naj se po njih imenuje kakšna ulica ali karkoli!

Popotnik, ki si namenjen in greš peš na Partizanski vrh skozi vas Kotredež, takoj z glavne ceste Zagorje — Kotredež — Čemšenik zaviješ na cestišče Partizanski vrh, si na prvi hiši na desno ogled spominsko ploščo neproglašnim herojem. Ogled si tudi hišo in vedi, da se je v tej hiši koval današnji čas že v stari Jugoslaviji, med vojno vse do poslednjega diha Helene, Lojzeta in Naceta.

OTMAR PEČAR

imeli smo ljudi

Tone Strle

Jernejevega Tončka, lovca Gojitve-nega lovišča Snežnik, ni več. Pobralla ga je srčna kap. Nič več ne bo govorila njegova puška, ki je pokoučala toliko volkov, nič več ne bomo slišali njegovega mehkega glasu, ki je vseboval za vsakogar prijazno in pomirljivo besedo, ki je bil vselej in povsod na strani pravice.

Tone Strle se je rodil 19. decembra 1915 v Kozariščah. Gozd s svojimi skrivnostmi mu je bil od mladih nog najljubši dom. Vse, kar je prihajalo iz gozda, je Tone sprejel z odprtim srcem in tako tudi prve partizane. Postal je sodelavec osvobodilne fronte, četudi je bil že poročen in oče dveh majhnih otrok. S tem je tvegati ne le svojo usodo, ampak tudi usodo vse družine. Poleti 1942 so ga zgrabili Italijani, ga odpeljali na Pivko, od tam pa na Ustico in Sicilijo. Vrnili se je izpit od lakote. Potem je deloval kot partizanski obveščevalec v pudobski postojanki. Kot borec Loške brigade se je izkazal v bojih okoli Rakeka in v bojih za Kočevje. Postal je komandir čete v Tigrovem bataljonu. Ob pohodu na Štajersko je bil na Fledermavsu ob padlem komandantu Bogdanu Marčenko-Tigru hudo ranjen. Zdravil se je pod okriljem Kozjanske čete skupaj z Ladislavom Klavtom in drugimi ranjenci 14. divizije. Neizmerno se je veselil srečanja preživelih s pohoda na Štajersko 5. januarja 1974. Izpolnil je prijavo in jo poslal. Žal ga ne bo med nami in zelo ga bomo pogrešali.

Engelbert Medija

Engelbert Medija iz Zagorja je umrl 14. novembra. Rodil se je leta 1912 v Kisovcu v rudarski družini. Izučil se je za brivca in sprva živel v Mariboru. Sodeloval je v kulturno-prosvetnem društvu Vzajemnosti (oz. Svobodi). Na njegovem domu v Mariboru so se že pred

vojno shajali komunisti, med okupacijo pa so se tja zatekali ilegalci. Vsa njegova družina je sodelovala v osvobodilnem gibanju in že avgusta 1941 jo je okupator zaprl. Gestapo jih ni mogel zlomiti v mariborskim mučnicah. Medija je trpel prvi vojni leti v Mauthausenu, dokler ga niso popolnoma izčrpane in bolnega izpustili. Po vrnitvi v Maribor je ostal brez stanovanja in vrnili se je v domači Kisovec. Tu je nadalje sodeloval nadvse požrtvovalno v osvobodilnem gibanju, leta 1944 pa se je uvrstil med borce kamniško-zasavskega odreda. Pozneje je bil premeščen v VDV brigado. Kot starejši vodnik je bil demobiliziran leta 1946. Bil je nosilec več odlikovanj.

Jože Nejedli

Od Jožeta Nejedlega, borca in družbenopolitičnega delavca iz Litije, smo se za vedno poslovili 2. novembra na litij-skem pokopališču. Rodil se je leta 1908 v Avstriji. Jože je bil borec od leta 1944, član ZK in vnet družbenopolitičen delavec, predsednik ZB NOV Litija, predsednik aerokluba »Milan Borišek« v Litiji itd. Bil je nosilec več vojaških in drugih odlikovanj, med njimi tudi priznanja OF.

Franciška Jakopič

Franciška Jakopič iz Lutverec pri Apačah je umrla osemindesetletna. Rodila se je v Otavah rad Cerknico, najplodnejša leta pa je preživela v Loški dolini kot hči malega kmeta. Že leta 1941 je bila tesno povezana z osvobodilnim gibanjem. Zbirala je orožje, strelivo in druge potrebščine za naš boj, predvsem pa je pomagala obveščevalni službi in ranjencem. Avgusta 1942 jo je okupator zaprl in ji požgal dom. Do italijanske okupacije je bila v taborišču v Italiji in bila tudi tam politično dejavna. Vneto je potem sodelovala v osvobodilnem gibanju do konca vojne doma, po vojni pa se je uvrstila med ko-

loniste v Apaški kotlini, kjer je ves čas marljivo sodelovala v ženski organizaciji in družbenopolitičnem življenju. Zadnje čase je živela v Lutvercih kot družinska upokojenka. Vedno se je budo s spoštovanjem spominjali številni soborci, ranjenci in drugi.

Ivan Ponikvar

Ivana Ponikvarja iz Ljubljane smo 9. novembra pokopali v Štepanji vasi. Rodil se je v kmečki družini pred dvainšestdesetimi leti. Pred vojno je prizadevno deloval v naprednih organizacijah, med drugim v Društvu kmečkih fantov in deklet. Osvobodilnemu gibanju se je pridružil takoj ob začetku. Na njegovem stanovanju so se shajali aktivisti. Leta 1942 je postal terenski sekretar in je imel partizansko ime Luka. Požrtvovalno je opravljal vse naloge osvobodilnega gibanja. Po osvoboditvi je do leta 1953 služboval na prosvetnem ministrstvu LR Slovenije, nakar je bil dvajset let uslužbenec republiške skupščine. Kot dobrega tovariša in zgledega družinskega očeta se ga bomo vedno spominjali.

Franc Svetlic

Franca Svetlica smo 11. novembra pokopali na pokopališču v Nevljah pri Kamniku. Poznala ga je vsa kamniška okolica kot naprednega moža že pred vojno. Sodeloval je v kamniški vstaji v noči 27. julija 1941. V njegovi hiši je bila partizanska javka. Vso (»Anzeljnov«) družino je okupator spomladi 1943 izselil na Bavarsko. Tam je narodni heroj Jaka Molek pripravil pobeg vseh štirih bratov in sester družine v domovino, da bi se uvrstili med borce. Tudi tokrat so postali žrtve izdajalca — gestapovci so jih dobili v kremple. Svetlic je dočkal v podružnici taborišča Mauthausen. Doma je našel požgan dom. S trdim delom je obnovil streho nad glavo družini. Marljivo je deloval v družbenopolitičnih organizacijah v Nevljah.

Stara Hudolinka

Nadaljevanje in konec

»Prehladila se boš. Lahko umreš in kaj bo z otrokom? Tudi on bi umrl.«

Iz gozda so se vrnili štirje prašiči, ki so bili ušli Italijanom iz svinjaka, ko ga je uničeval plamen.

Skozi gozdove se je vlekla italijanska kolona. Molče, tiho se je vračala po isti stezi mimo Taborske stene, skozi Pasjo jamo v smeri Trave in Cabra. Za rdečo Leonorino steno, kjer se turistična steza dotakne gozdne ceste, je v gozdu na obraščeni vlaki stal zakamufliran partizanski tovornjak z različno ropotijo in sodi vode, ki ga je bil pripeljal Martin.

Sofer Martin Sali je iz previdnosti vozilo v sili umaknil s ceste, žal pa na najmanj primernem kraju in še blizu partizanskega štaba. S steze so ga opazili Italijani in zažgali, nato pa odšli svojo pot.

Turistična steza je bila s svojim odcepom v Taborsko steno zelo shojena. Italijani so se mirno vračali mimo partizanskega štaba v Taborski steni. Stražarju jih je zakrivalo le bližnje drevje. En sam strel ali

Stara Hudolinka, fotografirana po vojni

človeški glas bi zadostoval, da bi ga odkrili. Toda zaseda bi jih bila morala napasti. Četni komandir Jordan je bil še vedno v zasedi. Italijani so že v drugi prišli pred cevi pušk in strojnici. Borci bi bili radi po njih vžgali, toda zopet ni bilo povelja niti domenjenega strela. Nekaj je bilo narobe. Obrazi partizanov so bili blede in mračni. Postajali so nezaupljivi. Vest jim je bila nemirna, saj je zaseda danes na istem kraju dvakrat odpovedala. Jordan bo od govarjal!

Italijani so šli, a ne daleč, ko se je nekje med Travo in Cabrom končno le oglasila partizanska zbrojevka z daljšimi in krajšimi rafali. Oglasila se je še druga in tretja, vmes pa so pokale puške in treskale bombe. Streli so bili razločni, jasni. Tiste dni so bili streli zelo zanesljivi spoznavni znaki, po katerih so partizani in prebivalci, tudi starčki in otroci, zanesljivo ugotavljali, če streljajo partizani. Tedaj so stiskali pesti, vzdihovali, šepetali: »Daj, bog, da bi zmagali, da bi jih potolkli, okupatorje, vse do zadnjega!«

Za hip se Italijani niso znašli. Bili so pred postojanko, napada niso pričakovali. Komisar Lado jim je podkuril. Partizani so nastavili Italijanom past pred njihovim lastnim brigom — in padli so vanjo. Med viki in kriki je obležalo več mrtvih in ranjenih sovražnikov. Nekateri so se zavlekli v grmovje, v robidovje, praproti in škrljaste jarko in od tam streljali kot nori padli in ranjeni pa so se valili drug za drugim po rebrastem in gričevnatem terenu nad Cabranko. Med pokanjem in treskanjem so odmevali kriki »mamma mia«

Jože Skoda je bil še vedno zvezan. Nataknil so mu »misice« in zvezanega vlekli na vrvi. Tudi on se je valil in z Italijani vred padal. Kdo ve, čemu so ugrabili samo njega? Morda zato, da bi kaj povedal? Zbežati ni mogel, ker so nanj merili, toda uobil ga niso. Hoteli so ga zasliševati, da bi kaj zvedeli od partizanov. To so počeli v zatohlih celicah v italijanski postojanki v Cabru, kjer je gospodoval komisar Eugenio Nauta.

Tačas, ko je ropotalo nad Cabrom, je bila Hudolinova družina iz Drage še vedno ob gorečem domu, ob pogorišču, v gozdu, pod jasnim nebom. Silno streljanje je tako odmevalo po dolini, da ga je bilo razločno

slišati v tri ure hoda oddaljeni Dragi. Stara Hudolinka je vsa iz sebe stiskala pesti in vpila: »Naši! Partizani so! Tolčejo požigalce, morilce. Naj jim sam bog pomaga, da bi zadelo vsaka njihova kroglja! Oh, naš Jože!«

To noč je stara Hudolinka zadnjikrat prebila v svojem do tega dne prijetnem in mirnem gorskem zaselku, kjer je preživela skoraj pol stoletja. Z družino se je stisnila v logarnico v bližini goreče hiše. Vso noč m nihče zatisnil očesa. Poslušala je vzdihovanje, drhtenje, jok otrok, klice.

Prvega junija je predzorni veter rahlo vel iz gozdov v dolino. V vasi ne morejo ostati brez strehe nad glavo. Lahko se zgodi, da spet pridejo Italijani. Ziveti ni od česa... »Kam zdaj?« se je spraševala Hudolinka. Kam naj se denejo in od česa naj živijo? Po gozdu lahko hodiš, kjer hočeš, se skriješ v luknjo, med skalovje, splezaš na drevo, v vasi pa se vsakdo spotakne ob tebe, vsakdo hoče od tebe kaj imeti. Do jeseni bo treba prebiti v gozdu, obdelati njive. Če vojne še ne bo konec, bo hudo...

Bilo je sveže, rosnno jutro in starka se je odločila, da se z družino zateče v gozdove. Poslovili so se od pogorišča in razvalin domače hiše ter krenili čez njive in košenice proti Dragarskemu vrhu. Hodili so tiho, komaj slišno. Bili so bos, le Lenčka je bila obuta v copate, narejene doma iz starega sukna.

Mali vrh je največji hrib med planinami in pečino Bele stene blizu Drage. Ko so tja dospeli, so posedli med drevjem in se zazrli v dolino, kjer so še stale hiše in se vrtela kolesa štirih mlinov. Klokotanje vode s koles je bilo slišati na vrh planine. Bila je vas Belica.

Cez čas je starka vstala in sama odkolovratila po gozdu. Že so bili v skrbah zanj, ko je pokukala izza drevja, spravila družino pokonci in jo odpeljala v skrit kotiček v gozdu. S sekro, ki jo je nosila s seboj, je z debel lupila smrekovo lubje za streho in opaz: postavila bo gozdno kolibo. Podrla je tudi nekaj mladih smrek in okvirc, obsekala kole in rante za lege. Od življenja sicer nima več kaj pričakovati, toda živet mora — ne zase, marveč za otroke, vnukel!

Ko je bila zasilna koliba pod streho, se je odpravljala na daljša pota. Podnevi je previdno vzhajala na gozdne poseke in nabirala jagode, ki so komaj pričele zoreti, pod večer pa se je spuščala v dolino, kjer so še stale kmečke hiše. Izprošila je kuhinjsko posodo in živež. Italijani pa so kmalu požgali tudi vasi v dolini. Mlinska kolesa so se nehala vrteti. Tudi mlinarji Franci so požgali domačijo, njo pa odgnali. Vasi so bile prazne, v njih ni bilo več žive duše. Dosti prebivalcev je odšlo v partizane. Nekateri so se skrivali po gozdu kakor njena družina, druge so Italijani polovili in postrelili ali pa jih odgnali v zapore in taborišča.

Bil je vroč julijski dan, ko so Italijani zopet pritrinili v odročno Drago in se potikali po bližnjem gozdu. Starka je pravočasno zaslutila nevarnost, zato so hitro zapustili borno kolibo in se čez gozdni greben spustili v pečino Bele stene. Nevarnost pred grozečim napadom ni dopustila, da bi vzeli s seboj kaj živeža in tiste z vseh krajev znežene posode. Vse je ostalo v kolibi iz smrekovega lubja. Bili so brez vsega, brez hrane in brez vode. Minili je prvi pa še drugi, tretji in četrti dan. Italijanov je kar mr-golelo. Vse naokrog so odmevali streli. Ko se je nekega dne streljanje malo poleglo, je starka zapustila pečino. Na smrt trudna je zlezla po strmini in odšla do kolibe v gozdu, kjer je pred dnevi ostalo nekaj živeža in posode, toda kolibe ni bilo več. Italijani so jo podrli, odnesli živež in uničili vso posodo — vsi lonci so bili preuknjani, prestreljeni. Starka je odšla k pogorišču svoje domačije. Nad vasjo je taboril močan oddelek italijanske vojske. Za to pa ni vedela. Brskala je po pepelu in ogorkih, ko pred njo stopita dva italijanska vojaka. Noge so ji klecnile, da se je kar zgrudila na tla. Eden od Italijanov je znal slovensko. Starka mu ni odgovarjala. Vojaka sta povesila puški in si šepetaje nekaj govorila. Eden od vojakov ji pomoli porcijo, menažko, z nekaj krompirja, drugi pa ji ponuja škafliko vžgalic in ji jo potiska med prste. Vojaka sta se spogledovala in šepetaje govorila starki, naj zbeži, naj izgine! Starka ni verjela. »Zbežala bom, oni pa me bodo ustrelili v hrbet. Morda pa s temi vžgalicami in menažko s krompirjem nastavljajo past moji družini, ki je v Belih stenah. Jaz naj bi nesla teh nekaj kuhanih krompirjev, Italijani pa bi me zasledovali potem pa pokončali vse, ki jih dobijo v roke. Raje sama poginem!« Obrnila se je in odhitela, kar so ji noge dale, v drugo, na pačno smer. Bližala se je gozdu in šela korake, kdaj bo izginila med drevjem. Srce ji je boleče utripalo, napeto je poslušala, kdaj bo počil strel in se bo mrtva zgrudila v travo med cvetje.

Tega julijskega dne je v Drago prišlo do sti Italijanov. Italijanski poveljnik je nekaj

ukazoval in mahal z roko. Vojaki so planili na njive, populiili vse krompirjeve bili, poteptali žito, uničili vse poljščine. Nato so odšli v bližnji gozd nad vasjo in se utabo rili, nato pa odšli svojo pot.

Starka se je dolgo potikala med drevjem, polegala za kladami in debelimi stori, se tiščala ob drevje. Po prstih je stopala po vlažnem temnem mahu in kamenju, da ne bi stopila na suho bukovo listje, ki bi ji šumelo pod nogami, ali šibje, ki bi se lomilo. Oko ji je bilo budno, ušesa napeta. Zrla je predse pa na levo in desno, prisluškovala, nato pa zopet krenila dalje.

»Sled jim moram zmešati in se rešiti,« si je govorila. Dolgo ni verjela, da je sama in da je nihče več ne zasleduje. Izmužnila se je Italijanom, odšla v Osilniško dolino ter se ob gorečih vaseh in sredi Italijanov zopet prav tako plaho in previdno prikradla nazaj v svoje gozdove. Ves ta čas je kolovratila po gozdu, med streljanjem, viki in kriki, ob brnenju motornih vozil, riganju mul, natovorjenih z orožjem, eksplozivom in drugim vojaškim blagom, dokler se ni spet znašla ob razdrti kolibi iz smrekovega lubja. Tam sta jo hčerki našli in odvedli v pečino Belih sten.

Pod dolgim, obnošenim krilom so se komaj še premikale starkine suhe, izmučene noge. Podplati so jo pekli, saj je vse dni in noči hodila bosa. Z veliko muko je priplezala v strmo pečino, kjer je v majhni skriti luknji taborila njena družina z otroki. Usedla se je na kamnita tla pod streho, na kolenih tiščala menažko s kuhanim krompirjem. To jim je razdelila kot prvo hrano po več kot štiridnevem gladovanju...

Ob vznožju Belih sten teče potoček Susica. Vzdolj ob potoku se vije ozka planinska steza z globoko izlizanim kamenjem, po steni navzgor pa se pomikajo v neurejeni vrsti Italijani. V pečini ponovno zavladala zaskrbljenost, strah in trepet. Počilo je nekaj strelkov. Čreda zapuščenih domačih koz iz Belice, ki so se pasle v planinah, se je razbežala, nekaj koz je obležalo. Ob tem prizoru se je Hudolinova družina še močneje prilepila ob kamnito steno v svojem zavetju. Okrog stene in nad njo so hodili Italijani. Starki so drgetala kolena in ustnice so se ji pričele tresti. Vsi so se stisnili ob steno, ob tla in kamenje. Izmučeni, lačni in žejni so drug za drugim v napetosti zadremali, samo Lenčka z otrokoma v naročju je bila budna in je stražila. Ni ji bilo do spanja, ker je bil otrok lačen in nemiren.

V bližini je v komaj prehodnih, kamnitih in stopničastih skladih nekaj zvonko odjeknilo. Odjeknilo je enkrat, dvakrat, trikrat. Lenčka je pogledala iz zaklona in se v hipu stisnila k tlem. »Italijani!« Morda so jih bili opazili že prej, ko so se vračale s starko, zdaj pa stikajo za njimi po teh strminah. Še nekajkrat so odjeknili udarci vej ob čelade. Izpod nog vojakov se je valilo kamenje. Otrok je znova začel sitnariti, zato ga je Lenčka zavila v debelo volneno ruto in mu s pernatim zglavnikom zatisnila usta, toliko da ga ni zadušila. Otrokov glas in jok bi jih lahko izdal. Italijani pa bi jih pokončali kakor gospodarje tistih koz na nasprotni strani planine, saj so bili blizu, le nekaj metrov od skrivališča. Iz previdnosti ni nikogar prebudila — pa saj jih ni bilo treba buditi, ker niso spali. Slišali so vsak šum, vsak strel, vsak kamen, ki se je valil pod vojaškimi čevlji in padal čez steno. Ležali so mirno in nepremično, kot kipi.

»Vrag poberi vse te Italijane, saj nas bodo iztrebili, vse do poslednjega!« je tiho vzdihovala Lenčka. Oči so ji postale steklene, stisnile se je ob skalo in rebrasto kamenje, kjer je bilo še vedno topleje kakor na prostem. Glava, pokrita s črno, pod vratom zavezano ruto, se ji je na tenkem, suhem vratu tresla. Hujšala je naglo, kakor da bi kdo z nje rezal meso. Bila je velika voščeno bela sveča. Tudi prsti so ji bili blede in hladni. Ležišče je bilo trdno in mrzlo. S težavo se je odtrgala od tal, se uprla ob steno in vstala. Zrla je v kamnite police, kjer so jim bili že ves dan Italijani za vratom, in na obraščene košenice z ostri, kjer so prejšnji dan ob vejah žvenketale italijanske čelade.

Noč je bila mirna in slišati ni bilo glasu, razen meketanja kozače in bokaanja preplašenega srnjaka. Lenčka je obležala ob starkinih nogah. Čutila ni ničesar razen rahle sapice in toplih utripov svoje Martice, ki jo je tiščala na prsi in jo malo prej pod to steno krstila. Dve dolgi kiti temnih las sta ji viseli prek ramen in se ji vili ob telesu prav do pasu, med bledimi ustnicami pa ji je tičal bel narcisni cvet...

V dolini vzdolj državne ceste pa so se na obeh straneh ob Cabranki svetilniki številni plamenčki pojemajočih ognjev požganih delavskih in kmečkih domačij. Svetilkale so se tudi zasenčene luči motornih vozil italijanske vojske, na jasnem nebu pa so nemirno migljale zvezde in mesec je obseval drevesne krošnje s srebrnimi žarki.

bonboni
VISOKI

VODIJO V KVALITETI

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likoarjeva—
Tomišičeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, la karnica in plastificirnica
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- Zabavni tehnik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIS«
- Štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tehnik »ZABAVNIK«

Lesna industrija
izdeluje
plexiglas

plošče v različnih barvah in ornamentih ter svetlobna telesa za fluorescenčno in ostalo razsvetljavo; plemenite furnirje, žagan les, iglavcev in listavcev, decimiran les, stavbno pohištvo po načrtih priznanih projektantov ter oblikovane izdelke iz PLEXIGLASA

NAŠA KVALITETA —
VAŠE ZADOVOLJSTVO

ZA VSE, KI SE RADI MODNO
OBLAČITE SKRBI S SVOJO BOGATO
KOLEKCIJO DAMSKIH, MOŠKIH
IN OTROŠKIH MODNIH
PLETENIN

ALMIRA

tel. 75-460 telex 34596 yu almira

Vabilo s Krasa

V moji pisalni mizi je že leto dni »počivalo« vabilo, naj pridem na obisk na Kras. Letošnje poletje je prispelo že drugo vabilo: »Pridite, radi bi vas spoznali, ker ste v knjigi obudili spomin na našega sina. Obljubljeni teran vas še vedno čaka.«

Ni kaj reči, prijetno in hvaležno vabilo. Vse bi bilo v redu, toda v današnjem hitrem tempu življenja nam navkljub sodobni tehniki in hitrim prevoznim sredstvom venomer primanjkuje časa. Ko pa je prispelo tretje vabilo, sem le vpregel motorni voziček in odvihral proti Sežani.

Vas Dane je le tri kilometre od Sežane. Prijetna kraška vasica. Andrej Jelusič, star 78 let, mi je krepko stisnil roko. Saj ni čudno, bil je pol stoletja kovač.

»Pri kovaču Medenu na Rudniku pri Ljubljani sem se učil tri leta. Dve leti sem bil pri njemu pomočnik. Potem sem bil dve leti podkovač v vojaški konjušnici na Trnovem v Ljubljani. To je bilo pred in med prvo svetovno vojno.«

Jelusič mi je ponudil kozarec terana in pri tem bolj zase zašepetal: »Ja, dvainpetdeset let sem bil kovač. Vsi moji učenci so že upokojeni, le jaz nimam pokojnine. Dobim mesečno 380 dinarjev nekakšne običnske priznavnine ali podpore, saj ne vem natanko.«

»Morda bodo oče dobili kmečko pokojnino,« je pripomnila snaha. Kajti doma imajo zemljo, včasih so redili tudi kravico.

»Ko sem bil star 21 let,« je nadaljeval Jelusič, »sem v vojaški konjušnici v Ljubljani odgovarjal za podkovanje 400 konj. Veterinar je bil Pavlin iz Škofje Loke.«

Vsi smo slutili, da je ta pogovor le vsiljena tema pred vprašanjem, kako je bilo s sinovo smrtjo, kako sem odkril skrivnost njegove smrti po devetindvajsetih letih, kako so oče in bratje sprejeli to nekdajno skrivnost, ki je kot mora tlačila vso družino.

»Kot mogočen plaz je 31. maja 1944 vasi pod Blegošem zasula grozljiva in vznemirljiva novica: pri Markušu v Zetini je partizan ubil partizana.

Ljudje so se začudeno spraševali: kdaj, kdo, kako in zakaj? Vaščani so bili vajeni bojev med partizani na eni ter Nemci in domobranci na drugi strani. Cesto so videli padle borce in sovražne vojake, ki so za vedno obležali na bojišču. Smrt je bila v vojnih dneh vsakdanji gost in njeno nenasitno žrelo ni izbiralo žrtev.

Pa vendarle je tako prebivalce kot partizane razburil dogodek v Zetini. Se je morda pest morilske črne roke stegnila že do podnožja Blegoša? Tako so razmišljali ljudje, ki si drugače niso znali razložiti

umora. Odtlej so z nezaupanjem sprejeli vsakega neznanca, borca ali civilista.

Drugi dan po umoru v Zetini je vasi in gozdove presenetila vest, da so pri Lenartu aretirali člana varnostno-obveščevalne službe, ker je bil agent gestapa. Osumljenca so zvezali in zaprli v bunker, toda nekako se je rešil vezi, iztrgal stražarju puško in pred begom z njo ubil še dva stražarja. Kaj takega se ni pripetilo od prvih dni vojne Umor v Zetini so preplavili novi, še strašnejši zločini...«

To je uvod iz knjige Zločin pri Lenartu. Ubiti borec v Zetini je bil sin Andreja Jelusiča iz Dan pri Sežani.

»Vi ne veste,« mi je s hvaležnostjo dejal, »kolikokrat sem letošnje poletje sedel v senci z vašo knjigo v roki, zrl v sliko svojega ljubega sina Hermana in bral njegovo usodo. Gotovo sem že dvajsetkrat prebral vse, kar pišete o njem in tistem vosovcu, ki je bil tajni agent gestapa in črne roke. Ste ga poznali?«

»Dobro. Spoznal sem ga februarja 1944. leta v Rovtu v Selški dolini. Ljudje bi si bili dali odsekati roko za stavo, da ne bo nikdar presedlal. A zgodilo se je, česar nihče ni pričakoval. Zadnjič sem ga videl po vojni na Jesenicah. Takrat je prispel iz Celovca na Jesenice transport domobrancev. Zaprli so jih v škofojloške in šentviške zapore. Prijatelji oficirji so mi pripovedovali, da se Rade vse do smrti ni kesal storje-

87-letni Andrej Jelusič, ki mu je črnorokec Rade v Zetini ubil sina partizana

nih zločinov. Prosil je le, naj ga dajo na delo. Priznal je, da je ubil devet partizanov (zahrbtno), ko pa je bil črnorokec-domobranec, se je hvalil, da jih je ubil veliko več.«

In tako smo obujali spomine. Tako pri srčno so me sprejeli, kakor tudi člane moje družine, da mi je žal, da sem z obiskom tako dolgo odlašal. Drugo leto se spet vidimo!

JOZE VIDIC

ČETVERBOJ V KEGLJANJU IN STRELJANJU

Slovenija prva

Zveza za šport in rekreacijo invalidov Bosne in Hercegovine je priredila medrepubliški četverboj v kegljanju in v streljanju v počastitev 30-letnice II. zasedanja AVNOJ in 30-letnice ZAVNOBIH dne 24. in 25. novembra v Zenici.

Sodelovale so reprezentance republik: Slovenije, Srbije, Makedonije in prireditelj.

V kegljanju je nastopilo po 5 tekmovalcev (100 lučajeve mešano) in 3 strelci po kategorijah invalidnosti iz vsake republike. Naša reprezentanca je tokrat zaigrala zelo zanesljivo in dosegla z ozirom na invalidnost športnikov zavidljive uspehe.

KONČNA UVRSTITEV: 1. Slovenija 2039 podrtih kegljev, 2. Srbija 2012, 3. Bosna in Hercegovina 1948 in 4. Makedonija 1431 podrtih kegljev.

Od 600 možnih krogov z zračno puško, so strelci Slovenije dosegli 532 krogov in se uvrstili na prvo mesto. Sledi Bosna 499, Srbija 469 in Makedonija 438 krogov.

Sportniki iz bratskih republik so si ogledali rudniški-metalurški kombinat Zelenarne Zenica, kjer je zaposlenih 13.000 delavcev. Predsednik ZSRI BiH Tico Mitar je ob zaključku medrepubliškega četverboja pozdravil športnike — invalide in goste z željo, da bi takšna tekmovanja, ki so povezana z zgodovinskimi dnevi naše revolucije ostale tradicionalne, poklonil je zmagovalcem Slovenije okusno izdelane pokale in spominske knjige.

Naslednje leto bo prireditelj medrepubliškega četverboja Makedonija.

VINKO BOVCON

Zakaj so odvzeli invalidom-kmetom zdravstvene knjižice?

»Prosimo pojasnite nam, zakaj so vojaškim vojnim invalidom-kmetom odvzeli zdravstvene knjižice in jih zamenjali s kmečkimi!«

Taka in slična vprašanja dobiva v zadnjem času naše uredništvo. To izpričuje, da prizadetim takrat, ko so morali vrniti invalidske zdravstvene knjižice, niso pojasnili, kaj o tem predpisuje zakon o vojaških invalidih.

V tem zakonu, ki je v veljavi že od 1. januarja letos, je namreč tudi določilo, da se tisti vojaški invalidi, ki so kakorkoli zdravstveno zavarovani, lahko poslužujejo le zdravstvenega varstva, do katerega imajo pravico kot zavarovanci. Pri tem je seveda mišljeno tudi kmečko zdravstveno zavarovanje.

To določilo pomeni, da ima pravico do invalidskega zdravstvenega varstva le tisti vojaški invalid, ki ni drugače zdravstveno zavarovan. Vsak vojaški invalid, ki je zdravstveno zavarovan bodisi kot delavec, kmet ali obrtnik, pa se ne more posluževati zdravstvenega varstva, izvirajočega iz zakona o vojaških invalidih, drugače kot zavarovaneec navedenih zavarovanj.

Pri tem pa ne gre prezreti, da je v istem

členu, ki to določa, predvideno tudi, da ima vsakdo od teh kljub temu po zakonu o vojaških invalidih pravico do posebnih oblik varstva, ki se nanašajo na invalide. To pa so pravice do protez, ortopedskih in drugih pripomočkov ter pomožnih in sanitarnih priprav, pa tudi do zdravljenja v naravnih in klimatskih zdraviliščih.

V. M.

Pomembni sklepi skupščine FMAC

V Parizu se je 30. novembra končala 14. generalna skupščina Svetovne federacije biših borcev (FMAC). Na njej je sodelovalo skoraj 300 delegatov in gostov iz več kot 40 držav z vseh celin. Skupščina je sprejela večino resolucij, ki so se nanašale na sedanje mednarodne probleme in na nekatere zadeve, ki zanimajo borce širom po vsem svetu. Med sprejetimi so tudi predlogi resolucij ZZB NOV Jugoslavije, ki se nanašajo na mir v Vietnamu, na mednarodno-pravno zaščito borcev in žrtev vojne ter na razvoj športne aktivnosti invalidov. Jugoslovanski predlogi so bili soglasno sprejeti.

V prvi resoluciji je rečeno, da se trajen mir v Aziji lahko zagotovi samo z doslednim spoštovanjem legitimnih pravic narodov s tega območja.

Ko so na generalni skupščini obravnavali priporočila študijske skupine FMAC za razvoj ženevskih konvencij, ki se je pred kratkim sestala v Beogradu, so ugotovili, da morajo borci odporniškega gibanja biti prav tako zaščiteni kot pripadniki redne vojske in da morajo biti tako zaščiteni tudi vsi tisti, ki se borijo za svobodo in neodvisnost. V resoluciji skupščine se naglašja, da bi popolnejša ureditev mednarodne-

ga pravnega statusa vseh udeležencev v oboroženih spopadih zadrževala vsakega možnega napadalca ter bi skladnejša mednarodno-pravna določila olajšala in spodbujala odpor vsega prebivalstva proti napadalcem.

V središču pozornosti na skupščini FMAC je bila tudi kriza na Bližnjem vzhodu. Sprejeli so resolucijo, ki podpira akcijo ZN. Ker pa v tem dokumentu niso bili naglašeni temeljni predpogoji — umik Izraelcev z okupiranih arabskih ozemelj in uveljavitev narodnih pravic Palestincev, delegacije borcev Jugoslavije in še nekatera združenja, med njimi združenja Egipta in Alžirije, niso glasovala za to resolucijo.

Na skupščini so se zavzeli tudi za nadaljnje izboljšanje borčevskega in invalidskega varstva. Sprejeli so tudi listino o temeljnih pravicah borcev.

Delegacija ZZB NOV Jugoslavije je sodelovala tudi na VII. kongresu Mednarodne federacije borcev odporniških gibanj (FIR).

Tudi na kongresu FIR so sprejeli več dokumentov, ki se nanašajo na nujna mednarodna vprašanja in na vloge borcev odporniških gibanj. Med temi sta še posebno pomembni deklaracija o razorožitvi in resolucija, s katero obsojajo fašistični režim v Čilu.

dobro je, če veste

NADALJNJA CUDOVITA UCINKOVITOST VITAMINA C se je potrdila v novjšem času, ko so s poskusi na živalih odkrili zvezo med vitaminom in delovanjem srca. Dognali so namreč, da pomanjkanje vitamina C povzroča nekatere srčne težave pri živalih, a tudi pri ljudeh. Vpliv vitamina C na delovanje srca je posreden. Če organizmu primanjkuje tega vitamina, začne v krvi naraščati kolesterol, snov, ki je tako usodna za poapnenje ožilja. Vitamin C namreč izloča iz krvi kolesterol. Doslej so se po svetu, zlasti v deželah, kjer je življenjska raven visoka, in kjer se predobro hranijo, varovali srčnih bolezni in poapnenja ožilja z dietami, predvsem pa so se bali uživanja živalskih maščob. Mnogi zdravniki so priporočali uživanje rastlinskega olja namesto masti in masla. Nekateri pa so dvomili, da je poglavitni vzrok obolenja ožilja zgolj v samem uživanju živalskih maščob. Morda se bodo njihovi dvomi zdaj potrdili, če bo dovolj učinkovito uživanje primernih količin vitamina C. Temu vitaminu so v novjšem času nekateri začeli pripisovati med drugim tudi, da je zelo učinkovito sredstvo proti prehladnim boleznim — tudi proti gripi.

PROMETNI REDARJI SE MORAJO KREPCATI S KISIKOM. V marsikaterem velikem mestu v zahodnih evropskih deželah je zrak že tako prenasičen s strupenimi izpušnimi plini, da je prometna milicijska služba že zelo težavna in zelo nevarna. Prometni redarji, ki opravljajo po več ur službo na zadržljivih mestnih cestah, se pogosto hudo zastrupijo, skoraj vsi pa bolj ali manj trpijo zaradi glavobola in bolelih dihal. Doslej tega v mnogih mestih niso še dovolj resno upoštevali. Pač pa so letos v Nemčiji (v Limburgu) poskrbeli za prometne milicije, tako da so na nekaterih krajih postavili balone s kisikom; redarji so se tja prihajali krepčati s kisikom — vdihavali so nekaj časa kisik — da so mogli vzdržati na zadržljivih cestah.

REŠITEV KRIŽANKE ŠT. 84

Vodoravno: KASTAV, ANTIKA, TARTAR, APNO, ZK, ZARA, VAS, VIOLINA, KRI, PNEVMATIKA, AED, GZ, LO, IBRO, TV, AR, UVOD, ATOLI, TNALO, MESO, NE-OSNOVANOST, RICET, KARIKA-TURIST, IKA, ITA RINA, IVA, PL, SKI, NAONIS, PROCESNI, SADIST, RACUNALNIK, MO, SEK, ESPRI, DEZ, TESTENINE, RI, IREC, ALEŠ, TOREK, NOGA, SAD.

Zivliski kombinat »ZITO« iz Ljubljane za to nagradno križanko prispeva deset nagrad, ki jih tudi sam razpošlje. Te nagrade pa bodo prejeli: Bojan OZBOLT, Delpinova 27, p. 65000 Nova Gorica, Lojze SUSNIK, Jiršovci 70, p. 62253 Desternik pri Ptuj, Pavla DJOKOV, Wolfovo stop. 1, p. 65280 Idrija, Ivanka HAFNER, Sr. Bitnje 75, p. 64209 Zabcina, Urška GORJANC, Groharjevo naselje 11, p. 64220 Škofja Loka, Mojca STAMAC, Grablovičeva 18, 61000 Ljubljana, Irena JAMNIK, Prijatelj trg 5, p. 61310 Ribnica na Dolenjskem, Zdravko PODIJESEK, Kočljeva 6, 69000 Murska Sobota, Dragica STRNIŠA, Polje, C. XXII/13, p. 61260 Ljubljana-Polje in Vinko BOROVNIK, Vodice, p. 61217 Vodice nad Ljubljano.

Uprava.

Teh nekaj besed je namenjenih samo

PRIMORSKIM ROJAKOM,

raztresenim širom po Sloveniji!

Ce bi bili radi obveščeni o dogajanjih doma, potem vas vabimo k prebiranju

PRIMORSKIH NOVIC,

koprskc in goriške izdaje!

Letna naročnina 56 din!

Naročnike sprejema:

Uredništvo Novic v Kopru, Ulica OF št. 12

Uredništvo Novic v Novi Gorici, Delpinova ul.

Šest bistvenih prednosti naših stanovanj:

NAJSODOBNEJSI NAČIN GRADNJE — osvojili smo sistem tunelskih opažev, ki je najso-
dobnejši v Evropi in predstavlja industrijski način gradnje.

CENENOST — v ceni smo konkurenčni, v zadnjih letih je bil m² našega stanovanja med
najcenejšimi v Sloveniji. Trudili se bomo, da bomo cenenost obdržali tudi vnaprej.

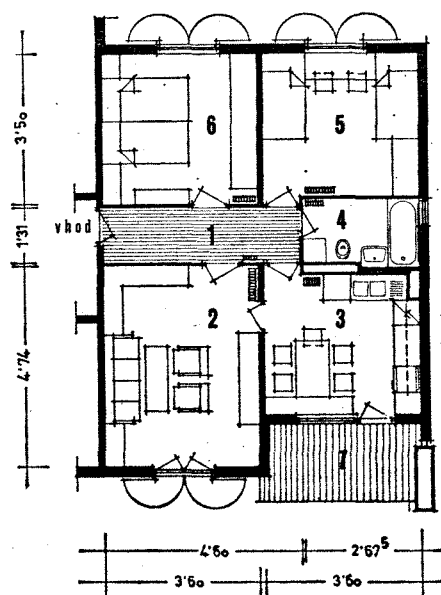
SOLIDNA IZVEDBA — vgrajujemo najkvalitetnejše izdelke, s katerimi razpolaga tržišče,
in jih po potrebi dopolnjujemo zaradi posebnih klimatskih pogojev (zaščita proti vetru
in soncu). Največjo pozornost posvečamo toplotni in zvočni izolaciji.

FUNKCIONALNOST PROSTOROV — naše specializirane službe raziskujejo trg, njegovo
kupno moč, najboljšo strukturo stanovanj, proučujejo najbolj primeren tip stanovanja,
njegovo površino pri optimalni uporabni vrednosti ter po teh izsledkih projektirajo in
izvajajo.

IZROČITEV V DOGOVORJENEM ROKU — kupci naših stanovanj dobe ključne stanovanj
do dogovorjenega dne. To je zasluga programiranega in koordiniranega dela vseh služb
v podjetju.

OPREMLJENOST OBJEKTOV S STEVCI ZA VSE VRSTE ENERGIJE — vsako stanovanje
je opremljeno s števcem za vodo in elektriko ter kalorimetrom. S tem smo odpravili neza-
dovoljstvo stanovalcev in jim omogočili pravično plačevanje dejanske porabljene energije.
BORCEM IN INVALIDOM PRIPOROČAMO NAKUP STANOVANJ V SEMEDELJI PRI
KOPRU.

GLEDE CEN SE OBRNITE NA POSLOVNO ENOTO SGP GORICA — V KOPRU, tel. 22-476.

SGP „GORICA“ NOVA GORICA —
PE KOPER tel. 22-476

zastopnik:
STANOVANJSKO PODJETJE OBČINE KOPER

TROSOBNO STANOVANJE
v stanov. stavbi LB - K/3

OZN. 3 I

1	PREDPROSTOR	6'03 m ²
2	DNEVNA SOBA	17'06 m ²
3	KUHINJA	11'84 m ²
4	KOPALNICA	4'10 m ²
5	SOBA	12'19 m ²
6	SPALNICA	12'60 m ²
7	SPALNICA	63'82 m ²
8	LOGGIA	6'56 m ²
NETTO POVRŠINA		70'38 m ²
KLET		cca 2'33 m ²

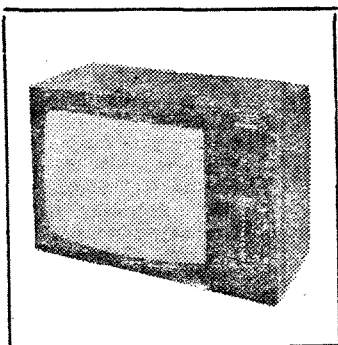

Zanesljiva in stotisočkrat preizkušena
tehnika.

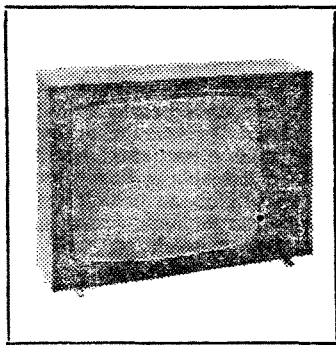
Ostrina in kontrast vsake točke na ekranu

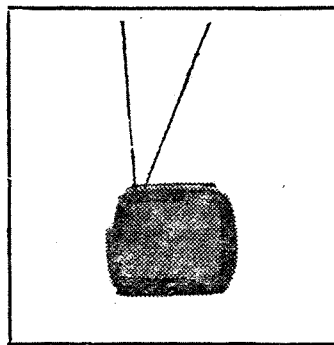
Črno-beli in barvni televizorji Iskra PANORAMA prinašajo
v vaš dom tehniko, ki potrebuje le minimalno vzdrževa-
nje. To je tehnika, ki v vsakem trenutku nudi čisto sliko
in kontraste. S tehniko televizorjev Iskra PANORAMA se
boste ponašali tudi vi.

Barvni televizor Iskra
PANORAMA 73:
v sodobni polvodniški tehniki s
tranzistorji in integriranimi vezji na
tiskani enoti, VHF in UHF
kanalnik, ekran 67 cm

Črno-beli televizor Iskra
PANORAMA ARIES:
tiskano vezje, 10 elektronk, 7
tranzistorjev, 21 diod, VHF in UHF
kanalnik, ekran 61 cm

Črno-beli prenosni televizor
Iskra MINIRAMA:
v sodobni polvodniški tehniki s tran-
zistorji in integriranimi vezji na ti-
skani enoti, VHF in UHF kanalnik,
priključitev na 220 V, ali akumula-
tor 12 V, teža 7,5 kg, ekran 31 cm

Industrija za predelavo
plastičnih mas
65293 VOLČJA DRAGA
pri Novi Gorici
telefon 72-513, 72-541, 72-550
telex 34-338 yu poling

Proizvajamo:

- polietilensko in polipropilen-
sko embalažo s tiskom in
brez tiska
- brizgane artikle za široko po-
trošnjo in kooperacijo
- akrilatne zobe »POLIDENT«
super in cross-linked
- PVC rolete, profile za preda-
le, obloge sten in pregradne
stene

LJUBLJANA,
CESTA NA VRHOVCE 2

VAM NUDIJO

modularni blok

stropnik monta — višine 12 cm
in 16 cm

pregradni blok — debeline 12 cm
v »INDUSTRIJSKI PRODAJAL-
NI« je na razpolago ves ostali
gradbeni material (apno, cement-
ni strešnik, salonit, elementi za
dimnik itd.)

Kličite telefonsko št. 61-965 ali
61-805

TAKOJSNJA DOBAVA
SOLIDNE CENE

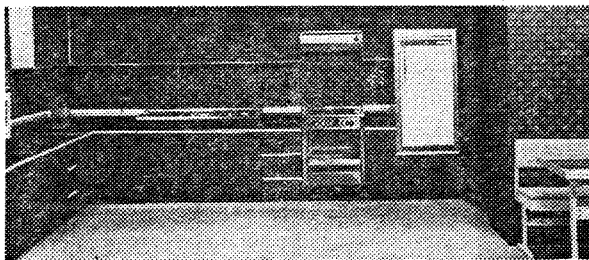
marles

pripravnost

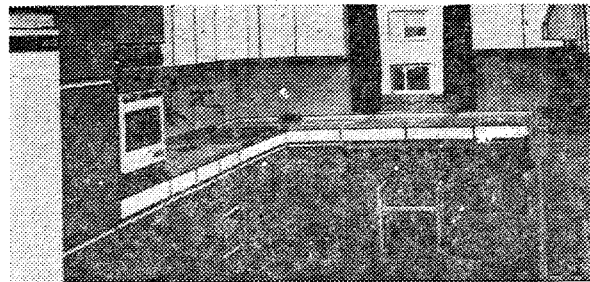
VENERA

Doslej najpestrejša izbira kuhinjskih omaric in drugih sestavnih delov na našem tržišču. Predali in vložki na podaljšanih kovinskih vodilih z varnostnimi zatikači. S plastom prevlečene mrežaste košare za živila in posodo. Imenitne ločene in skupne delovne plosče, prostorne shrambe. Najraznovrstnejši gospodinjski stroji v pravi sredini. Tihi kuhinjski pomočnik na kolesčkah, prepotrebna vodotesna vtičnica, strežni voziček, pripravna kuhinjska budilka, blagajna s ključavnico, kuhinjski bar, kotichek za gospodinjsko knjigovodstvo. Preprosto podaljševanje kuhinjske sestave za decimeter, popolnjevanje vsakršne stene po želji prav do stropa.

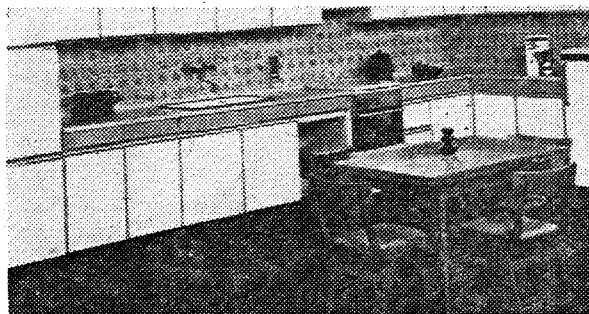
VIZIJA

Sodobna kuhinja, ki jo odlikujejo domiselne nادرobnosti in topla barvna sestava. Omarice z vrati v živem oranžnem odtenku vnašajo razveseljivo svetlobo zlasti v prostore na severni strani. Sicer pa oblikovna dognanost, vrhunska kakovost in zavidljiva trajnost razmeroma lahkih sestavnih delov na moč vrednotijo vsesplošno urejenost in smotrnost. Pač pripravnost, ki bogati kuhinjske sestave in obenem množi zamisli pri popolnjevanju še tako zahtevnega prostora. Pripravnost, ki kraja minute, saj razna dopolnila v dolgi vrsti stoječih in visečih omaric poenostavljajo kopico kuhinjskih opravil.

madam

Kuhinja s posrečeno zasnovo: podaljševanje sestave omaric za decimeter. Preudarno snovani sestavni deli najustrežnejših širin omogočajo toliko smotnih vezav, kolikor je različnih prostorov. Dolžino kuhinjske sestave zlahka prilagajamo steni s kakršnimkoli oknom in vrati ali brez njih. Med številnimi omaricami zanesljivo odkrijemo rešitev, ki se nam pri urejanju majhne ali velike kuhinje že dolgo izmika. S trpežnimi umetnimi snovmi obložene zunanje in notranje ploskve vseh stoječih in visečih sestavnih delov lajšajo čiščenje, izjemna barvna ubranost vrat, ličnic predalov in delovnih plosč pa stopnjuje domačnost.

simpati

Najcenejša sodobna kuhinja na jugoslovanskem tržišču. Sodobna izvedba, ki sodi med najbolj uspele kuhinjske sestave pri nas. Priznana kakovost, oblikovna privlačnost pa barvna skladnost in v prvi vrsti vsestranska pripravnost — to so prvine, ki dajejo pravo vrednost sicer najcenejši in hkrati tudi najbolj privlačni sodobni kuhinji tako v mestih kot na deželi. Vezava sestavnih delov je zasnovana izvirno in gospodarno. Za najskromnejšo sestavo izberemo samo osnovne stoječe in viseče omarice, ki jim nato po malem, mesec za mescem, leto za letom, dodajamo sestavne dele popolnejše ali celo najpopolnejše kuhinjske oprave naših dni.

- lesna, stavbna in pohištvena industrija, 62 000 Maribor, telefon 062, 23-551, telex YU MARLE 33-143

TEOL

tovarna pomožnih sredstev,
tehničnih in jedilnih olj
LJUBLJANA, ZALOŠKA C. 54

proizvaja:

- tekstilna pomožna sredstva,
- usnjarska pomožna sredstva
- surovine in detergente za šampone
- sredstva za hlajenje pri obdelavi kovin
- lepilo za čevlarsko industrijo
- etoksilirane proizvode

SLOVENIJA SADJE

EXPORT—IMPORT,
LJUBLJANA, MIKLOŠICEVA 10-IV

Hladilnici Zalog pri Ljubljani,
Bohova pri Mariboru

Predstavništva in skladišča:

Maribor, Volčja draga pri Novi Gori-
ci, Kanal ob Soči, Koper, Beograd, Za-
greb, Brčko, Subotica, Bijeljina, Mla-
denovac.

Izvažamo:

sveže sadje in zelenjavo
sadne pulpe
sadne sokove
sadne koncentrate
sadne in zelenjavne konzerve
zmrznjeno sadje
sušeno zelenjavo in sadje
suhe gobe, gobe v slanici
bučna semena, fižol, mak.

Uvažamo:

južno sadje
suho sadje
kolonialno blago
močna krmila

- lastne hladilnice za hlajenje in zmrzovanje,
- lastno pražilnico
- zastopamo tuje firme s kmetijsko mehanizacijo.

SLOVENIJA SADJE

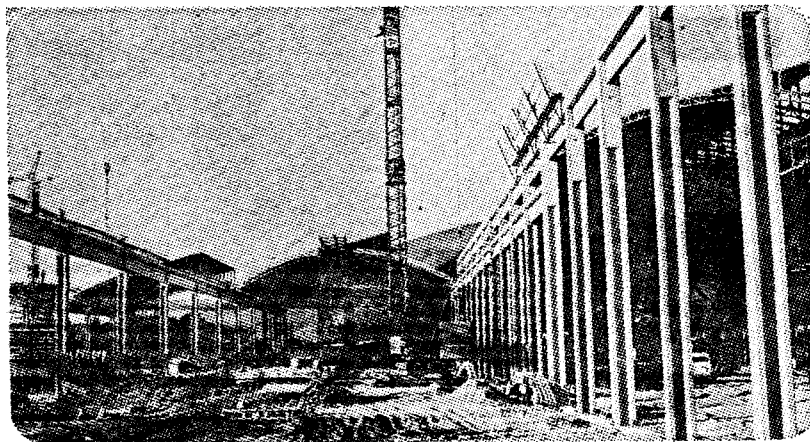
NOVA GORICA

vse montažno sistem gorica

obratni skladišča kmetijski objekti industrijske hale dvorane za šport in rekreacijo

SGP „GORICA“ PE-OGP NOVA GORICA

PRVOMAJSKA 39 — telefon 22-712

Otiški Vrh — »Iverica« v gradnji

ločne hale sistema »gorica«

armiranobetonske montažne ločne hale sistema »gorica« so preizkušene in našim razmeram prilagojena konstrukcija, ki smo jo kot člani generalnega združenja proizvajalcev montažnih betonskih elementov »varese« uvedli pri nas. popolnoma industrijski način proizvodnje omogoča ceneno, hitro, natančno in veliko serijsko proizvodnjo konstrukcij, ki so primerne za gradnjo proizvodnih in drugih objektov v vseh klimatskih conah naše države, statiko montažnih elementov nam izdeluje računski center FAGG iz Ljubljane.

opis sistema »gorica«

montažni sistem armiranobetonskih ločnih hal je konstrukcija, ki jo sestavljajo stebri, nosilci, tričlenski loki z natezno vezjo in korita. zaradi majhnega števila tipiziranih elementov sistema »gorica« je konstrukcija izredno prilagojena tlorisnim zahtevam in rešitvam projektov, bodisi v višini in razponu objekta ali v širini in dolžini sklopa objektov ločnih hal. montažne elemente transportiramo po cesti in železnici, podporno konstrukcijo, ki jo tvorijo stebri in nosilci, montiramo z avto dvigali, strešno konstrukcijo, ki jo tvorijo tričlenski loki z vezjo in korita pa z lahimi gradbenimi dvigali.

sistem »gorica« je primeren za gradnjo vseh vrst:

— industrijskih, kmetijskih, športnih in drugih gospodarskih objektov.

prednosti gradnje po sistemu »gorica« so:

- lahka konstrukcija
- velika izbira razponov pri zelo vitkih in statično izkoriščenih elementih
- hitra in precizna montaža
- suha montaža
- možnost etapne gradnje
- cenena gradnja
- možnost gradnje v vseh klimatskih conah.

montažne ločne hale so sestavljene iz elementov, ki:

- so izredno precizno izdelani iz visokovrednega armiranega betona
- se izdelujejo v tovarni na industrijski način, neodvisno od vremenskih razmer
- so odporni proti atmosferskim in kemijskim vplivom
- ne zahtevajo nobenih vzdrževalnih del v času eksploatacije objekta.

»zavod za raziskavo materiala in konstrukcij ljubljana« opravlja stalno kontrolo nad celotno industrijsko proizvodnjo montažnih elementov.

PREDSTAVNISTVO LJUBLJANA: Celovška c. 149/B, tel. 59-583

TRGOVSKO IZVOZNO
PODJETJE ZA DOMAČO
IN UMETNO OBRT

LJUBLJANA, MESTNI TRG 24

ODKUPUJE IN PRODAJA
IZDELKE DOMAČE
IN UMETNE OBRTI
SLOVENIJE IN JUGOSLAVIJE.

OBISČITE POSLOVALNICE
V LJUBLJANI

- NA MESTNEM TRGU 24
- NA CANKARJEVI 6
- NA TITOVU 4
- NA TRGU REVOLUCIJE 5
- NA GOSPOSVETSKI CESTI 10
- NA »TRGU« — VODNIKOV TRG
- NA »NA TRGU OE« ŠT. 15

IN POSLOVALNICO NA BLEDU

Kako lepo že jutri bo,
pove nam referat —
vse drugo gremo v pratiko
pavlihovo prebrat!

PAPIRNICAKOLIČEVO

pošta Domžale

Izdelujemo raznovrstne papirje,
navadne in specialne lepenke,
več vrst sestavljenih
kartonov, zlasti s premazom
oplemenitene kartone
za grafično embalažo

Cenjenim kupcem
priporočamo nakup naših
izdelkov

sionon
sladek kot sladkor

**DIETIČNI
SLADKOR**

**sladilo za
diabetike**

Po licenci
BAYER Leverkusen
Zvezna republika Nemčija

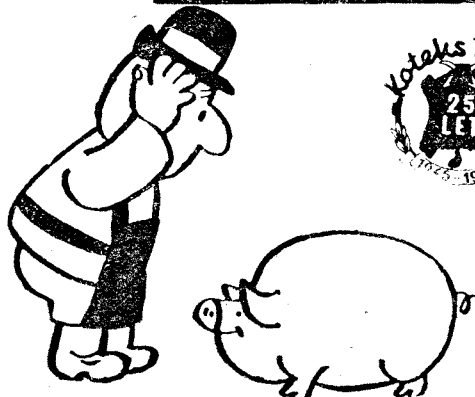
Polni
PORTOROŽ
prehrambena industrija

Kmetovalci in rejci prašičev!

PODJETJE

Kateks Tabus

Tudi letos odkupuje skrbno
oderite svinjske kože.
Oderite pazljivo vsakega
prašiča in oddajte kožo
najbližji zbiralnici

KOTEKS TOBUS
ali kmetijski
zadrugi

POSLOVNIM PRIJATELJEM
IN DELOVNIM LJUDEM
PRISRČNO VOŠČILO ZA NASTOJAJOČE
LETO 1974

almira

Stekla je
srebrna
nit

50
let tradicije
25
let razvoja

Delovni kolektiv tovarne pletenin »Almira« letos praznuje pomemben jubilej 25-letnico svojega obstoja. Ob praznovanju se delavci »Almire« upravičeno ponašajo z dosežki 25-letnega dela. Zelo zgodaj je kolektiv prišel do zadobene tehnološki postopek proizvodnje. Zelo zgodaj je kolektiv prišel do zadobene tehnološki postopek proizvodnje. Zelo zgodaj je kolektiv prišel do zadobene tehnološki postopek proizvodnje.

dveh smereh: pletenju nogavic in vrhnjih pletenin. Na osnovi teh delavnic je bila 1948. leta po nacionalizaciji obrti ustanovljena tovarna nogavic in pletenin Lesce, ki pa se je pozneje na osnovi spremenjene strukture proizvodnje preimenovala v Alpsko modno industrijo »ALMIRO«, Radovljica.

Iz pred 25-timi leti združenih majhnih pletilskih delavnic, razdrobljenih v Radovljici in Lescah, katere so skupaj zaposlovale komaj 180 delavcev, je do danes zrastel 600 članski kolektiv, ki ima na voljo sodobno tehnologijo, kar dobro organizirano proizvodnjo, kar omogoča da bodo letos napletli v »Almiri« milijon pletenin. Le zdrava gospodarska politika podjetja in prizadevnost celotnega delovnega podjetja, ki je bil pripravljen marsikaj si odreči, da je lahko razvoj »Almire« stekel po začrtani poti, je omogočil, da so ob 25-letnem jubileju doseženi zavidanja vredni rezultati.

alpska modna industrija
almira - 64240 radovljica
telefon 75 460 - telex 34 569

	Celotni doh.	Osn. sred.	Podj. akum.	Proiz. v kom.	Proiz. v tonah	Št. zap.	OD	Poslovni sklad
1960	7.722	3.278	220	207.216	49.9	463	160	2.285
1965	15.308	3.545	1.896	269.203	93.9	427	535	5.432
1970	39.698	12.462	5.333	562.780	183.7	558	1.072	13.311
1971	53.290	29.613	10.823	729.562	192.2	579	1.341	21.907
1972	67.163	30.137	13.917	848.029	213.8	619	1.708	28.671

Poleg matičnega obrata v Radovljici je bil pred desetimi leti ustanovljen perspektivni obrat pletenin v Novi Gorici, ki s svojim sortimentom težjih pletenin uspešno dopolnjuje osnovni proizvodni program »Almire« t.j. ženska, moška in otroška vrhna modna trikotaža. Z velikim posluhom za potrebe potrošnika se prizadevanjem po osvojitvi tehnologije je »Almira« s svojimi izdelki povzpela v sam vrh proizvodnje modne trikotaje doma in v tujini. Danes se v obratih »Almire« predela letno nad 250 tisoč visoko kvalitetne shetland volne, alpace, mocherja, cashmere volne in izbranih sintetičnih vlaken v trikotažne izdelke z visokim modnim žanrom. Janez Humerca

Primer trdoživosti in volje do življenja

Lojzeta Leverja, Mežnarjevega s Pregarja, 52-letnega 100-odstotnega delovnega invalida, nekdanjega zidarja in kmeta, ki že 13 let ne vihti zidarskega kladiva, poznam iz najnežnejših otroških let. Bila sva sosedin in enakihi let. Skupaj sva odrasla in obiskovala šolo ter jo enako sovražila, ker je bila italijanska in fašistična, namenjena pa je bila potujčevanju slovenskega življa na Primorskem. Po končani šoli naju je družilo delo na polju, doma in v gozdovih. Pogovori na vasi in večerne fantovske pesmi pa so združevali naša hotenja, oblikovali načrte in želje.

Težko smo prenašali italijansko okupacijo, zato so bili vsi naši mladostni upi povezani z njenim zlomom. Pričakovali smo vojno in z njo možnost, da se maščujemo fašistom za narodnostno zatiranje in revščino, velike davke, pomanjkanje zasluzka, prepovedano slovenščino v javnosti, zapiranje in zlostavljanje zavednih Slovencev ter vse drugo prizadevanje gorje. Naši vzorniki so bili starejši vaški fantje in možje, ki so tja do 1935. leta s pestmi, koli in kamenjem pogumno obračunavali z italijanskimi fašisti, karabinjerji, financarji in davkarji. Njihovi zgledi so nam bili vodilo za prihodnost.

Izbruh vojne in hiter poraz stare Jugoslavije v letu 1941 je pokopal naša naivna in nerealna pričakovanja, ki so izhajala iz pomanjkljive socialno ekonomske osveščenosti. Toda kmalu je vzniknilo novo upanje. Jeseni 1941 se je začelo v Brkinih partizansko gibanje. Začeli so se partizanski napadi na Italijane. Zgodaj spomladi 1942 je zaslovelo ime drznega komandirja Brkinske partizanske čete Karla Masla in številnih njegovih borcev. Komaj odrasli, 16 do 19-letni mladeniči smo doživeli burno pomlad 1942. Dne 5. in 7. aprila 1942 se je v Brkinih razbesnelo fašistično nasilje s požiganjem domačij, okrutnim pobijanjem in množičnim zapiranjem zavednih slovenskih ljudi. 4. in 5. junija 1942 je doseglo fašistično nasilje višek v okolici Ilirske Bistrice s požigom 7 vasi in pokolom 34 talcev. Fašistična grozodejstva so nam jasno in nazorno pokazala, da gre za prizadevanje po dokončnem uničenju Slovencev na Primorskem, zato se nismo smeli pustiti pobiti fašističnim volkovom, kot ovce, marveč je bilo naše pravo mesto v partizanskih vojnih enotah. »Raje bomo padli, če bo potrebno, v boju z orožjem v rokah, kakor čakali na fašistične rablje, da nas pobijejo, kot se jim zljubi,« smo si dejali in sklenili, da poiščemo prave zveze s partizani. Toda bili smo premalo izkušeni in vse je bilo še preveč tajinstveno, zato v tem nismo uspeli. Organizacije OF takrat zaradi hudega fašističnega nasilja še ni mogla zajeti najširših ljudskih plasti. Fašistične oblasti pa niso mirovale. Aretacije, odgoni v internacije in kazenske bataljone na Sicilijo, Sardinijo, v Aquilo, Arezzo in drugam so se nezadržno nadaljevale. Mladinske vrste na Pregarju in po drugih vaseh so se hitro redčile. Pobrali so me med prvimi v začetku septembra. Moral sem v Arezzo, potem pa na Sicilijo v kazenski bataljon, vendar se mi je julija 1943 posrečilo pobegniti in se potem vključiti v NOV, kamor sem si vroče želel že leto prej.

Lojze je ostal še nekaj časa doma, potem pa so ga januarja 1943 kot večino drugih odgnali v kazenski bataljon na Sardi-

nijo, kjer je s približno 5000 Slovenci dočkal italijansko kapitulacijo in angloameriško okupacijo. Prežet z narodno zavestjo, se je novembra 1943 priglasi vojaški delegaciji NOV za odhod v NOV in PO Jugoslavije. Njegova in tisočev drugih vroča želja se ni uresničila. Ni imel sreče. Angloameričani so jih uvrstili v slovenske delavske čete in jih najprej prepeljali na Korziko, od tam pa jeseni 1944 v južno Francijo. Delal je po 12–15 ur dnevno za zavezniško vojsko, stradal in moralno trpel, ker se ni mogel neposredno bojevati za svobodo svoje domovine.

Domov se je vrnil šele novembra 1945, našel izropano in požgano domačijo ter uničeno vas, zato se je kot zidar takoj vključil v obnovo. Potem je več let ob slabih hrani in v splošnem pomanjkanju požrtovalno prenašal kamenje in zidal v domači in sosednjih vaseh. Požgane brkinske vasi so potrebovale pridne delavce. Lojze je ljubil domačijo, zato je prevzel po ostarelem očetu borno kmetijo in se poročil. V napornem delu so leta hitro tekla. V zakonu s partizansko aktivistko Angelo Bubnič so se jima rodili trije sinovi. Preživel je »osem kratkih srečnih« let, ko se mu je od sonca ožgani in v naporih prezgodaj zgubani obraz ob pogledu na odrasčajoče otroke pogosto do solz razmežil, njegove kot podplati otrdele žuljave dlani pa so po vrnitvi z dela ob redkih nedeljskih srečanjih z družino božale nežna otroška lica in lase, v srcu pa je ob pogledu na odrasčajoče otroke podoživljal lastno otroštvo in svojo surovo teptano mladost ter upal, da bo vse to otrokom prihranjeno.

Osem Lojzetovih srečnih let se je v precepu med delom na kmetiji in zidarjenjem steklo tistega nesrečnega 7. januarja 1960, ko se mu je splašila živina in je padel pod voz, ki mu je hudo poškodoval hrbtenico. Med nezgodnimi bolečinami so ga prepeljali v ljubljansko bolnišnico, kjer je preležal 5 mesecev na trdi postelji, potem pa še 150 dni na rehabilitaciji. Zdravniki so mu sicer rešili življenje, niso pa mu mogli pozdraviti hrbteničnih živcev, ki so uravnavali gibanje nog. Zato je ostal hrom na obe nogi.

Lojze je bil pred nesrečo zdrav in močan, navajen na težaka kmeča in zidarska dela. Vztrajno si je prizadeval za napredek domačije, zato ga je nesreča tembolj psihično prizadela, ko je spoznal, da ne bo mogel več zidati in ne delati na polju. Še huje kot psihično ga je nesreča prizadela socialno, saj ni mogel več zidati in s tem je presahnil družinski dohodek. In ker pri kmečkem delu ni bil socialno zavarovan, ni dobil invalidnine, moral pa je skrbeti za tri nedorasle otroke, stare od 5 mesecev do osmih let. Zena, ki je zaradi vojnih naporov bolehal, pa tudi ni mogla nadomestiti izpada Lojzetove delovne moči. Čeprav je nesreča potisnila družino na rob socialne bede, Lojze ni obupal. Prežet z močno voljo, se je postopno privajal na večino kmečkih del sede. In prav pri tem zasluži priznanje in občudovanje: naučil se je kuhati, postal je vaški brivec, popravlja in nasaja kmečka orodja, sede seka in cepi drva, premetava hlevski gonj, steljo, krmo idr.

Ko sem ga 6. avgusta obiskal, je bil pasje vroč dan. Lojze pa je sedel na stolu pred hlevom in z velikimi senenimi vilami metal seno več kot 3 metre visoko na senik. Po njegovem obrazu je v curkih lil znoj, za vrat in na glavo pa sta se mu susula mrva in prah. Ko sem mu čestital k prizadevnosti, mi je zaupal, da je letos zmetel tako več kot 15 voz sena.

Invalid Lojze Lever pa dela tako že 13 let. Ne obupuje nad življenjem, čeprav se pogosto jezi na starejšega sina Vinka, češ da kaže premalo vneme za delo na kmetiji.

Lojzetovo življenje je trpko, vendar o tem ne razmišlja — sprejema ga pogumno; v napornem, vsakodnevnem delu in skrbi za družino mu dnevi teko. Njegovo prizadevanje je namenjeno družini, zlasti pa 14-letnemu sinu Milku, ki je dober učenec v šoli in izredno prizadeven pri kmečkem delu. Ta ne pase in krmi samo 4 krave ampak tudi opravlja večino drugih del na kmetiji.

Po enournem razgovoru, v katerem sva obnovila spomine na mladost, narodnoosvobodilni boj in bivanje v bataljonu »special« ter prve povojne čase, mi je še zaupal, da ga huje kot lastna nesreča bolj povojna zapuščenost Brkinov, ki jim naša družba kljub hudemu vojnemu opustošenju ni posvetila potrebne skrbi ne pri obnovi ne v prizadevanju za napredek. Še do danes niso urejene ceste. Tudi vodovoda ni. Vse to je zlasti prizadelo ostarele in nemočne, pa tudi možnosti za reševanje socialnih vprašanj so slabe.

MAKS ZADNIK

Lojze Lever — človek, ki ni obupal.

Tole zgodbo sem vam hotela napsati že nešteto krat. A vselej me je ustavil droben dvom: Je bilo res?

Zadnjikrat pa se je Drago na sestanku obrnil k meni in rekel:

»Ti se boš pa gotovo spomnila tistega konja, ki je znoel. Na Veliki planini. Se spomniš?«

No, vidite, kako je s to rečjo. Zdaj zgodbo lahko napišem in mi ne bo nihče rekel, da mi je zrasla za ušesi!

Bilo je novembra, leta štiriinštirideset. Iz odreda sem prišla nekaj prej v Solčavo k Nastranu. Zjutraj sem se nameravala vrniti čez Olsevo v odred. France, novinar, ki se je tudi mudil tam, mi je tisto jutro podaril svoje škornje. Bili so mi dosti preveliki, a pozimi je kar prav, če so škornji preveliki! Je potem več prostora za obujke in volnene nogavice. Francetu so namreč vzeli mero za nove škornje in tisti dan bi naj mu jih prinesli.

Svoje čevlje sem podarila nekemu iz tehnike, namazala podarjeno obutev, zatlačila v konice papirja, ovila noge in se obula. Ha, v škornjih se je dalo vse drugače hoditi po snegu!

Bil je čas, da grem h komandi mesta, kjer me bo pobral kurir. Sla sem proti Solčavi in hukala v prste. Ker nisem imela rokavic, me je pošteno zeblo. Sneg je škripal pod nogami, v jutranjem soncu je pobjiskavalo tuje na vejah in ob strugi Savinje so se leskale ledene sveče. Olseva je bila bela, bela in prelepa.

Mislila, da sem stala pred komando mesta že pol ure in ravno premišljava, če ne bi kazalo stopiti noter, ko

la drugače kakor po gibanju. Kdaj pa kdaj je kdo ukazal:

»Držite se skupaj! Kdor pretrga zvezo, je izgubljen!«

Spominjam se, da smo se na neki ukaz ustavili in dva tovariša sta dvigala iz snega onemoglo postavo.

»Hudiča! Saj hodimo v krogu!« je dejal eden od obeh. Takrat sem ugotovila, da sem prav spredaj v koloni in je bil tovariš, ki je v snegu obležal, poprej na repu.

»Kje, za vraga, smo?«

»Saj bi ja že morali priti do kočel.«

Kako da nismo naleteli vsaj na kak tamar?« so spraševali tovariši. Potem so odločili, da se primemo za roke in gremo naravnost naprej, kakor živi plot. Čez čas smo naleteli na snegu na kup snega, ki je bil nekako pravilno oblikovan. Tamar in še drugi. Razgrebli smo sneg pred vhodom in naboli onemogli tovariši so se zrinili v notranjost. Ostali smo se spet tesno prijetli in rignili naprej.

Čez čas je začel nekdo klicati. Takoj nato se je pred nami zasvetilo in nato še nekajkrat. Planinska kočel!

Tam je bil štab koroškega odreda. Nekaj tovarišev se je takoj odpravilo po tiste, ki so ostali v pastirskih kočah, nam pa so postregli z grenčkim čajem.

Metelj na Veliki planini je še in še divjal. Vso noč. Naslednji dan se je zjasnilo, vendar ne za dolgo časa. Spominjam se da je bilo popolnoma jasno takrat, ko smo krenili navzdol, da bi prišli v Kamniško bistrico, potem pa se je spet stemnilo.

Takrat sem spet videla konja. Stal je

Vida Brest:

NORI KONJ

sem na Olševi zagledala temno kačo. Kolona se je spuščala po ovinkasti stezi z vrha navzdol.

»Da gre odred na to stran?« sem pomislila. Nisem vedela, da je odred že prej prišel čez Olsevo. No, zdaj je bilo treba res noter in povprašati!

Ni bil odred. Z daljnogledom so tovariši razločili čelade, pod čeladami pa so bili Nemci!

Kam sedaj?

Tekla sem nazaj k Nastranu. Ampak tam so Nemce tudi že videli in so se pripravljali za odhod. Po cesti je hitela množica ljudi. Civilisti, cele družine z otroki, partizani iz zalednih enot in za njimi Vasiljev bataljon. Ta se je tam pred Nastranom razporedil, da bi nam kril umik.

Potem je začelo pokati, regljati, bruhati. Dolgo je regljalo in pokalo. Hoteli smo v Luče. Nemara so tisti spredaj naleteli na kako skupino iz Luč ali Ljubnega in zvedeli, da so tudi tam Nemci. In od tam tiščijo navzgor. No, kolona poloboroženih in neoboroženih, se pravi naša kolona, je zavila s ceste v desno, v cel sneg in rnila navzgor. Medtem, ko je v dolini pokalo, da je bilo groza, smo zavili mimo Podvolovljeka in rinitli proti Špehu. Nismo bili kaj dosti nad Špehom, ko je tudi tam začelo goreti. Naprej je šlo samo navzgor. Hodili smo, hodili, hodili in nihče ni niti pomislil na počitek. Kam?

Nekdo je dejal: Velika planina.

Nikdo nas so hodili nekateri partizani tudi navzdol na pomoč zaščititi, večina pa se je le vzpenjala. Med vzpenjanjem sem prehitela počasnejšo gručo in naletela na skupino, ki se je trudila okoli konja. Tudi to skupino sem prehitela. Kako je šlo dalje, ne vem. Spominjam se, da sem nekaj časa hodila za Francetom. Obut je bil v nizke galoše. Ker je imel pumparice in so mu volnene nogavice zlezele navzdol, je bil tisti goli del glečnejev zaripel od mraza. Torej ni dobil škornjev?

Potem, čez dolgo, nismo več hodili navzgor. Svet se je poravnal. Tudi množice ni bilo več. Kakor bi se nekod porazgubila. Kar nas je bilo, smo bili v urejeni koloni, ki jo je nekdo vodil. To sem še videla. Kasneje nisem razločevala nikogar, razen tistega tovariša pred seboj. Hodili smo hodili, tavalali drug za drugim in burja je nosila sneg v tako gostih oblakih, da kmalu še tovariša spredaj nisem razločevala.

nad prepodom. Šli smo nekaj metrov stran od njega.

»Nikamor ga ni mogoče spraviti,« je rekel eden od tovarišev.

»Prinesel sem mu jesti, pa se ni ničesar dotaknil.«

Pred konjem je bila res zasnežena kopicica.

Nekdo je stopil h konju in mu začel prigovarjati. Konj pa je stal, kakor bi bil izklesan. Ni se zganil niti, da bi stresel z grive snežni nanos. Bil je tako osamljen, tako tuj tam nad prepodom, da ga je vsak pogledal. Se potem, ko smo bili že daleč spodaj, sem se ozrla nanj. Ni se premaknil.

Naša pot v Kamniško Bistrico ni bila srečna. Spodaj smo padli v zasedo. Načelnik štaba, Mencinov France iz Skočjana, je tam padel, čez Bistrico sta prišla samo Kolja in, mislim, Ljubo. Ostali pa smo po nekakšni poledeneli drči rinitli nazaj na planino. Pokalo je, da je kaj.

Nazadnje smo prilezli do nekakšne kočel. Vem, da smo tam ležali tako na gostu, da smo se po komandi obračali. Zjutraj pa smo spet leželi naprej.

Takrat sem konja videla še enkrat. Stal je prav tam, kjer je bil včeraj, le sneženj koca na hrbtu in grivi je zrasel za dobro ped.

»Temu konju se je zmešalo do vsega hudega,« je rekel nekdo.

»Znoel je, ni drugače.«

Spet je nek tovariš rinitl po snegu k njemu. Razgrebel je sneg s sena in konju dolgo prigovarjal. Nič. Ni se ganil, ni stresel z glavo. Samo stal je, kakor bi bil prikovan tja nad prepodom.

Koliko časa smo bili na planini? Ne vem. Nekega jutra se je vseokoli zjasnilo. Svet je bil pred nami kakor na dlani. Tisto jutro konja nad prepodom ni bilo več. Jedli smo neko grenko gosto juho, ki se mi je silno upirala. V njej so plavalji kosti mesa.

Potem so prišli Nemci. Od Podvolovljeka gor in iz Kamnika. Morda tudi od kod drugod. Med rafali smo se umikali nekam čez Knezovo planino. Za nami je gorela planinska kočel. V Robanovem kotu Nemcev ni bilo več.

Čez Olsevo smo se vrnili na Koroško.

»Smo konja pojedli?« bi rada vprašala Draga na tistem sestanku. Pa ga nisem. Raje ne vem.

o mladih in za mlade

ANTON OŽBOLT ZA TV-15

»Pisanju se gotovo ne boste odpovedali... Ali morda že nastajajo nove knjige izpod vašega peresa?»

— Da, še naprej nameravam pisati. Zdaj je v tisku tekst »Dežela Petra Klepca«, potem pride na vrsto knjiga »Partizanske tiskarne«. Obe knjigi bosta izšli pri založbi »Borec«.

»Večkrat ste že opisali našo šolo, srečali smo se tudi v Taborski steni in na drugih proslavah. Radi imate nas, pionirje, in mi vas spoštujemo. Kaj nam naročate za prihodnje življenje?»

— Današnje življenje je nudo zapleteno. V njem je veliko dobrega, naprednega in lepega, a tudi slabega. Tisti del mladine, ki ne išče lepih vzorov in živi tjavdan, brez premisleka, se pogosto izgubi med pleve. Star pregovor pa pravi: »Kar zmešaš med pleve, pojedo prašiči!« Verjamem, da je bilo in da je vedno več dobre mladine. Na njej pa slonita prihodnost in napredek. Prav zato mi ugaja, da mladina Čabranske in Kolpske doline skrbno neguje spo-

»Najprej vas v imenu učencev osnovne šole Vas-Fara najlepše pozdravljam in vam iskreno čestitam. Pred kratkim je izšla vaša knjiga Šercerjeva bojna pot. Razveselili smo se je, saj ste prvi iz naše doline, ki je prišel za pero in začel opisovati naše kraje in njihovo zgodovino med narodnoosvobodilnim bojem. Kaj vas je privedlo k temu, kako dolgo ste pisali knjigo in, ali ste pri svojem delu naleteli na kakšne težave?»

— Mi vsi, ki smo doma iz te doline, jo imamo srčno radi. V njeni preteklosti, med zadnjo vojno in tudi pozneje se je to marsikaj dogajalo. Najhuje je bilo v zadnji vojni. Da bi tega ne pozabili, sem se odločil, da bom zapisal vsaj nekaj spominov na te dni. Pri zbiranju in preverjanju podatkov sem naletel na veliko težav. Toda s pomočjo ljudi, ki dogodke poznajo, sem te težave premagal in upam, da sem dogajanje opisal verodostojno. Prvi podatek, ki sem ga uporabil za knjigo »Šercerjeva bojna pot«, sem zapisal 25. junija 1953. To je bilo pred dvajsetimi leti, ko še nisem vedel, da bom o našem narodnem heroju, poročniku in partizanskem komandantu Šercerju napisal knjigo.

»Ali ste tovariša Šercerja poznali in kaj vas je na njem najbolj privlačevalo?»

— Videl sem ga nekajkrat, ko je bil še zelo mlad. S starši je prihajal na dom svojega očeta v Belici. Zadnjikrat sem ga videl leta 1941. Sedaj prihaja v Belico samo še njegov brat inž. Miro Šercer, ki živi v Ljubljani. Veš, v Čabranski in Kolpski dolini živi veliko Šercerjevih sorodnikov, predvsem bratrancev in sestričen. Sicer pa je ves Šercerjev rod znan kot delaven, varčen in bister. Prepričan sem, da bi Ljubo v življenju marsikaj dosegel, a je moral umreti...

POSTALI SMO PIONIRJI

Za praznik republike smo učenci prvega razreda naše šole postali pionirji. V učilnici so nam tovarišice zavezale rdeče rute in nas pokrile s pionirskimi čepicami. V vrsti smo šli v gledališče. Pred nama sta stopala zastavonoša in harmonikar. Tam so nam peli, recitirali in plesali starejši učenci. Cicibani smo obljubili, da bomo dobri pionirji. Nato smo šli v hotel Triglav na zakusko. Zame je bil to eden najlepših dnevo v mojem življenju. Mamica in očka sta mi čestitala. Potem smo odšli k babici in dedku v Vreme.

Trudil se bom, bom res dober pionir!

DAVIDE ERNESTINI

mine iz narodnoosvobodilnega boja, v katerem smo se otresli tujcev. Taborska stena nad Belico bo stoletja pričala o tem času... Tu je bilo tudi moje skrivališče, saj je v bližini mojega doma. Prav je, da mladina ni pozabila Taborske stene in teh dni pa pionirčkov Vinča iz Jakca iz Belice, ki so ju ubili Italijani.

»Hvala za pogovor, tovariš Anton Ožbolt!«
FRANCI VOLF

PARTIZANSKA PESEM

Pred kratkim je gostoval v Ljubljani partizanski pevski zbor iz Trsta, ki ga vodi Oskar Kjuder. Predstavil se nam je v nabito polni dvorani Slovenske filharmonije. Iz sto dvajsetih grl je ob sodelovanju igralca Julija Guština zavela partizanska pesem in zasolžila marsikatero oko. Vznemirila je poslušalce ter jih povezala z rdečo nitjo, nitjo narodnoosvobodilnega boja in revolucije. Srca so zaigrala in roke so ploskale do utrujenosti. Prehitro je bil sklenjen koncert v izvedbi Tržaškega partizanskega pevskega zbora — in za njim je ostala velika praznina v ljubljanskem kulturnem življenju, ki partizanske pesmi skorajda ne pozna.

GORAZD MASLO

CMOKI

Vsak človek se drugače spominja vojne. Nekaterim so ostale v spominu ofenzive in hajke, drugi se zopet raje spominjajo prijetnih dogodkov, ki jih je bilo, žal, zelo malo.

Nekega dne sem obiskala tovarišico Marijo Stare, nekdanjo partizanko Ančko. Prijazno me je sprejela in vprašala, kaj želim. Povedala sem ji, da bi rada za mlade bralce »TV-15« opisala dogodek iz narodnoosvobodilnega boja, ki se ga najraje spominjam.

»Zelo nerada se spominjam borb, saj mi takrat vedno stopijo pred oči prizori, ko smo pokopali svoje tovariše. Zato ti bom povedala eno izmed veselih zgodbic,« mi je odgovorila.

Malo se je zamislila in potem začela:

»Po kapitulaciji Italije je bilo na Notranjskem nekaj časa mirno. Kmalu pa so Nemci začeli ofenzivo. Urno smo morali pospraviti arhive in zaloge hrane v bunkerje ter se v skupinah umakniti. Tako se je naša skupina nekega dne ustavila v prijaznem gozdičku, da bi se malo odpočili. Bili smo utrujeni in lačni od dolge poti, zato smo začeli resno premišljevati, kaj bi si pripravili za pod zob. Ker je bila polenta reden gost našega jedilnika, smo si seveda zaželeli kaj drugega. V razmišljanju nas je zmotila terenka. S seboj je prinesla pšenično moko. Povedala je, da je moko prinesla zato, da bi lahko jedli cmoke. Vsi smo se razveselili in takoj pričeli v velikem loncu mesiti krompirjevo testo, brez jajc seveda. Testene kepe sem delala kar v roki, vanje pa vlagala marmelado, ki smo jo imeli na zalogi. Vode, v kateri smo kuhali cmoke, nismo zavrgli. Zabelili smo jo in nastala je še kar okusna juha. Pa tudi cmokov je bilo toliko, da jih ni-

smo mogli pojesti. Na srečo sta se pri nas ustavila tovariša iz druge skupine in cmoke pomlatila do zadnjega.

»Bili so dobri,« sta nas pohvalila. »Le kje ste zvaljali testo?»

»Tone, ki ima širok hrbet, se je postavil na vse štiri; Ančka pa je na njem s steklenico zvaljala testo in nato oblikovala cmoke,« je pojasnil Peter, ki je vedno kakšno uganil. Govoril pa je tak-

TV-15
za
mladino

ko resno, da sta mu tovariša verjela. »Kajne, bili so dobri, saj je bilo v njih tudi malo mojega potu,« je še pristavil Tone.

Tovariša sta se zahvalila in odšla... Še dolgo potem se je daleč naokrog govorilo, da je Ančka na Tonetovem hrbtu delala cmoke... »

Marija Stare se je nasmehnila in jaz z njo. Potem sva se poslovili. Pospremila me je do vrtnih vrat, jaz pa sem jo hitrih korakov mahnila proti avtobusni postaji.

HELENA BELJAN

kramljanje

Spoštovana urednica!

Ponovno se oglašam. Ze oktobra sem vam poslal zapis o pogovoru s tovarišem Ožboltom. Pogovarjala sva se o njegovi najnovejši knjigi »Šercerjeva bojna pot« in še o marsičem. Od številke do številke sem čakal na objavo. Ne vem zakaj ni vsaj sporočila od vas, saj sem vas lepo prosil, da mi vrnete pisateljevo sliko, ki mi je drag spomin. Oprostite, da vas nadlegujem s svojimi željami. Drugič se bom bolj potrudil, pa boste prispevek morda le objavili.

Tovariško vas pozdravljam!

Franci Volf,
Vas-Fara
61336 Vas

Dragi Franci!

V naši hiši je pač tako, da je treba malo potrpeti. Pisemc in pripevkov je vsak dan več, a za vaše pisanje odmerjen prostor žal že nekaj let enak.

Lepo pozdravljeni!

MILENA

Draga teta Milena!
Poznam že pisane črke
Učim mu dobra in lepa
tovarišica. Ime ji je
Milena kot vam. Piše se
Učim. Imam jo zelo rad.
Napisal sem vam, kako
sem postal pionir.
Lep pozdrav!

DAVIDE
ERNESTINI,
Vojkovo nabrežje 20
66000 Koper

Dragi Davide!

Vidiš: z malo domiselnosti se za našo stran posvečeno narodnoosvobodilnemu boju in domovini, vedno najde kaj zanimivega. Pa oglaš se še kaj, kajti prvošolcev — kot si ti — pri nas ne izpustimo kar tako iz rok.

Lepo pozdravljen!

MILENA

ILEGALNA GIMNAZIJA V NOVEM MESTU

Večina bralcev naše mladinske strani je že slišala za razne realne, klasične in podobne gimnazije, ki dijakom »grehov« življenje. Da ste že slišali za ilegalno gimnazijo, pa dvomim.

Ko so Italijani leta 1941 zasedli našo ožjo domovino, so začeli vladati s terorjem. Slovensko prebivalstvo so nameravali čimprej poitalijančiti, saj so hoteli ostati tu za vse čase. Seveda jim to sploh ni uspelo, saj so se naši ljudje temu pogumno in z vsem srcem uprli.

Podobne razmere so vladale tudi v novomeški gimnaziji, kjer je mladina 1. decembra 1941 počastila državni praznik, spominjajoč na združitev jugoslovanskih narodov v eno državo, z enominutnim molkom na začetku pouka. To manifestacijo je organizirala OF.

Fašisti, ki so zvedeli za to dejanje, so ukazali izključiti vse v tem protestnem molku sodelujoče dijake. Od 616

dijakov jih je ostalo na šoli bore malo. Starši izključenih dijakov in tudi dijaki sami so komisarja Graziollija pisмено prosili za omiljenje kazni, niso pa pripisali, da dejanje obžalujejo. Graziolli jim je ukazal, da morajo pripisati še ta stavek in prositi tudi za sprejem v fašistično organizacijo GILL. To je storilo 53 dijakov, ki so nato smeli nadaljevati šolanje. Preostalih 132 dijakov, ki so vztrajali pri svojem, so izključili.

Že v štirih dneh je OF ustanovila ilegalno gimnazijo, ki je delovala po raznih privatnih stanovanjih vse do marca 1942, ko so zaprli profesorje. Ker je ta ilegalna gimnazija med NOB bržkone edinstven primer na jugoslovanskem ozemlju, smo nanjo Novomeščani upravičeno ponosni.

BRANKO JERANKO

NEKAJ POMEMBNIH UGOTOVITEV

Dejstvo je, da v zadnjih letih pa-
da stopnja rasti dohodka in produk-
tivnosti dela in da se naše gospo-
darstvo razvija počasneje, kot smo
želeli in pričakovali. Letošnja stop-
nja rasti znaša 4,9 v primerjavi s
stopnjo leta 1965, ki je znašala 7,1
odstotka, ali leta 1970, ki je znašala
6,3 odstotka. Rast produktivnosti je
imela leta 1970 stopnjo 5,8, letos pa
2,5 odstotka.

V letošnjem letu je približno ne-
kaj pod 40 odstotkov denarnih do-
hodkov prebivalstva iz delovnega
razmerja, vse ostalo pa iz raznih
drugih naslovov. Se pravi, da vsak
drugi dinar ne izhaja iz delovnega
razmerja.

Po podatkih iz Slovenije so an-
ketna raziskovanja v industriji in
rudarstvu odkrila mnenje delavcev,
da je njihov vpliv na dogajanja v
delovni organizaciji šele na de-
vtem mestu, na osmem sindikat, na
sedmem zveza komunistov, na tret-
jem delavski svet, vsa ostala mesta
od prvega do sedmega pa so pripa-
sali direktorju, šefom sektorjev,
mojstrom in vodjem obratov. Ne
glede na takšno ali drugačno kate-
gorizacijo, dobi človek vtis, da je
strokovna linija pred samoupravno
in politično.

Pomembno je, da se partija bori
za svoja stališča, za svojo linijo
in ne samo zoper nekaj.

Tako kot smo zoper destruktiv-
no kritiko, smo tudi zoper »Potem-
kinove vasi«. Eno in drugo nam
lahko samo škodi, odvrta pozor-
nost od dejanskih problemov in je
v bistvu zgolj goljufanje samega
sebe.

Iz pogovora Staneta Dolan-
ca, sek. izv. biroja predsed-
stva ZKJ z »Delom«

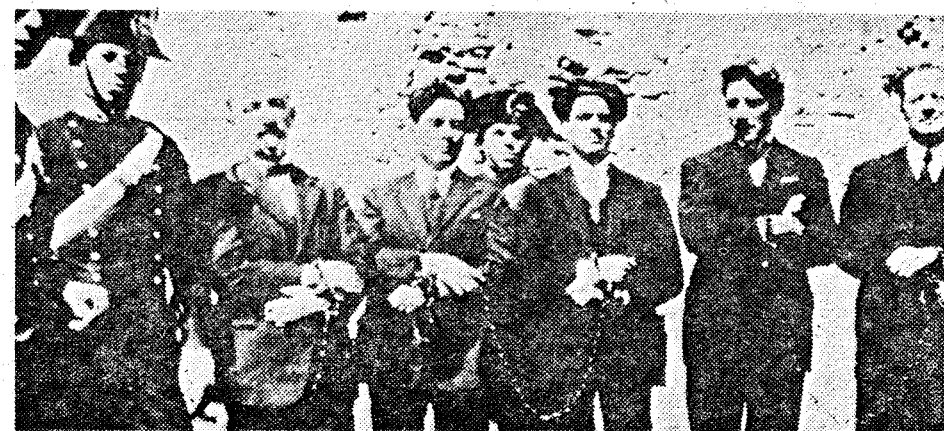
Nastanek taborišč v fašistični Italiji

Letošnjo jesen smo se spominjali tri-
desete obletnice bega iz italijanskih
koncentracijskih taborišč, ta mesec pa
bomo odkrili spominski kostnici v Go-
narsu in Sansepoleru, v katerih bodo
počivali posmrtni ostanki Jugoslovancev,
žrtev taborišč. Ob tej priložnosti želimo
seznaniti naše bralce z nastankom ta-
borišč pod fašističnim režimom in z
življenjem v njih pred drugo svetovno
vojno.

Zadnji dan v oktobru leta 1926 so v Bo-
logni napravili atentat na Mussolinija. Na-
pad so pripravili sami fašisti, da bi opra-
vili vlado, ki je hotela na primeren način
uvesti nove zakone, o državni varnosti. Ti
so bili že pripravljeni, saj jih je Mussolini
objavil le šest dni po tem »napadu«. Zaradi
domače in tuje javnosti se je Mussolini
hotel na čim primernejši način znebiti svo-
jih nasprotnikov. Pobjati si jih ni upal, ker
še ni bil pozabil na umor Matteottija in na
odnev v javnosti, zato pa se je spomnil
na administrativne kazni. Za podlago je vzel
stare zakone iz časa zedinjene Italije, ko
so v južnih predelih uvedli prisilno bivališče
za ljudi, osumljene sodelovanja z razbojniki.
Šest mesecev po uvedbi zakona o državni
varnosti je Mussolini izjavil, da bo faši-
stična vlada neusmiljeno odstranila svoje
nasprotnike in da jih je poslal v konfinacijo
že 698. Dejal je, da jih je treba izločiti iz
javnega življenja tako, kot zdravnik izoli-
rajo bolnike z nalezljivimi boleznimi. Za
italijanskega državljana je bilo dovolj, da
je samo bežno »izrazil nameru, storiti usta-
ljenemu družbenemu redu nasprotno de-
janje«, pa so ga takoj p »pri. Potem so ga
poslali pred pokrajinsko konfinacijsko ko-
misijo. Za hujše prekrške je bilo pristojno
sodišče za zaščito države v Rimu.

Konfinacijske komisije so bile sestavljene
iz petih članov Komisije je sklical prefekt
(najvišji državni funkcionar v pokrajini),
ki ji je tudi načeloval, kvestor (vodja po-
licije) je bil tožilec in hkrati sodnik, kot
člana sta bila navzoča poveljnika karabinjer-
jev in fašistične milice, kraljevi pravo-
branilec pa je pazil na spoštovanje zaka-
nitosti. Za obtožbo je bilo potrebno zasli-
šanje osumljenca na policiji, ki je odločala
o nadaljnjem postopku, toda policaji so

se najraje zanesli na »javne govorice«, tj.
na izjave članov stranke in agentov tajne
politične policije (OVRA). Tehtnih dokazov
niso iskali. Ako bi jih našli, bi bili morali
osumljenca poslati pred posebno sodišče
v Rim. Kogar so poslali pred komisijo, je
lahko z gotovostjo računal na konfinacijo.
Iz arhivov so razvidni vzroki za takšno
upravno kazen. Nekateri so bili obtoženi,
da so zbirali denar za politične zapornike.
Drugi so peli prevratniške pesmi, kritizirali
režim, poslušali tuje radijske postaje in
prenašali alarmantne vesti. Marsikdo je od-
šel, ker ni pozdravil fašistične zastave.
Usodno je bilo opsovati fašističnega župana.
Politični »vici« so bili silno nevarni. Ne-
koga so deportirali zato, ker je posekal
drevo, ki so ga bili posadili v spomin
ducejevemu bratu Arnaldu. Narodnostne
manjšine pa so bile še posebej izpostavljene
tej obliki preganjanja.

Vklenjeni italijanski antifašisti na otoku Ponza leta 1927. Drugi z desne je eden
izmed poznejših partizanskih vodij, Ferruccio Parri.

Fašisti so se hvalili, da ravno zelo
človeško s svojimi nasprotniki. Govorili so,
da le-ti živijo na prostem in na državne
stroške v toplih krajih. Vendar je bila re-
snica drugačna. Zgolj upravno kaznovani
državljan ni izgubil samo osebne svobode,
marveč tudi vse državljanske pravice. Ka-
zen je trajala od enega do petih let. Šte-
vilnim nepopoljšljivim antifašistom so jo
avtomatično podaljšali še pred iztekom prej-
šnje. S tem so onemogočili stik z javnostjo
vsem vidnejšim političnim osebnostim, ki
so bile znane iz časa pred prihodom fašistov
na oblast. Marsikateri napreden Italijan
je umrl v taborišču.

Koliko je bilo konfinirancev? Točne šte-
vilke ni. Na notranjem ministrstvu zatrju-
jejo, da nimajo popolnih podatkov, v držav-
nem arhivu v Rimu pa so dokumenti pre-
več razmetani, da bi jih bilo moč obdelati.
Pietro Secchia v knjigi »I comunisti e
l'insurrezione« pravi, da jih je bilo najmanj
12.000. Celso Ghini v svojem delu »Gli anti-
fascisti al confino« omenja enako številko,
Franco Martinelli pa sodi, da jih je bilo
15.000 (v knjigi »L'Ovra«).

Za državljane, ki so bili znani kot ne-
uklonljivi nasprotniki režima, so imeli ta-
borišča na otokih Ponza, Lipari, Ustica,
Ventotene, Lampedusa in Tremiti. Najsta-
rejše prisilno bivališče je bilo na Liparih.
Dokler je služilo za nepopravljive krimi-
nalce, je bil na razpolago zanje en kvadratni
kilometer zemljišča. Antifašisti so se smeli
sprehajati samo na nekaj sto kvadratnih
metrih. Sprva jih je stražilo tristo policistov
in črnosrajčnikov, pozneje pa že petsto.
Tudi z morske strani je bil otok močno
zastražen. V bližini obale so neprestano
krožili hitri čolni z reflektorji in mitraljezi.
Kljub vsem varnostnim ukrepom pa se je
nekaterim posrečilo pobegniti. Dne 27. ju-
lija 1929 so v mraku ušli iz gradu socialis-
tični voditelji Lussu, Nitti in Rosselli.
Preplavali so morje do nekih čer v bližini
in se potem vkrcali na francosko ladjico,
ki jih je odpeljala v Tunizijo. Fašisti so tako
postrli varnostne ukrepe, da je v nasled-
njih letih ušlo samo še nekaj konfinirancev.
Med njimi je bil Melchiorre Vanni, komu-
nist, ki so mu po partijski liniji po-
magali oditi v Francijo, od tam pa na
bojišče v Španijo. Trije vojaki iz kazenskega
bataljona na Elbi so ušli z motornim čol-
nom leta 1937. Za nas je zanimivo, da so
vojaške oblasti takoj razpusile to posebno
enoto, v kateri so morali odslužiti kadrovske
rok na konfinacijo obsojeni vojaški ob-
vezniki. Obnovili so jo in to v večjem ob-
segu kasneje za naše Primorce in Istrane.
Tako imenovani »posebni bataljoni«, v ka-
terih vojaki niso nosili nobenega orožja
in so bili stalno pod stražo, so pomenili
posebno obliko množične deportacije.

Konfinirani antifašisti niso opustili po-
litične dejavnosti. Kjerkoli so mogli, so iz-
kazovali prezir do nasilnega režima. Leta
1936 so oblasti hotele uvesti obvezni faši-
stični pozdrav ob apelu. Konfiniranci so se
temu uprli v vseh taboriščih hkrati. Po-
zdrav je bil opučen in le na Tremitih so
jih oblasti poskušale ukloniti z raznimi ka-
znimi še v naslednjih letih. Organizirano
so nastopili tik pred začetkom vojne, ko
so jim znižali mesečno podporo, s katero

so si plačevali hrano. Več kot štiristo so
jih obsodili na kazni od osmih mesecev
do enega leta zapora pred sodiščem v Na-
poliju. Praznovali so 1. maj in obletnico
oktobrske revolucije. Nastopali so enotno,
čeprav niso bili enakih političnih nazorov.
Najštevilnejši so bili komunisti. Izkazali
so se kot najboljši organizatorji. Upoštevali
so v prvi vrsti skrajno konspiracijo. Dru-
žili so se v skupnice po štiri do šest to-
varišev, ki jih je vodil »prijatelj«. Ta je bil
spet povezan kot »sorodnik« s prijatelji iz
drugih skupin, ki so skupaj tvorili »dru-
žino«. Vsak je vedel le za tovariša v naj-
ožjem krogu. Posebej so vodili skupine
simpatizerjev, tj. konfinirancev, na katere
se niso zanesli stoddotno. Partijska orga-
nizacija je bila odlična. Vrhovni šef po-
licije je moral priznati: »Komunistična
stranka se je utrdila po hudih udarcih
v minulih letih. Svoje delovanje je izpo-
polnila s pomočjo konspiracije, da se sko-
raj ni več mogoče boriti proti njej z običaj-
nimi policijskimi sredstvi.« Komunisti so
na vseh otokih sprejemali ilegalne časopise,
imeli skrite knjižnice in prirejali politične
tečaje.

Med konfiniranci so bili tudi ljudje, ki
niso bili trdni v svojem antifašističnem
prepričanju. Nekateri so prišli na otoke
le po zaslugi prevelike vneme policistov ali
pa zaradi nekaj besed, ki so jih izrekli

v pijanosti. Taki so se radi prodajali fa-
šistom. Rekli so jim »mandžurci«. Mandžu-
rija je bila v tridesetih letih satelitska drža-
va v japonski oblasti. Razen tega pa so
imeli na Ponzi umazano sobano, skozi ka-
tero je moral iti vsak novi obsojenec, tako
zaveden kot slučajen antifašist.

Prva leta so bili konfinirani pripadniki
vseh režimov nasprotujočih strank. Komu-
nisti in socialisti vseh baž so ostali v njih
do konca, celih sedemnajst let. Po konkor-
datu se je začelo zmanjševati število krščan-
skih demokratov, kmalu zatem pa so izpu-
stili večino liberalcev. Nadomeščali so jih
vse številnejši Slovenci in Hrvati. Prvi je
prišel na otoke komunistični poslanec Jože
Srebrnič. Takole pravi o naših italijanskih
novinar:

»Med njimi so bili tudi nacionalistični
študenti in celo katoliški duhovniki. Njim
je antifašizem pomenil boj za obrambo
svoje govorice, socialnih pravic in domače
zemlje, ki ji je grozila fašistična pohlepnost.«

Na otoke so fašisti pošiljali v glavnem
le tiste svoje nasprotnike, ki so se jih
najbolj bali. Za tiste, ki so bili po njihovem
mišljenju nekoliko manj nevarni, so uredili
taborišča v oddaljenih krajih Srednje in
Južne Italije: Ariano Irpino in Mercogliano
v pokrajini Avellino, Campagna pri Salerno,
Colfiorito in Monteleone pri Perugi, Castel-
saraceno in Lagonegro pri Potenza, Vasto,
Urbino, pa tudi Fossoli na severu. Bilo je
še nekaj manjših. Najhujše je bilo življenje
na otokih. Nič čudnega zatorej ni, če so
med vojno pripravili najbolj zloglasno ta-
borišče za naše ljudi prav na otoku Rabu.
Strokovni svetovalci Mussolinija so se rav-
nali po izkustvih, ki so veljala prej za
Italijane. Policijski birokrati so izuhtali še
eno vrsto konfinacije: bivanje na otokih
zunaj taborišča in bivanje v oddaljenih vaseh
na celini. Tako imenovani zunanji konfi-
niranci so živeli pod nadzorstvom karabin-
jerjev in občinskih organov. Niso se smeli
pogovarjati z vaščani, zahajati v gostilne in
druge javne lokale, v mraku so morali biti
doma in podnevi se niso smeli oddaljiti
od občinskega poslopja za več kot nekaj
sto metrov. V »dovoljenju za bivanje« (carta
di permanenza) je bilo napisano, da se
morajo obnašati dostojno. Preživljali so se
s podporo, ki zadnje leto fašističnega režima
ni znesla več kot osem lir na dan. Za
najmanjši prekršek je konfiniranca grozila
preselitev na otoke.

Poglavje zase so bila koncentracijska
taborišča za vojne ujetnike in za prebivalce
okupiranih predelov Jugoslavije. Iz politič-
nih razlogov jih niso hoteli pomešati s
domaćimi antifašisti, pa tudi prostora ni
bilo za tolikšno množico ljudi. Ustanovili so
nova, še večja, ali pa izpraznili nekatera
stara na polotoku. Na tisoče in tisoče Slo-
vencev, Hrvatov in Črnogorcev je okusilo
življenje, ki so ga od leta 1926 dalje pre-
stajali najbolj napredni Italijani. Za naše
je bilo seveda še huje, ker jih je morila
misel na požgane domačije in na svojece,
ki so padali kot talci. S tem je bilo ita-
ljanskim tovarišem prizaneseno, vendar
so bili oboji žrtve enih in istih kratkovid-
nežev, ki niso razumeli, da svobodoljubnih
teženj katerekoli ljudstva na svetu ni
moč streti za vselej. POLDE VRBOVSEK

stenom al

zidne obloge

za prijetno

ugodje vašega

stanovanja

IN NE SAMO STANOVANJA

Uporabljate ga lahko za oploščenje zidov v vikendih, v poslovnih in gostinskih objek-
tih. Izdelujemo ga v vzorcih mahagonija, oreha, hrasta in tikovine. Vsakemu prostoru,
v katerem živite in delate, bo dal STENOMAL lepši in atraktivnejši videz.

IN NE SAMO LEPSI VIDEZ

STENOMAL zidne plošče so izredno dober toplotni in zvočni izolator, ki prispeva k
vaši udobnosti in vam prihrani kurivo.

IN ŠE NEKAJ

S STENOMALOM lahko sami obložite zidove. V treh urah boste postavili 9 m zidnih
oblog — hitro, enostavno in ekonomično.

Postavljajo se na ometan ali na neometan zid — in držijo vrsto let.

Pozanimajte se za ceno, primerjajte jo s cenami ostalih materialov za oblaganje zidov!
Presenetila vas bo ekonomična in nizka cena za 1 m STENOMALA.

V prodaji je v vseh večjih trgovinah z gradbenim materialom.